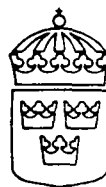

Riksdagens protokoll

1986/87:131

Protokoll
1986/87:131

26 maj 1987

Debatter m. m.

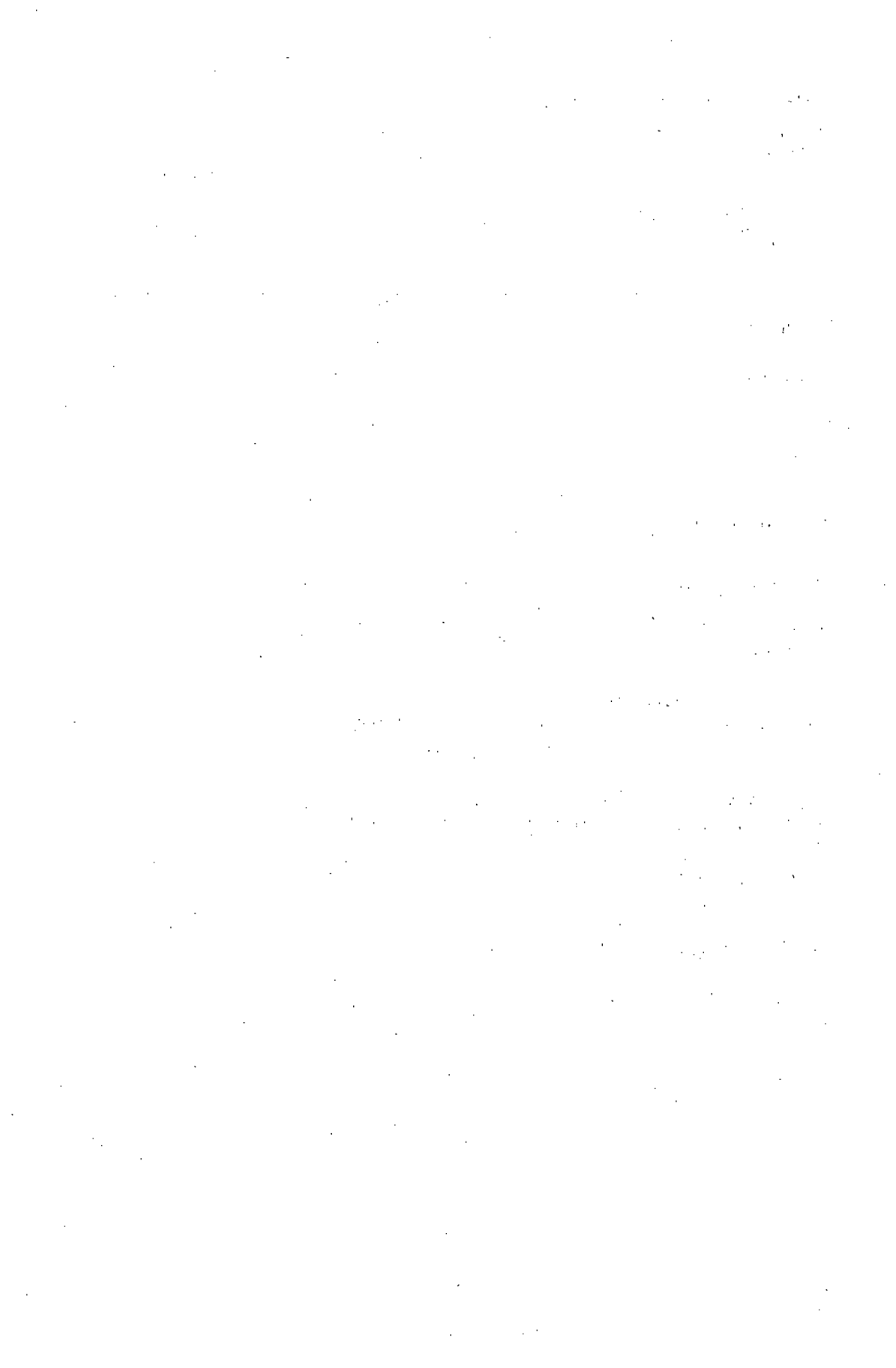
Tisdagen den 26 maj

Forskning, m. m.	8
Bostäder åt unga	123

Avgjorda ärenden

Tisdagen den 26 maj

<i>Näringsutskottets betänkande</i>	
1986/87:34 Vissa energifrågor	3
<i>Skatteutskottets betänkanden</i>	
1986/87:44 Ändrade förlustavdragsregler för vissa bostadsföretag	3
1986/87:46 Vissa justeringar av reglerna för lagervärdering	3
<i>Justitieutskottets betänkanden</i>	
1986/87:31 Ändring i rättegångsbalken m. m. (tingsrättsförfarandet)	3
1986/87:32 Kontraktsvård m. m.	3
<i>Kulturutskottets betänkande</i>	
1986/87:15 Kulturminnesvård	3
<i>Arbetsmarknadsutskottets betänkande</i>	
1986/87:17 Överprövning i personalärenden	3

Tisdagen den 26 maj

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

2 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Härmed får jag vördsamt anhålla om befrielse från uppdraget som riksdagsledamot fr. o. m. den 1 oktober 1987.

Stockholm den 25 maj 1987

Gunnar Biörck

Denna framställning bifölls av kammaren.

3 § Föredrogs men bordlades åter

Lagutskottets betänkande 1986/87:28

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1986/87:22

Socialutskottets betänkanden 1986/87:31–33

Kulturutskottets betänkande 1986/87:20

Jordbruksutskottets betänkande 1986/87:24

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1986/87:18

4 § Företogs till avgörande näringsutskottets betänkande 1986/87:34, skatteutskottets betänkanden 1986/87:44 och 46, justitieutskottets betänkanden 1986/87:31 och 32, kulturutskottets betänkande 1986/87:15 samt arbetsmarknadsutskottets betänkande 1986/87:17 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 130).

Näringsutskottets betänkande 34

Mom. 4 (Klippens kraftstation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (byte av ånggeneratorer i Ringhals 2)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 52 för hemställan i reservation 3 av Ivar Franzén m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Hadar Cars (fp) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Görel Thurdin (c) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha avstått från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 160 röster mot 106 för den i reservation 2 av Sten Svensson m. fl. anförda motiveringen. 32 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (investeringar i kärnkraftsanläggningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (investeringar i överförings- och distributionsanläggningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (investeringar i värmeproduktionsanläggningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (investeringar i objektgruppen övriga ändamål)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (investeringarnas allmänna inriktning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (sektorsansvar för forskning och utveckling rörande elkraftsteknik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 9 av Ivar Franzén m. fl., *dels* reservation 10 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (energimarknadens struktur m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (försäljning av statens vattenfallsverk)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 146 för reservation 12 av Ivar Franzén m. fl.

Mom. 17 (energiföretag i Norrbotten)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 40 för reservation 15 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson.

Mom. 18 (lokalisering av vattenfallsverkets huvudkontor)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 190 röster mot 111 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 16 av Erik Hovhammar m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 19 (Fatsjöprojektet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 17 av Hadar Cars m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (återföring av medel till vattenkraftskommunerna)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 249 röster mot 52 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 18 av Ivar Franzén m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 23 (stöd till omställning av energisystemet m. m.)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 20 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 19 av Hadar Cars och Gudrun Norberg anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 25 (skyddet av kärnkraftverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (beredskap för kärnkraftsolyckor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (information med anledning av Tjernobylolyckan)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 52 för reservation 23 av Ivar Franzén m. fl.

Mom. 28 (reservanordningar vid störningar i elförsörjningen m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 44

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 63 för reservationen av Knut Wachtmeister m. fl.

Skatteutskottets betänkande 46

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 148 för utskottets hemställan med den ändring däri som föreslagits i reservationen av Knut Wachtmeister m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Justitieutskottets betänkande 31

Mom. 15 (jourdomstolar)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 149 för reservationen av Karin Ahrland m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 32

Mom. 1 (sambällstjänst)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 148 för reservation 1 av Karin Ahrland m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (kontraktsvård m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Karin Ahrland m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (fritidsfängelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Björn Körlof m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande 15

Mom. 4, 5 och 7 (arkeologiska undersökningar)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 236 röster mot 62 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 1 av Ingrid Sundberg m. fl. i motsvarande del anförda motiveringen. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (frågan om vilka institutioner som får genomföra arkeologiska uppdragsundersökningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ingrid Sundberg m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (anslag till Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Jan-Erik Wikström m. fl. – bifölls genom uppresning.

Mom. 12 (anslag till Kulturminnesvård)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ingrid Sundberg
m. fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1986/87:131

26 maj 1987

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 17

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (talan mot beslut om åtgärder mot domare)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 63 för reservationen av
Alf Wennerfors m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

5 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1986/87:26 om forskning (prop. 1986/87:80 delvis och 1986/87:100 delvis),

finansutskottets betänkande

1986/87:26 om forskning (prop. 1986/87:80 delvis),

justitieutskottets betänkande

1986/87:27 om forskning (prop. 1986/87:80 delvis),

utrikesutskottets betänkande

1986/87:16 om forskning (prop. 1986/87:80 delvis),

försvarsutskottets betänkande

1986/87:9 om forskning (prop. 1986/87:80 delvis),

socialförsäkringsutskottets betänkande

1986/87:23 om invandrarforskning (prop. 1986/87:80 delvis),

socialutskottets betänkande

1986/87:28 om forskning inom socialdepartementets verksamhetsområde
och inom arbetsmiljöområdet m. m. (prop. 1986/87:80 delvis),

kulturutskottets betänkande

1986/87:16 om forskning, såvitt avser kulturverksamhet, m. m. (prop.
1986/87:80 delvis och 1986/87:100 delvis),

trafikutskottets betänkande

1986/87:27 om forskning m. m. (prop. 1986/87:80 delvis och 1986/87:100
delvis),

jordbruksutskottets betänkande

1986/87:19 om forskning (prop. 1986/87:80 delvis),

Prot. 1986/87:131
26 maj 1987

Forskning, m. m.

näringsutskottets betänkande
1986/87:33 om forskning (prop. 1986/87:80 delvis och 1986/87:100 delvis),

arbetsmarknadsutskottets betänkande
1986/87:16 om forskning avseende arbetsmarknadspolitik och jämställdhet
(prop. 1986/87:80 delvis) samt

bostadsutskottets betänkande
1986/87:19 om byggnadsforskning m. m. (prop. 1986/87:80 delvis och
1986/87:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att utbildningsutskottets betänkande 26, finansutskottets betänkande 26, justitieutskottets betänkande 27, utrikesutskottets betänkande 16, försvarsutskottets betänkande 9, socialförsäkringsutskottets betänkande 23, socialutskottets betänkande 28, kulturutskottets betänkande 16, trafikutskottets betänkande 27, jordbruksutskottets betänkande 19, näringsutskottets betänkande 33, arbetsmarknadsutskottets betänkande 16 och bostadsutskottets betänkande 19 skulle debatteras i ett sammanhang.

Forskning, m. m.

Anf. 1 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! "Den bästa tiden var nog när jag var docent. En underbar tid. Det var bara forskning och inte mer än 75 undervisningstimmar om året."

Så uttalade sig en av våra professorer i konstvetenskap, Maj-Brit Wadell, i en av de artiklar som återfunnits i Dagens Nyheter på senare tid och som skildrat forskningens verklighet.

Maj-Brit Wadell klagar, med berättigande, över att hon inte får tid över till sin forskning. Hon får använda lördagar och söndagar för att någonting skall bli gjort. Hon får ta fram 30 000 kr. ur egen plånbok för att kunna bekosta tryckningen av den senaste bok som hon har åstadkommit. Ändå är Maj-Brit Wadell privilegierad i forskarsamhället – hon har ju en fast tjänst.

I en annan av DN-artiklarna kan man läsa om en interiör från strålningsbiologiska institutionen vid Stockholms universitet: "I maj vet de flesta inte om de har något arbete i juli." På denna institution "är bara tre av de 25 forskarna anställda på universitetets anslag". Detta är ingalunda någon unik situation.

En av forskarna där, docenten Ada Kolman, lever på ett stipendium på 7 000 kr. i månaden ur en fond för oavlönade docenter. Hon har fått anslag till material för sin forskning – 35 000 kr. av ett forskningsråd till grundmaterial – men inga pengar till lön. Hon har också fått pengar för ett par månader från oljebolaget Shell. Hon är 47 år och säger att hon i längden naturligtvis inte kan leva på detta sätt.

En doktorand – litteraturvetaren Peter Forsgren – säger i en tredje artikel att det ekonomiskt är en katastrof att forskarstudera. Man drar på sig stora studieskulder, man förlorar inkomster i flera år, och det väntar ingen

självklar belöning när man är framme vid målet.

I och för sig kan valet tyckas vara lätt i 25-årsåldern. Man uppmuntras av sin professor, som gärna vill ha fram forskarbegävningar. Men så småningom blir det kärvare, eller som Peter Forsgren säger: "Man går in i den gyllene medelåldern med en lön på 6 800 kronor i månaden. Ungefär lika mycket som en betydligt yngre polisaspirant får under sin utbildning." Men i själva verket är det bara ca 4 000 av de 13 000 aktiva doktoranderna som har någon som helst form av forskarlön, alltså utbildningsbidrag eller doktorandtjänst.

Så ser alltså verkligheten ut bakom fasaden, bakom Nobelfester, bakom talet om den akademiska friheten, bakom talet om forskningens frihet. Vi har ett forskarproletariat. Om man betänker hur svältfödda många har varit vid universitet och högskolor är det förvånansvärt att unga människor över huvud taget vill ge sig in på forskarbanan, att de vill satsa på en forskarutbildning.

Mot den här bakgrunden förvånar det inte, att den forskningspolitiska proposition som har lagts fram har fått ett positivt mottagande. För det är inte längre fråga om nedrustning, utan vi kan säga att det är litet silverskimmer på molnkanten. Det ger förhoppningar om en bättre framtid. Det skall också sägas att den här propositionen i mångt och mycket utmärks av en ärlig vilja att försöka rätta till problemen. Vi brukar så ofta från talarstolen här i kammaren inrikta oss på att bara ge ris åt varandra, att det må tillåtas mig att i det här fallet också överrätta en ros – en röd ros kanske – till utbildningsminister Bodström.

Naturligtvis är det med tanke på den svält som har huserat vid våra universitet som vi fått se den ibland kanske alltför stora optimism som grundar sig på att forskningen nu skall få 500 milj. kr. ytterligare under de tre närmaste åren. Denna summa kan jämföras med de 600 milj. kr. som bankerna, då de fann att de hade alldeles för mycket pengar, undrade vad de skulle göra med. De kände sig tvungna att ställa upp, och som tur var fanns det diverse svältfödda institutioner till hands som behövde litet pengar till sin utrustning. Det är alltså tur att vi har ett kapitalistiskt system där bankerna går så bra som de i själva verket tycks göra.

Även om det alltså finns mycket positivt att säga om propositionen, finns det naturligtvis också invändningar. Det återspeglas inte minst i de 185 reservationer som är fogade till de olika betänkandena, varav 83 faller på utbildningsutskottets område. Jag vill passa på, herr talman, att nu, innan jag glömmer det, yrka bifall till samtliga reservationer med moderata företrädare. Vi har en praxis att yrka bifall till samtliga reservationer, vilket i och för sig tål att diskuteras.

Det finns två huvudinvändningar som jag skulle vilja ta upp när det gäller själva propositionen. Det gäller det bristfälliga sambandet mellan den grundläggande utbildningen och forskningen. Det krävs i olika sammanhang kvalitet i forskningen. Det är riktigt. Men det räcker inte med att kräva detta inom forskningen och i forskarsamhället. Vi måste kräva kvalitet inom hela utbildningsväsendet, dvs. i hela ungdomsskolan, i hela den grundläggande högskoleutbildningen och även när det gäller antagningen såväl till gymnasiet som till högre studier.

Vi behöver ha respekt för kunskap och kompetens, någonting som måste

genomsyra inte bara forskningen utan också hela samhället. Finns den respekten för kunskap och kompetens? Finns den för utbildningsområdet? Det synes mig vara dåligt beställt med detta.

Om vi börjar med att titta på grundskolan vet vi att åtskilliga tusen varje år lämnar skolan som funktionella analfabeter. De kan inte skriva, räkna eller läsa tillfredsställande. De har inte fått lära sig respekt för kunskapen och för den roll den spelar. Var har vi betygsättningen? Den har haft åtminstone det goda med sig att den ger respekt just för kunskapen. Kunskapsrelaterade betyg är något som vi moderater alltid har efterlyst.

Hur ser det ut med den framtida grundskollärautbildningen? Hur skall någon som har studerat matematik under en termin kunna undervisa i matematik på högstadiet? Eller – när det gäller antagning till gymnasiet – brister det inte i förkunskaperna många gånger? Var finns respekten för kunskapen?

När det gäller den grundläggande högskoleutbildningen har vi under senare år kunnat se hur anslagen har urholkats. Det var en minskning på nära 4 % under budgetåret 1983/84, och sedan dess har det i realiteten varit fråga om en fortsatt minskning samtidigt som anslagen till forskning har ökat. Vi har alltså fått en tilltagande obalans mellan de båda sektorerna, mellan forskningen och den grundläggande högskoleutbildningen. Det går inte, herr utbildningsminister, att ha en syn på kvalitet, kunskap och kompetens när det gäller forskningen och en annan, ofta motsatt syn när det gäller de stadier som föregår forskningsnivån.

Inte heller finner man att staten uppskattar forskarutbildning och forskning på det sätt som borde ske. Jag efterlyser med andra ord en meritvärdering av den akademiska utbildningen, där staten som arbetsgivare borde gå i spetsen och vara normgivare. Det enda som har skett är att en doktorsexamen skall motsvara fyra års statstjänst när någon söker en statlig befattning. Vad som borde ske här är en ordentlig inventering av vilka statliga tjänster som bör ha doktorsexamen som formellt behörighetskrav. Detta skulle sannolikt stimulera forskarutbildning och skulle troligen också öka respekten för kunskap och kompetens.

En annan skönhetsfläck som vi finner i propositionen gäller den skyldighet som man nu vill ge anställda att anmäla bisysslor. Man borde ha avvaktat. Ett nytt system har införts, och det tyder på klåfingrighet och också på en brist på förtroende för våra forskare och universitetslärare när man vill ålägga dem en sådan här skyldighet.

– Detta om den grundläggande utbildningen, sambandet, helhetsperspektivet.

Jag vill också speciellt beröra ett annat område, nämligen den s.k. sektorsforskningen. Det finns naturligtvis olika sätt att organisera forsknings- och utvecklingsarbete. I Sverige utförs 90 % av all grundforskning vid våra universitet och högskolor. Det är med andra ord staten som har ansvaret för att ge den fria och obundna forskningen så gynnsamma betingelser som möjligt. Man har diskuterat uppdragsforskningen rätt mycket – dess nackdelar men också dess fördelar. Betydligt mindre uppmärksamhet har ägnats åt den politiskt styrda forskningen. Med politiskt styrd forskning avser jag i detta fall uppdrag som departement eller av departementen utsedda

särskilda delegationer samt myndigheter av olika slag lägger ut på universitet och högskolor.

De totala sektorsforskningsresurserna är enligt UHÄ lika stora som de totala resurser som universiteten och högskolorna förfogar över för forskning, dvs. ungefär sex miljarder kronor om året. Men av dessa sex miljarder är det bara en miljard som går till universiteten och högskolorna.

Socialdemokraterna ser uppenbarligen inga problem med den här politiskt styrda forskningen utan har tvärtom velat uppmuntra den. Mycket av problemen vid våra universitet och högskolor skulle självfallet lösas om anslagsramarna vore högre, och UHÄ har också föreslagit att 30 à 35 % av sektorsmyndigheternas resurser för forsknings- och utvecklingsarbete skall anslås till den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden, dvs. mellan en och en halv och två och en halv miljarder kronor om året – detta att jämföra med den enda miljard som i dag går till universiteten och högskolorna.

Vi har inom moderata samlingspartiet tagit fasta på detta och föreslår att i en första etapp ungefär 30 % av fackdepartementens medel för sektorsforskning skall föras till de berörda fakultetsanslagen och till forskningsråden.

UHÄ pekar alldeles särskilt på några områden där oklarhet råder om ansvarsfördelning och annat. Det är sådant som information och masskommunikation, samhällsmedicin, miljömedicin och kultursektorn. Detta är områden som högskolorna och universiteten borde få ett direkt ansvar för. Därför föreslår vi i det här sammanhanget en avveckling av delegationen för social forskning, av statens institut för byggnadsforskning, statens råd för byggnadsforskning och arbetarskyddsstyrelsens forskningsavdelning.

Vi kan också tänka oss att andra organ på sikt bör avvecklas eller att man i varje fall bör överväga att avveckla dem. Dit hör t. ex. transportforskningsberedningen.

Över huvud taget kan vi konstatera att sektorsforskning naturligtvis alltid kommer att förekomma i viss utsträckning, men det kan inte vara riktigt att lägga den tyngd på den som regeringen vill göra. Medlen borde i stället överföras direkt till universiteten och högskolorna.

Mycket annat skulle vara att säga om de olika reservationerna, men jag avstår från att gå in på dem i detalj. Jag skall inte heller beröra många av de andra områden som vore intressanta att ta upp: hur man skapar en kreativ miljö vid våra universitet och högskolor, hur man ger ämnena en starkare ställning, hur man kan föra över ansvaret för byggnader och lokaler till universiteten och högskolorna. Jag skall bara till sist säga ett par ord om två angelägenheter.

Temaforskningen vid Linköpings universitet har tagits upp i den moderata partimotionen. Vi kan med tillfredsställelse notera att utskottet förutsätter att UHÄ skall få i uppdrag att utarbeta en långsiktig plan för fortsatt uppbyggnad av temaforskningen och att behoven noga skall analyseras inför nästa forskningspolitiska proposition.

Till sist också något om forskningen vid de små högskolorna. Vi har här i riksdagen slagit fast att vi skall ha fasta forskningsresurser på sju orter, dvs. vid elva olika enheter. Därutöver har vi i detta land inte råd att bygga upp några ytterligare fasta forskningsresurser. Forskning förekommer dock självfallet även vid de mindre högskolorna. Vi har många kreativa människor

som kommer dit och som naturligtvis också söker och ser till att de får anslag av olika slag. För framtiden gäller det kanske att utarbeta ett system där man direkt i samklang med universiteten och de stora forskningsinstitutionerna får en möjlighet till utveckling. Det betyder mycket, inte minst personligen för de lärare som är verksamma där.

Herr talman! Forskningen är en viktig angelägenhet. Man skulle utan vidare kunna säga att hela vårt väl och ve står och faller med att vi har en hygglig forskning. Propositionen är ett steg i rätt riktning. Det finns dock skönhetsfläckar som det är angeläget att rätta till.

Anf. 2 KERSTIN KEEN (fp):

Herr talman! År 1982 inledde den dåvarande utbildningsministern Jan-Erik Wikström en ny och betydelsefull tradition i svensk utbildningspolitik. Han lade fram den första forskningspolitiska propositionen. Den innebar flera viktiga nyheter. Det konstaterades att planeringen av svensk forskning och av forskningens finansiering måste omfatta mer än ett år, att det måste ske en prioritering av de mest betydelsefulla forskningsområdena samt att de yngre forskarna måste få en förbättrad studiefinansiering. Planering, prioritering och rekrytering var tre viktiga begrepp för Jan-Erik Wikström.

Det är glädjande att socialdemokraterna har följt folkpartiet i spåren. Även i årets forskningspolitiska proposition, den tredje i ordningen, betonas dessa ting – planering, prioritering och rekrytering. Det gäller framför allt rekrytering av de unga forskarna som skall söka ny kunskap. De skall också utgöra en bas för rekrytering av 1990-talets och 2000-talets universitetslärare, men också för industrin och de lärda verken.

Det glädjer mig, och säkert många andra, att utbildningsministern är här i dag, och att han också är anmäld som talare. Vid flera tidigare tillfällen när vi har diskuterat utbildningsfrågor har vi saknat utbildningsministern i talarstolen. Det är anmärkningsvärt att vi år 1987 när man från alla håll och kanter betonar utbildningsfrågornas betydelse har haft så svårt att få upp utbildningsministern i talarstolen under de utbildningspolitiska debatterna.

Liksom Birger Hagård vill jag understryka betydelsen av en helhetssyn på utbildningspolitiken – allt hänger samman. Jag förstår att ministern hoppas på beröm i dag – även jag skall ge honom beröm – och en fridsam debatt, eftersom han anser att det råder enighet om forskningens stora betydelse. Det råder enighet om att forskningen har en stor betydelse. Men jag har, liksom Birger Hagård, lagt märke till att antalet reservationer faktiskt är ganska stort. Min matematik fick det till 184 stycken, och jag vet inte riktigt vem som har rätt. Det är trots allt en skillnad gentemot 1982 och 1984 då reservationerna endast var 12 resp. 19 till antalet.

Herr talman! Att ständigt söka ny kunskap är ett kännetecken för oss människor. Till skillnad från alla andra resurser som vi använder och förbrukar växer kunskapen ju mer den används. Det tycks inte finnas några gränser för kunskapsstillväxten. Det är genom forskningen som vi når kunskap – kunskap som sedan genom undervisning skall nå ut till studenterna och så småningom sippra ner till ungdomsskolan genom lärare som utbildats vid universiteten. Men det är också genom forskningen som vi skall nå den kunskap som skall ge nya produkter, som vi vill föra ut på världsmarknaden.

Det är påfallande att stora delar av vår industri, som faktiskt för inte så länge sedan kunde anklagas för viss utbildnings- och i varje fall bildningsfientlighet, i dag bygger på kunskap och forskning.

Vi lever i ett kunskapsindustriellt samhälle, där det är alldeles tydligt att utbildning och forskning är grunden för både vårt materiella och vårt andliga välbefinnande. Därför instämmer jag självfallet i regeringens bedömning att också humaniora och samhällsvetenskap behöver nya tjänster i en tid då informationsteknologi och bioteknik så radikalt förändrar våra villkor.

Herr talman! Utan tvivel är det bra att den socialdemokratiska regeringen nu vill satsa 500 miljoner på forskningen. Men vi skall sannerligen inte glömma att bakgrunden till att regeringen nu anser sig ha råd med den satsningen är att bankerna vid jultid faktiskt mer eller mindre tvingades gå med på att lova att ge bort 600 milj. kr. till högskolor och universitet, dvs. 100 miljoner mer än staten satsar i nya pengar.

När forskningspropositionen lades fram i februari var det också aktuellt att den socialdemokratiska regeringen ville dra in 450 miljoner från ungdomsskolan på ett enda budgetår. Cyniskt uttryckt, skulle skolbarnen betala professorerna!

Nu blev indragningen från ungdomsskolan inte så stor som avsetts, men den socialdemokratiska regeringens satsning på utbildningsområdet är inte alls så lysande som man ständigt upprepar.

Utbildningsministern erkände också så sent som i lördags vid doktorspromotionen på Chalmers tekniska högskola att stora delar av forskningspropositionen kunde skrivas om efter det att bankerna i december lovat pengar till högskolan. Hade inte bankerna gett pengar till utrustning, hade det inte kunnat bli så mycket pengar till tjänster som nu är fallet. Jag noterar att även utbildningsväsendet på något sätt vilar på finansklippen i bankerna.

Visst är det bra att regeringen vill satsa pengar på nya tjänster, men varför skall det vara så svårt för oss i folkpartiet att få gehör för de krav som vi gång på gång framställer, nämligen att beslutanderätten över vissa medel och tjänster skall decentraliseras? Ge högskolorna eget ansvar för lokaler och utrustning, dvs. ge dem den frihet de önskar! Det kostar inga pengar. Tvärtom, det skulle säkert innebära besparingar genom mindre administration.

Vi har fört fram de här synpunkterna i reservationerna 13 och 31, och när jag yrkar bifall till dem vill jag passa på att samtidigt yrka bifall till samtliga reservationer som vi i folkpartiet har undertecknat.

En annan reform som inte skulle kosta pengar är att stimulera högt kvalificerade universitetslektorer genom en titelbefordran, dvs. att de skulle få rätten att kalla sig professor. Det skulle utan tvivel öka deras möjligheter att tjänstgöra utomlands, där man ser annorlunda på professorstiteln än här i landet.

Ministern talar om risk för urholkning av professorstiteln, men i dag kan en industriman utan doktorsexamen, utan ett enda vetenskapligt verk, få professorstitel genom att bli adjungerad professor. Varför skall då den universitetslektor som gett ut åtskilliga verk och under lång tid undervisat studenter inte kunna få titeln professor? Som kvinna kan jag också konstatera att det faktiskt vore ett sätt för utbildningsministern att få fler kvinnliga professorer.

Det betydelsefulla i årets forskningspolitiska proposition är, som jag har sagt, satsningen på tjänster i första hand för unga forskare, både sådana som skall disputeras och sådana som just har disputerat. Jag vill gärna berömma regeringen för detta förslag, ett förslag som vi i folkpartiet naturligtvis tillstyrker. Det var Jan-Erik Wikström som inledde satsningen på rekryteringstjänster. Men, som Birger Hagård också sade, vi folkpartister och moderater tycker det är beklagligt att regeringen inte redan nu vågar planera för total övergång från utbildningsbidrag till doktorandtjänster. Vi anser att efter 1990/91 skall inga nya utbildningsbidrag delas ut. Målsättningen för 90-talet måste vara att alla som på heltid ägnar sig åt forskarstudier skall få sin försörjning genom en doktorandtjänst.

I en borgerlig reservation, nr 19, säger vi också att det är orimligt att det saknas tak för undervisningsskyldigheten för doktorandtjänsterna. Alla andra universitetstjänster har ett sådant tak. Bristen är särskilt allvarlig eftersom doktorander, som mer än andra lärare är beroende av prefekter och professorer, kan hamna i en orimlig arbetsituation, då de inte kan hänvisa till bestämmelser om undervisningsskyldighet.

När det gäller rekrytering av unga forskare finns trots allt några bekymmer som tornar upp sig på himlen. Jag vill ägna de sista minuterna här åt att tala om de fem balansproblem som vi i folkpartiet har noterat både i vår motion och i våra reservationer.

Vi tycker att det råder en brist på balans mellan forskning inom industrin och vid högskolan, en brist på balans mellan högskolans fasta forskningsresurser och sektorsforskningen, samt en brist på balans mellan den grundläggande utbildningen och satsningen på forskning och forskarutbildning.

Två av dessa ting tog Birger Hagård upp, nämligen sektorsforskningen och den grundläggande utbildningen och forskningen. Jag vill lägga till ytterligare två balansproblem.

Det är brist på balans mellan män och kvinnor inom forskarvärlden och dessutom en ökande obalans mellan satsning på forskning i Stockholm-Uppsala-området och övriga landet.

Det är för oss alla helt uppenbart att industrin under de senaste åren satsat en alltmer ökande andel av sina investeringar i utvecklingsarbete, det som kallas Fou. Dessa satsningar har reellt sett ökat med 10 % per år de senaste åren. Då räcker det inte att staten satsar på forskning med endast 5 % reellt per år.

Industrin lockar med högre löner och en många gånger lika god forskningsmiljö som universiteten. Det finns en stor risk att industrin inte får tillräckligt många doktorander, och inte tillräckligt unga.

Vid Chalmerspromotionen i lördags kunde vi konstatera att medelåldern på dem som promoveras håller på att stiga. Endast 8 av 43 var under 30 år. Inte ens inom teknik och naturvetenskap kan man i dag få fram sina doktorander vid unga åldrar, trots att detta verkligen skulle behövas, till skillnad från inom samhällsvetenskap och humaniora, där man kan låta mer mogna människor gå in för forskarutbildning.

Högskolan måste kunna konkurrera om forskarna. Därför har folkpartiet velat satsa en extra pott på 10 miljoner att användas för att inrätta tjänster,

som man kan reservera för dem som man faktiskt ser såsom konkurrensutsatta men vill behålla inom högskolan.

Birger Hagård utvecklade värtaligt sektorsforskningens problem, och jag lämnar dem därför med några få ord.

Vi delar den oro som finns över att en stor andel av forskningen i dag ligger under våra fackdepartement. Vi märker det i dag på talarlistan: av 42 anmälda talare kommer endast 5 från utbildningsutskottet. Forskningen berör samtliga sektorer. Det är bra att allt fler involveras i den, men det kan inte vara bra att alltmer forskning utförs utan högskolans krav på hög kvalitet. När vi i folkpartiet säger att man under de följande åren skall överföra 2 % av sektorsmedlen till högskolan kan det tyckas blygsamt, men det skulle faktiskt innebära 130 milj. kr. per år, dvs. en kvarts miljard.

Herr talman! På sikt är det utan tvivel obalansen mellan satsningen på ungdomsskolan, grundläggande utbildning och forskning som oroar oss i folkpartiet allra mest.

Själv fick jag inspiration till att gå vidare som forskare, utan tvivel redan i gymnasiet. Skolan måste ha en hög kvalitet. Dessutom måste det självfallet finnas arbete när man är klar med utbildningen. Vad skall man göra med sin doktorsexamen? De allra flesta kan inte stanna vid högskolan utan måste söka sig ut. Nog är det olyckligt att staten inte ens för sina lärda verk kan ha kvar behörighetskravet när det gäller doktorsexamen.

Låt mig sedan peka på den fjärde obalansen – obalansen mellan män och kvinnor i den svenska forskarvärlden. Efter 1977 års högskolereform är majoriteten av de studerande på grundläggande nivå kvinnor. När det gäller forskarutbildningen är det tvärtom, för att inte tala om hur totalt männen dominerar bland professorer, docenter och universitetslektorer. Skall kunskap om människan och hennes villkor endast utvecklas av männen? Självfallet inte. Gång på gång deklarerar från denna talarstol hur viktigt det är att arbeta för jämställdheten mellan kvinnor och män. Gång på gång blir vi oeniga om sättet på vilket vi skall nå målet. Jag vet hur svårt det är att som ung kvinna komma in i den manliga forskarvärlden, in i universiteten som är uppbyggda kring enskilda discipliner, där männens kultur och värderingar avgör vad som är god eller dålig forskning.

Men det är också så att en forskarstuderandes tid ofta sammanfaller med den tid då man blir förälder. Utan tvivel är det förenat med större svårigheter att på en gång vara mamma och forskarstuderande än att vara far och doktorand. Den senaste veckan har jag mött två forskare som disputerade resp. promoverades samma vecka som de blev fäder. Jag kan bara konstatera att det för mig hade varit fysiskt omöjligt att gå upp och disputera dagen efter det att jag hade blivit mor.

Vi måste anstränga oss för att rekrytera kvinnor till forskarstudier. Det behövs kvinnliga forskare både för forskningens och samhällets skull. Därför har vi inom folkpartiet kommit med ett antal förslag om åtgärder för att öka andelen kvinnliga forskare, stödja fora för kvinnliga forskare mer än med de njugga 500 000 kr. extra som utbildningsministern vill ge. Man måste när det gäller att ta fram doktorandtjänster ta särskild hänsyn till kvinnors möjligheter. Utskottsmajoriteten har kallat detta för könskvotering. Jag ser det som en positiv särbehandling. En sådan är absolut nödvändig, om vi någonsin vill

nå resultat. I sekler har manliga doktorander haft en positiv särbehandling.

Herr talman! Det finns också en femte obalans, den mellan olika delar av vårt land. Förra veckan hade vi en lång och intensiv regionalpolitisk debatt. Här och nu vill jag särskilt påpeka det olyckliga i att den informationsteknologiska forskningen i så hög grad koncentreras till södra delen av landet, enkannerligen Stockholmsområdet. Redan nu bör regeringen förbereda ett särskilt beaktande av den informationsteknologiska forskningen i Norrland.

Får jag till sist vara litet glad och tacksam. Det är inte ofta en enskild motion accepteras av ett enigt utskott. Det hände mig då jag fick gehör för mitt förslag att döpa den första professuren för kvinnlig gästforskare till Kerstin Hesselgrens professur. Det är roligt för mig som folkpartist att den första kvinnliga riksdagsledamoten, den frisinna yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren, som hade ett så starkt socialt engagemang, kan få en professur uppkallad efter sig.

Som göteborgare är jag också glad att utskottet ville skärpa skrivningen då det gällde kravet på en utredning kring huvudmannaskap och finansiering av de fyra botaniska trädgårdarna i landet.

Sammantaget, herr talman, är det bra att regeringen gjort en satsning på forskning. Men vad hade det blivit utan de 600 bankmiljonerna?

Det är nu nödvändigt att se hela högskolan och hela utbildningsväsendet som en helhet. I längden är det orimligt att treårsplanera forskningen och ettårsplanera grundutbildningen. Därför måste vi efterlysa en treårsplanering även av grundutbildningen.

Med detta, herr talman, vill jag än en gång yrka bifall till samtliga folkpartireservationer både i utbildningsutskottet och i arbetsmarknadsutskottet.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 3 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det är en viktig debatt som vi för i dag. Det avslöjas kanske av mängden talare på talarlistan men framför allt, tror jag, av den stora samstämmigheten om forskningens betydelse. Det är mer och mer så att ett lands förmåga att utveckla och förmedla kunskap är avgörande för möjligheterna att inta något av en tätposition som industrination och som kulturnation. Vi är beroende av vad vi åstadkommer på forskningens och utbildningens område för hela vår framtid. Detta är något som bara blir mer och mer påtagligt.

Det är därför positivt att regeringen har valt att ur resurssynpunkt ändå ge forskningen en hög prioritet. Det är positivt att regeringen är beredd att satsa en hel del nya pengar på forskningen. Detta har vitsordats av tidigare talare, och jag vill gärna delta i det allmänna blomsteröverlämnandet på den punkten. Men, vad som är mindre positivt är att regeringen valde att finansiera sin forskningssatsning genom nedskärningar inom ungdomsskolan. Man kan säga att regeringen låter skolbarnen betala forskningssatsningen. Det upplevs som ganska orättfärdigt. När vi vet hur det ser ut i våra skolor känns det orimligt. När man dessutom betänker det faktum att det är en väl

fungerande skola, en utbildning med god kvalitet, som är den viktigaste basen för att en god forskning skall kunna bedrivas, då upplever man det också som oerhört oklokt. Det innebär att man skär av den gren som man själv sitter på.

Även på det här området noterar jag att de föregående talarna, Birger Hagård för moderaterna och Kerstin Keen för folkpartiet, redovisade en likartad uppfattning. Möjligen kan det väcka litet förvåning, eftersom folkpartiet ville spara ungefär lika mycket på ungdomsskolan som regeringen ville göra, och moderaterna ville spara betydligt mer än vad regeringen ville göra. Jag kan bara uttrycka den förhoppningen att det engagemang för ungdomsskolan som inte kom till uttryck hos moderater och folkpartister när de skrev sina partimotioner i år i stället kommer igen när de skriver sina partimotioner nästa år, så att centern inte längre behöver vara det enda partiet i Sveriges riksdag som inte accepterar nedskärningar inom ungdomsskolan. Det är viktigt också för forskningen, lika väl som en hög kvalitet när det gäller grundutbildningen inom högskolan är viktig för forskningen. Även när det gäller denna grundutbildning har vi funnit oss föranlåtna att föreslå en hel del förstärkningar. Vi kunde med tillfredsställelse konstatera att en del av de krav som vi förde fram kom att tillgodoses i riksdagsbehandlingen.

Men återigen är kanske det största bekymret för vår forskning, sett på litet sikt, den urholkning av utbildningsväsendet, framför allt ungdomsskolans kvalitet, som regeringspartiet – dess värre med stöd av andra partier – försöker genomföra och delvis också lyckats genomföra.

För att få en bra användning av resurser inom forskningen, precis som inom andra områden, är det viktigt att ha enkla system och undvika byråkrati. Statens system för att fördela pengar till forskningen är mycket komplicerat. Det är en oerhörd mängd organ och myndigheter som är involverade i detta och som har sitt eget lilla eller ibland rätt stora forskningsanslag att fördela. Det här innebär att de som skall bedriva forskning har en mycket rik flora av anslagsgivande myndigheter som de skall vända sig till. Detta bidrar naturligtvis till att skapa en tungrodd administration och gör hela systemet oöverblickbart. Vi från centern, liksom tidigare moderaterna och folkpartiet, efterlyser därför ett förenklat anslagssystem där anslagsresurserna på forskningsområdet koncentreras till universitet, högskolor och forskningsråd.

Vi tycker att det vore naturligt med en klarare funktionsuppdelning mellan å ena sidan resurser för utredning och utveckling och å andra sidan rena forskningsresurser. En naturlig ordning vore alltså att fackmyndigheter av olika slag fick anslag för utredningsverksamhet – gärna mycket kvalificerad och fördjupad utrednings- och utvecklingsverksamhet – medan däremot de rena forskningsanslagen skulle vara samlade till högskolorna och forskningsråden.

I det här sammanhanget har vi från centern fört fram ett förslag om tillskapandet av ett nytt forskningsråd, som vi kallat för miljöforskningsrådet. Det finns en risk att just de miljörelaterade frågorna hamnar mellan stolarna med den förändring av anslagssystemet som vi i och för sig förordar. Miljöfrågor och frågor om användning av naturresurser har ofta en ganska tvärvetenskaplig karaktär. Därför tycker vi att det vore bra att få ett särskilt

forskningsråd för den typen av frågor. Forskningsrådet skulle behandla rena miljöfrågor, arbetsmiljöfrågor, frågor om användning av naturresurser, energifrågor osv. Forskningsrådet skulle tillföras medel som i dag finns hos naturvårdsverket, arbetarskyddsstyrelsen, energiforskningsnämnden, energiverket osv. På det sättet skulle forskningsrådet kunna bli resursstarkt och skulle aktivt kunna medverka till att intensifiera miljöforskningen i vårt land.

En nyckelfråga när det gäller forskningens möjligheter och kvalitet i vårt land är hur forskarutbildningen fungerar. Först och främst är det viktigt att vi kan rekrytera goda forskarämnen till forskarutbildningen. Återigen är grundutbildningen viktig. Vi har i ett annat sammanhang föreslagit förstärkningar när det gäller högskolans grundutbildning som just riktar sig till blivande forskarstuderande.

Det är också viktigt med rimliga ekonomiska villkor, vilket har tagits upp av tidigare talare. Även vi efterlyser en mer planerad och snabbare övergång från utbildningsbidrag till doktorandtjänster. Vi har föreslagit att regeringen skall lägga fram en plan för hur den övergången skall se ut.

En del fråga i detta sammanhang gäller möjligheten för utländska studerande att få doktorandtjänster. Detta är i dag mycket svårt, för att inte säga omöjligt. Vi tycker det är viktigt med ett internationellt utbyte också när det gäller doktorander, men då måste vi kunna erbjuda rimliga ekonomiska villkor. Därför efterlyser vi regeländringar som gör det möjligt också för utländska studerande att få doktorandtjänster i Sverige. Detta har också en del praktiska konsekvenser: t. ex. kan det för möjligheten att använda högskolans eller universitetets utrustning spela en avgörande roll om man räknas som anställd eller inte.

Om man vill få forskarbegävningar att satsa på doktorsexamen är det också viktigt att det innebär fördelar efter det att doktorsstudierna har avslutats. Därför står vi bakom kravet att doktorsexamen skall införas som kompetenskrav för flera statliga tjänster, t. ex. inom de lärda verken.

En annan viktig reform när det gäller forskarutbildningen som också har nämnts tidigare är kravet på ett undervisningstak för doktorandtjänster, och också vi stöder det kravet.

En annan viktig fråga för personer som väljer en karriär som forskare och högskolelärare är naturligtvis befodringsmöjligheterna. Det är värdefullt med det stora antal nya tjänster som tillkommer genom den här propositionen. Men vi beklagar att regeringen inte har effektuerat riksdagens beställning när det gäller möjligheterna att få befodran på sin tjänst. Det gäller möjligheterna för högskoleadjunkt att på sin tjänst bli befördrad till lektor och möjligheten för lektor att bli befördrad till professor. Detta beställde riksdagen för ett par år sedan, men regeringen har alltså inte velat förverkliga det. Vi återkommer därför till detta krav.

Herr talman! Som jag konstaterade inledningsvis spelar utbildning och forskning en allt större roll för samhällsutvecklingen. Det innebär också att den struktur som vi har inom vårt utbildnings- och forskningssystem spelar stor roll för vilken samhällsstruktur som vi får. Om vi vill ha en decentraliserad struktur i vårt samhälle, med goda utvecklingsmöjligheter i alla delar av landet, då är det också viktigt med goda möjligheter inte bara för högre utbildning utan också för forskning i olika delar av landet.

Vi har fört fram en rad förslag som syftar till att förstärka möjligheterna att bedriva forskning vid de mindre högskolorna runt om i landet. Möjligheten att bli befordrad på sin tjänst är också förknippad med möjligheten att variera fördelningen mellan undervisning och forskning i de lärtjänster som finns. Det bestäms med den nya lärtjänstordningen av de lokala högskolestyrelserna. Men om man skall kunna öka inslaget av forskning i lärtjänsterna, t. ex. vid de mindre högskolorna, måste det finnas ekonomiska resurser för detta.

Det finns i dag ett anslag för forskning som bedrivs av högskolelektorer m. fl. Det är av särskilt stor betydelse för de mindre högskolorna. Detta anslag vill nu regeringen dra in i sitt nuvarande skick – nu fördelas anslaget av regionstyrelserna – och i stället lägga pengarna direkt på fakulteterna. Visserligen inför man en skyddsregel som innebär att åtminstone den andel som i dag går till de mindre högskolorna också skall gå dit i framtiden men den regeln gäller bara övergångsvis. Det är helt klart att denna förändring kommer att göra det svårare för lärarna vid de mindre högskolorna att få forskningsanslag och att den kommer att verka direkt negativt på möjligheterna att utveckla forskning vid de mindre högskolorna. Det är anmärkningsvärt att regeringen lägger fram ett sådant förslag. Tyvärr kommer det uppenbarligen att bli majoritet för det också här i riksdagen.

Förslaget bygger naturligtvis på att regeringen vill avskaffa regionstyrelserna. Hur det blir med den saken vet vi inte – det har ju trasslat till sig litet vid förhandlingarna. Vi tycker att regionstyrelserna skall vara kvar, och då är det naturligt att de också förvaltar dessa pengar, vilket kan ses som ett exempel på att regionstyrelserna har viktiga uppgifter att ombesörja.

Vi anser vidare att det bör vara möjligt att inrätta professurer också vid mindre högskolor, om man där har byggt upp en forskningskompetens som gör detta motiverat. Den regel som i dag gäller och som är ett absolut hinder för att inrätta professurer vid mindre högskolor är enligt vår mening orimlig. Här bör en bedömning göras från fall till fall, där man helt enkelt ser på vilken vetenskaplig bas som finns på högskolan. Att inrätta professurer kan kanske i första hand bli aktuellt vid de större av de mindre högskolorna, nämligen högskolorna i Karlstad, Örebro och Växjö, men man kan också tänka sig att det blir aktuellt även i andra fall, t. ex. om en högskola har specialiserat sig på ett område inom vilket man har en bra profil och har byggt upp en forskningskompetens.

Vi har tidigare föreslagit en särskild resurs på 50 milj. kr. för regionalpolitiskt motiverade insatser. Den resursen skulle kunna användas för insatser både på utbildningsområdet och på forskningsområdet och därmed skapa väsentliga möjligheter till att förstärka forskningsinsatserna vid mindre högskolor också vid universitetet i Umeå och högskolan i Luleå, som har fasta forskningsresurser.

Vad som är viktigt inte minst för Norrlands vidkommande är möjligheterna att bygga upp forskning på informationsteknologiområdet. Man har tidigare i debatten pekat på vilken stor obalans som råder på det området och som kommer att fortsätta att råda även med regeringens förslag. Tillsammans med folkpartiet och vpk har vi efterlyst förslag till nästa budgetår om förstärkningar när det gäller forskning på informationsteknologiområdet.

Det är vår förhoppning att riksdagen skall ställa sig bakom det kravet, så att den obalans som råder kan rättas till. Naturligtvis finns det även andra exempel på förstärkningar som behöver göras och som kan göras med de resurser som vi föreslår på det här området.

Låt mig till sist nämna ordet sponsring. Som Kerstin Keen utförligt har redovisat är den satsning som bankerna gör en av orsakerna till att regeringens förslag ser så bra ut som det gör ur ekonomisk synpunkt. Men det är viktigt att se till att denna sponsringsinsats inte leder till ökade obalanser mellan olika högskolor och högskoleregioner och mellan olika ämnesgrupper. Därför ser vi det som angeläget att staten är beredd att gå in och rätta till de obalanser som kan uppstå genom att exempelvis göra extra insatser på forskningsområden som eventuellt missgynnas av bankernas sätt att pytsa ut sina medel. Vi har också fört fram förslag om att man bör överväga att inrätta särskilda stiftelser dit denna typ av medel liksom medel från andra företag kan gå, vilket skulle motverka att företagen får ett alltför stort detaljinflytande över hur forskningspengarna används.

Avslutningsvis, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer där centerns ledamöter förekommer.

Anf. 4 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Får jag först yrka bifall till de reservationer i detta betänkande där vpk finns med.

Centern är det enda parti här i riksdagen som inte vill skära ner på skolans område, säger Pär Granstedt. Sanningen är väl den att det var vpk som, när timmen var slagen i förhandlingarna, där också centern deltog, hellre räddade nästan 400 milj. kr. till utbildningsväsendet än lät de pengarna gå till spillo – hellre det än att ha tjugiga reservationer i betänkandet till riksdagen. Men det är bra att frågan om ungdomsskolan och den grundläggande utbildningen inom högskolan sätts in i ett sammanhang i den forskningspolitiska debatten.

Birger Hagård gnäller litet över bankpengarna, men han är inte beredd att själv ta styrning över dessa pengar. Han säger att grundskolans kvalitet är avgörande för grundutbildningen i högskolan och den forskarutbildning som kommer sedan. Han säger att grundskolan måste förbättras. I Sveriges riksdag säger han detta. I Blekinge står Carl Bildt och säger att grundskolan är för dyr.

Herr talman! Jag ser framför mig Birger Hagård likt Rönnerdal skuttande omkring på en äng, prunkande av humaniora och samhällsflora. Plötsligt ser vi bara benen sticka upp. Då har han intagit samma fysiska position som han tidvis intog i sitt inledningsanförande här.

Frågan om titelbefordran har tagits upp av föregående talare. Vi från vpk har ställt oss litet kritiska och avvisande till titelbefordran. Vi kan inte riktigt inse vitsen med en förändrad titel utan innehåll, en förändrad titel utan att man får mer betalt t. ex. När jag hörde Kerstin Keen starkt plädера för detta och att det skulle vara en jämlikhetsfråga, dök det i mitt bakhuvud upp en minnesbild av en bok som jag läste i början på 70-talet. Den är skriven av Hermann Hesse och heter Stäppvargen. Någonstans i boken vill han namnge

någonting – kvinnan eller Gud. Ja, ni får kalla det vad ni vill, skriver Hesse, kalla det abraxas.

Så till ett av de balansproblem som togs upp i folkpartiets inledningsanförande. Där räknades upp fem, sex eller sju olika problem, men ett av dem fastnade jag för, och jag skulle gärna vilja ha det litet närmare förklarat av Kerstin Keen:

Varför kan doktorer i samhällsvetenskap och humaniora vara mogna men inte doktorer i naturvetenskap och teknik? Varför skall de vara omogna? Varför måste de vara så mycket yngre? Är det för industrins skull? Varför vill industrin detta? Varför vill inte industrin anställa äldre doktorer? Om industrin inte vill anställa sådana som doktorerar inom naturvetenskap och humaniora och är litet äldre, är inte detta i så fall, Kerstin Keen, till förfång för det som folkpartiet och även vpk kämpar för, nämligen att ge också kvinnor möjlighet att vara verksamma inom det vetenskapliga området?

Herr talman! Vi lever i en dårlig värld. Inom den samlade forskningen i världen är den militära forskningen den helt dominerande vad avser resurser, och Sverige särskiljer sig inte på något avgörande sätt. Denna maktspglade situation kan uttryckas på många sätt. Vid naturhistoriska museet i Göteborg finns en önskebrunn. När man tittar ner i den ser man sig själv och texten till vad man ser lyder: "Jordens farligaste djur. Det enda som kunnat ställa sig utanför naturens ordning. Det enda som ödelägger naturen. Ett djur som därigenom förstör underlaget för sin egen existens." Jag önskar att det för fredens skull kunde byggas önskebrunnar med liknande informativa texter utanför alla världens militära forskningsanstalter. Kanske vi i Sverige kunde bli först och bygga en brunn utanför FOA:s huvudkontor? Den stora anhopningen av forskningsresurser till det militära området utpekar en och annan frågeställning som är relevant att ställa då forskningspolitiken debatteras.

Ur kvantitativ aspekt måste det sägas att frågan om den totala forskningens oberoende, fria tänkande och kritiska granskande bör skarpt ifrågasättas. Det vore olyckligt inte minst för den del eller de delar av forskningsvärlden som verkligen försöker ha oväld i sin verksamhet om frågan om tjänande och beroende förtegs. Det är naturligtvis så att verksamheten forskning egentligen aldrig helt och hållet, varken i rum eller i tid, står helt oberoende och opåverkad av den omgivande miljöns värderingar. Detta vill säga att en del av forskningens framskridande inom ett eller flera forskningsfält understundom kan vara präglad av rörelse kring kritiska kärnfrågor för att i en senare fas gå över i ett utvecklingsskede, där det fullt och klart syftar att tjäna speciella intressen.

Ett exempel på denna utveckling av forskningsprocessen är atombomben och kärnkraften. Ett annat exempel är framtagandet och utvecklandet av biokemiska stridsvapen och deras utvecklingsprov, som innebar att människor mördades, lemlästades och skymfades i Vietnam. I dag skördar vetenskapens gangstrar nya rön i bl. a. kriget mellan Irak och Iran.

Ur kvalitativ aspekt handlar frågeställningen om forskning för folkflertalet om vem eller vilka som har makten – makten att styra forskningen, resurserna att kunna köpa och i eget syfte utnyttja dess tillämpning. Utan att jag gör anspråk på att i denna debatt ha gjort eller ens ha möjlighet att göra en

uttömmande analys av forskningens villkor för människan eller de av människan uppställda villkoren för forskningen. vill jag dock säga att det för de allra flesta bör vara möjligt att inse vilken maktfaktor forskning är.

Forskning och utvecklingsarbete *blir* allt viktigare produktivkrafter i vårt samhälle. Det märks bl.a. av den allt intensivare forskningspolitiska debatten. På tio år har andelen för industrins investeringar fördubblats, från 20 till 40 %. Stat och kapital förenas intimt i de senaste årens satsningar på de hetaste områdena inom forskning och företagsamhet såsom datateknik och bioteknik. Antalet samarbetsorgan mellan högskolan och näringslivet blir allt fler. Inom biotekniken håller storföretagen på att skaffa sig total kontroll över forskningen, trots att den berör många känsliga frågor som har med miljön, människans integritet och djupgående etiska problem att göra.

Självfallet måste forskningsresultaten ut i samhället för användning. Men det måste gå att undvika att storfinanserna får hela kontrollen över den nya tekniken. De centra som vuxit upp kring våra högskolor måste ges uttalade politiska mål som inte i första hand handlar om tänkbar lönsamhet utan om vår hälsa och miljö, om mänsklig livskvalitet.

Den åtstramningspolitik som bedrivits under en följd av år och som varit mycket oklok har hårt drabbat också våra högskolor. År efter år har de statliga anslagen urholkats. Lunds universitet räknar t. ex. med att man i reda pengar förlorat 100 milj. kr. under de senaste fem åren. Situationen är likartad för de flesta andra universitet och högskolor. Man kan därför inte moralisera över att högskolan desperat sökt finna externa finansiärer. Men samtidigt blir hotet mot högskolans och forskningens integritet och oberoende allt allvarligare.

Olika falla också ödets lotter när externa finansiärer och kapitalintressen går in och bekostar forskningen. Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning kan få externa pengar bara i relativt begränsad omfattning. Satsningarna sker på områden som man bedömer som lukrativa och som snabbt kan ge pekuniär avkastning. Så finansieras t. ex. mer än hälften av forskningen vid tekniska fakulteter genom externa medel. I topp ligger Tekniska högskolan i Stockholm, där över 60 % av medlen kommer från externa finansiärer och all expansion är beroende av dessa finansiärers välvilja.

Från vpk:s sida har vi länge och envetet varnat för den här utvecklingen. Det gläder oss att fler börjar inse hur farlig den här utvecklingen håller på att bli. Låt mig citera Dagens Nyheter från den 14 november 1986:

”Ju fattigare högskolorna blir på statliga medel för att staten alltmer lutar till andra finansiärer, desto svagare blir givetvis högskolornas ställning gentemot industrin. Detta är allvarligt eftersom det är två motsatta kulturer som möts: Å ena sidan industrin med sin slutenhet, sina patenthemligheter och sin iver att snabbt omsätta forskningsresultat i kommersiellt gångbara projekt. Å andra sidan högskolans forskningsvärld där öppenhet, plikt att publicera forskningsresultat och förutsättningslöst kunskapssökande är hörnstenar i verksamheten.”

Även från utbildningsdepartementet kommer signaler som tyder på att man inte är helt omedveten om problemet. Universiteten riskerar att älskas ihjäl av alla som vill lägga ut uppdrag och beställningar för att på så sätt dra ut

kontentan, sade statssekreterare Gustavsson när han i Lund presenterade den forskningspolitiska propositionen. Hur skall man från den utgångspunkten bedöma årets forskningspolitiska proposition? Olika satsningar görs för att ge forskningen ökade resurser, vilket vi välkomnar. Men mycket mer kan och bör göras. Det har vi i vpk krävt i en rad motioner och sedermera i reservationer till utskottsbetänkandena om forskningen. Jag skall återkomma senare till en del av de förslagen.

Samtidigt kan vi konstatera att en hel del av de framtida satsningarna skall finansieras genom en donation från bankerna – en donation som regeringen mer eller mindre finkänsligt förmått bankerna att göra. Hur skall de pengarna användas och vad betyder det för högskolans och forskningens integritet? Den frågan ställde vpk:s representant i konstitutionsutskottet när gräddan av bankdirektörerna besökte utskottet för en utfrågning om donationen. Svaret blev tydligt: bankerna vill ha ett avgörande inflytande över hur de här medlen används.

Självfallet skall bankerna med sina fabulösa vinster vara med och betala betydligt mer än nu för utbildning och forskning. Men det skall ske genom beskattning. Pengarna skall gå in i statskassan och sedan bl. a. ställas till forskningens förfogande, utan vare sig möjlighet eller rätt för storfinsans att ha något inflytande över hur medlen används. Den vägen skulle regeringen ha valt i stället för donationsvägen. För den vägen finns det en majoritet här i kammaren.

När samhället i fråga om en av sina viktigare uppgifter börjar sätta sin tillit till donationer och välvilliga gåvor är man ute på svag is. Vi vill varna för den situation som kan uppstå då samhället tvingas traska patrull efter de verksamheter som har uppbyggt av tillfällig mecenatverksamhet.

Hur skall regering och riksdag värja sig för en utveckling där forskningsverksamhet byggs upp tillfälligtvis?

Vilket ansvar skall regering och riksdag ta för de eventuella forskarstuderande som efter en tid tvingas inse att grunden för den forskning inom vilken de utbildas har upphört? Det finns inga pengar längre – donationerna har upphört.

Väljer man i det läget att återigen stå med mössan i hand kommer det att bli ännu vanligare med hemligstämplande och hysch-hysch kring verksamheter som forskning och annat vid högskolor och universitet. Det kan inte vara tillfredsställande ur demokratisk aspekt att en samhällsverksamhet som högre utbildning till vissa delar skall undanhållas och hemligstämplas för folkflertalet. Vi kan förstå att viss verksamhet, såsom militär verksamhet och visst polisiärt uppgiftsinhämtande, kan vara av sekretessartad natur. Men när uppsatser och t. o. m. licentiatavhandlingar hemligstämplas, hur skall då oväld och kritiskt tänkande motiveras? Vad har regeringen tänkt att göra åt hemligstämpleriet? Eller är dagens situation tillfredsställande, Lars Gustafsson?

Det sägs ofta att verksamhet kring och i högskolan och därmed forskning har en avgörande roll att spela bl. a. i regionalpolitiken. Från vpk:s sida har vi länge hävdats att detta är en riktig ståndpunkt, och vi har märkt hur allt fler börjar omfatta denna idé. Vi menar att det är fullt möjligt att bygga upp en viss fast resurs för forskning vid de små och medelstora högskolorna. Det är

en illusion och en falsk, egennyttig position som återspeglas när det påstås att det inte är möjligt att bedriva forskning vid de mindre högskolorna.

Låt mig då påminna om den tekniska utvecklingen på informationsteknologins område. Låt mig vidare påminna om de rön som har gjorts inom humaniora och t. o. m. vattenekologi på små forskningsanstalter. Vi kan inte förstå varför den kreativa vetenskapliga miljön skulle vara sämre totalt sett vid de medelstora högskolorna än vid de stora universiteten.

Det är dags att lyfta blicken, att inse och ta till vara den vilja till forskning som finns vid i första rummet högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro. Risker är annars att utvecklingen springer från regering och riksdag. Risker är annars att dessa högskolor gör sig så beroende av externa medel att de till syvende og sist inte kan betraktas som statliga högskolor utan som en sorts regionala yrkesskolor, anpassade till det lokala kapitalets önskemål och villkor. Det är då som de mindre högskolorna mister sin roll som ett instrument i den regionala politiken. Erfarenheten har visat att snäva vinstintressen aldrig haft förmågan att utgöra någon längre gående bas, på vilken en samhällelig struktur eller ekonomisk form av trygg karaktär kan byggas.

Vpk föreslår, mot bakgrund av det anförda, att ett särskilt anslag ges till forskning vid de medelstora högskolorna. Det är ett blygsamt anslag. Det handlar om 25 milj. kr. per år under en treårsperiod. Vi inser att hotet mot det man kallar forskningskvalitet annars blir så stort att det kan komma att drabba hela forskningsfältet. Ytterligare mått och steg måste tas för att värna forskningens kvalitet. Jag skall nämna några.

En stor majoritet av de politiska partierna är överens om att högskolan är en nationell angelägenhet. Låt oss något vidga detta ansvarstagande till att inte bara gälla anslagsverksamhet en gång per år eller vart tredje år. Det måste också inses att i begreppet "nationell angelägenhet" ligger ett mycket vidare perspektiv. Man måste vara beredd att försvara den kvalitet, den inriktning och det resultat som angelägenheten innebär.

Det handlar om att föra politiken på ett sådant sätt att den nationella angelägenheten vidgas till att inte bara omfattas av regering, riksdag, myndigheter och styrelser. Vpk:s forskningspolitik präglas av denna vidgade tanke. Vi anser det som mycket viktigt att forskningens och den högre utbildningens värld främjar öppenhet. Utan denna öppenhet kan man, precis som jag håller på att göra nu, tala sig hes om kunskaps spridning och övergripande ansvar. Utan öppenhet kan det komma att bli mycket svårt att via gemensamma inkomster göra investeringar i forskningsfält och avancerad vetenskaplig utveckling. Om man har öppenhet främjas den mångklingande dialogen, som utvecklar demokratin och är till gagn för den vetenskapliga bedriften.

Tyvärr är det i reservationer som vi har varit tvungna att peka på och utveckla vad som enligt vår mening bör ingå i ett brett demokratiskt perspektiv på forskningspolitiken. De fasta forskningsresurserna till de medelstora högskolorna har redan nämnts. Vidare måste det eftersträvas en nationell balans inom vetenskapliga fält som har stor betydelse för t. ex. infrastrukturen. Ett exempel på detta är den informationsteknologiska forskningen. Inom detta fält kommer vi att få, om regeringens förslag går

igenom ograverat, en nationell obalans som inte kan påstås främja norra Sveriges utveckling.

En vilja till öppenhet, som jag tidigare talade om, bör innebära att det sägs nej till sekretessbeläggning av verk och andra vetenskapliga alster som framtas i det svenska högskoleväsendet. Det kan inte vara rimligt att helt eller delvis hemligstämplat material tillåts vara vetenskapligt meriterande. De etiska regler som bör vara vägledande för forskning måste i ett vidare sammanhang ses över och debatteras. Etiska regler är som bekant inte en gång för alla givna. Inför de möjliga rön och resultat som bl. a. den medicinska forskningen står, borde riksdagen kunna enas om en bred parlamentarisk utredning kring forskningsetik. Ibland får jag en känsla av att de etiska reglerna kring djurförsök är vida överlägsna dem som praktiseras gentemot människan själv. Det kanske ibland vore på sin plats att vi upphöjde oss själva till att åtminstone betrakta oss som djur.

I den ökade tillgänglighet vi från vpk förespråkar ligger förslaget om en försöksverksamhet med s. k. vetenskapsbutiker som en naturlig del. Sådana finns och har verkat med en viss framgång i Danmark och Nederländerna. Hit skulle miljöorganisationer, fackliga föreningar, enskilda människor osv. kunna vända sig med olika spörsmål. Här kunde man få hjälp och anvisning kring miljöundersökningar, teknikutvärdering, analys av produktionsstrukturer för arbetsskapande åtgärder etc. Vi tror att en verksamhet med vetenskapsbutiker skulle kraftigt öka kontaktytorna för högskolans och forskningens del. Ökade kontaktytor främjar dialogen, prövar motsättningar och driver på utvecklingen.

Nu är det så att villkoren för att delta i dialogen och pröva motsättningar, att finna syntesen, inte är lika för alla. Detta innebär inte att systemet nödvändigtvis behöver vara orättvist, men på ett område är det definitivt helt ur balans. Villkoren för kvinnor att kunna ta till sig och verka inom vetenskapens fält är inte jämlika med männens i dag.

Kvinnornas ställning inom den högre utbildningen, t. ex. vad gäller forskarutbildning och möjlighet till eget vetenskapligt arbete, måste betydligt vidgas och nu också framgent garanteras. Det måste kunna ses som rättvist att prioritera kvinnliga sökande till doktorandtjänster. Det måste ses som rättvist att anpassa högskoleutbildningen för ensamstående kvinnor, för kvinnor med vårdnadsansvar. Det får inte vara så längre att kvinnoforskning tillåts vara ödemark. Det måste vara rättvist att jämställdhetsforskningens positioner framflyttas för kvinnor och män. En nationell angelägenhet kan aldrig bäras eller delas av bara ena halvan av befolkningen.

Herr talman! Visst skall vi ha forskning kring partikelacceleratorer, k-mesoner, socialantropologi, nordiska språk, very large telescopes, teoretisk filosofi och nationalekonomi. Men utan freden behöver vi inget av dessa vetenskapliga forskningsfält. Med den insikten föreslog vi från vpk att fredsforskningen skulle få ett permanent forum. Vi ville placera detta mitt på gränsen mellan Sverige och Norge, precis där så många fredsmanifestationer hållits. Vi vill att forskningen skall nå ut. Vi vill att freden skall nå alla, precis som Olof Palme sagt just där vi ville att ett fredsforum skulle placeras. Fler har uttryckt sin tro på freden just där på gränsen, Bruno Kreisky, Willy Brandt och andra. Många är de som givit sitt liv för freden, just där vid

gränsen. Hur kan majoriteten i utskottet påstå att ett permanent fredsforum vore att splittra resurser? Jag bara frågar: Vilka resurser är det som inte får splittras för fredens skull? Vilka resurser får inte splittras för att göra freden, dess avgörande villkor kända för människor?

Anf. 5 KERSTIN KEEN (fp) replik:

Herr talman! Björn Samuelson ville gärna ha en förklaring till varför jag anser att det är nödvändigt att man är ung när man disputerar i naturvetenskap och teknik, medan man kan vara litet äldre och mer mogen inom humaniora och samhällsvetenskap.

Jag är den första att tro att man ständigt kan lära och lära nytt. Men jag har också allmer kommit till insikt om att man vid olika åldrar lär olika ting. Det är alldeles uppenbart att de som lär naturvetenskap och teknik bäst, det är de unga. Jag vill inte på något sätt hävda att jag har haft svårt att lära, men som gammal 40-åring har jag haft mycket svårt att fatta åtskilligt inom naturvetenskap och teknik.

Det är också alldeles klart att de upptäckter som har gjorts inom naturvetenskap och teknik har gjorts av unga människor. För att kunna forska i samhällsvetenskap behövs det däremot – det är jag övertygad om – snarare en viss samhällserfarenhet förutom mognad; man skall ha varit med om saker och ting. Tydliga exempel kan tas från medicinens område. Många av dem som har gjort grundläggande medicinska upptäckter i de grundläggande medicinska vetenskaperna har varit unga, medan de som skall syssla med omvårdnadsforskning definitivt bör ha varit ute i världen ett tag.

När jag i lördags var på Chalmers kunde jag, som jag sade, konstatera att flera av forskarna inte längre är så unga, men det var också uppenbart att de kvinnor som promoverades där är mycket unga. Det är en av anledningarna till att jag tycker att det är viktigt att prioritera kvinnliga doktorander till doktorandtjänster. Det är just för att de, när de är unga, skall få möjlighet att forska i naturvetenskap och teknik.

Anf. 6 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag är inte riktigt överens med Kerstin Keen. Jag tycker att hon beskriver problematiken mogen–omogen och ung–gammal på ett alltför mekaniskt sätt. Till skillnad från henne anser jag att samhällserfarenhet är betydelsefull även för den som skall doktorera och forska t. ex. på det medicinskvetenskapliga fältet. En person med samhällserfarenhet kanske har förmågan att se de yttre miljöfaktorer som framkallar sjukdomar t. ex. inom arbetslivet och inom bostadsplaneringen.

Kvinnor gör av olika skäl karriär inom vetenskapen vid en senare ålder än män. Att då börja tala om vad äldre och yngre människor passar för är olyckligt. Det kan faktiskt, Kerstin Keen, bli till förfång för kvinnor som vill doktorera inom naturvetenskap och humaniora. Jag vill höja ett varnande finger för att föra denna diskussion alltför långt.

Anf. 7 KERSTIN KEEN (fp) replik:

Herr talman! Jag vill sannerligen inte föra det här resonemanget alltför långt. Däremot är jag fortfarande övertygad om att i de grundläggande

naturvetenskapliga ämnena, typ kemi, matematik och fysik, behöver man vara mycket ung för att göra de stora upptäckterna. Däremot är jag lika övertygad som Björn Samuelson om att man behöver samhällserfarenhet för att bedriva tvärvetenskaplig forskning om t. ex. hur samhället påverkas av modern teknik. Men i de grundläggande naturvetenskapliga ämnena bör man – det är jag fortfarande övertygad om – vara ung. Det betyder inte att man skall vara omogen.

Anf. 8 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det är inte möjligt att i ett inlägg ta upp alla delar av det omfattande betänkande som utbildningsutskottet har avgivit. Det innehåller, som har sagts, ungefär 190 klämmor och 83 reservationer, varav 10 är följreservationer. Jag får liksom de tidigare talarna begränsa mig till ett mindre antal frågor. Innan jag går in på dem vill jag säga ett par ord om propositionen i allmänhet.

Det är lätt att uttrycka sig uppskattande om den, och den har också fått ett ganska gott mottagande på de flesta håll, inte minst inom högskolan. Enstaka kritiska röster har naturligtvis inte saknats, trots den föreslagna nivåhöjningen på ca 500 milj. kr. Självfallet är det lätt att önska sig mer.

Jag tittade hastigt på vad de olika oppositionspartierna har lagt på. Jag kom då fram till att det i grova drag varierar mellan 35 och 55 miljoner. Till det kommer moderaternas extra påslag på 150 miljoner till inredning och utrustning. Vidare skall man väl egentligen också lägga till en del annat som inte är direkt kvantifierat. Då kanske man kommer litet högre än den summan, men den ger ändå en ungefärlig bild av läget. Jag gör inga värderande kommentarer till dessa påplussningar.

När det gäller propositionens rent anslagsmässiga ökningar kan det förtjäna att nämnas att förslagen växte fram i ett budgetmässigt sammanhang som i övrigt var mycket stramt. Mot den bakgrunden kan man säga att det är än mer glädjande att dessa satsningar kunde göras.

I samband med det kan jag inte underlåta att göra en kommentar till några av de inlägg som har gjorts här tidigare. Man har tagit upp de besparingar som har gjorts inom grundskolan. Man plockar således in grundskolan, gymnasieskolan och den grundläggande högskoleutbildningen i bilden. Det är ett vanligt förfaringssätt att man, när kritiken inte är så stor mot dagens överläggningsämne, i stället börjar tala om andra saker än de som är föremål för dagens övningar.

Det är självklart att det finns ett samband mellan grundläggande högskoleutbildning, forskning och forskarutbildning. Det skall inte förnekas. Det är väl i fortsättningen önskvärt, som någon talare var inne på tidigare, att även anslagen till den grundläggande högskoleutbildningen görs om så att det blir treåriga anslagsperioder. Man kan då samtidigt avväga anslagen till forskning och forskarutbildning och till grundläggande högskoleutbildning. Om man kan göra den avvägningen vid ett och samma tillfälle, får man en bättre överblick och kan samordna detta på ett bättre sätt. Jag tycker att det är en naturlig utveckling att man gör det så fort som möjligt. Det är på gång när det gäller den diskussion om anslag till styrsystem som har pågått en längre tid. Det tycker jag är ganska klart.

Man gör sig emellertid kanske skyldig till en hårdtagning när man framställer det så att det är de stackars skolbarnen som skall betala påplussningarna för professorerna och säger att grundskolan skall betala ökningarna. Det var ett antal områden, bl. a. forskning, som skulle prioriteras. Samtliga departement och områden fick vara med och bidra till detta. Det gällde även utbildningsdepartementet, som inte enbart har hand om forskning och forskarutbildning. Det kan dock inte ledas i bevis att det var just de summorna som sparades in på grundskolan och gymnasieskolan som gick till ett visst håll. Man kan vara kritisk mot dessa besparingar på grundskolan och gymnasieskolan, men skall man framställa detta på ett någorlunda vettigt sätt får man hålla sig till den bild som jag gav. Det var ungefär så det gick till.

Det har i detta sammanhang nämnts mycket om grundskolans och gymnasieskolans kvalitet i vårt land. Det görs i alla debatter. Det finns två sätt att göra jämförelser när man skall bedöma kvaliteten hos ett skolsystem i ett land. Det ena är att titta bakåt och göra en jämförelse med nuet. Det andra är att göra en jämförelse i rummet mellan det egna landet och andra länder. Jämförelsen mellan förr och nu är alltid svår att göra, eftersom man då först måste definiera vad man menar med förr. Det visar sig inte alltid vara så lätt. Det är inte heller någon som har tagit upp det. Jag lämnar det därhän.

När det gäller den andra jämförelsen, mellan Sverige och andra länder, finns det inte så mycket material. Det enda material som är någorlunda kvantitativt hyggligt är IEA-undersökningarna som gjorts i olika ämnen under ett antal år. Man kan säga att Sverige har klarat sig bra – mycket bra i ett antal avseenden och ganska hyggligt i andra avseenden. När det gäller matematiken låg vi dock mycket dåligt till. Det försökte man åtgärda så fort man fick reda på det. Bilden av den svenska grundskolan och gymnasieskolan är sett i ett internationellt perspektiv inte så dålig som en del kritiker vill göra gällande. Skall man kunna föra en nyanserad debatt om grundskolan och gymnasieskolan i Sverige får man ändå utgå från de enda existerande undersökningarna med jämförelser mellan Sverige och andra länder.

Jag tänkte ta upp ytterligare ett par punkter. Forskningsområdena har denna gång prioriterats, precis som i de två tidigare forskningspropositionerna. Man kan säga att det har rått en betydande enighet kring dessa ämnesmässiga eller områdesmässiga prioriteringar. Jag tror att det var Kerstin Keen som tidigare var inne på detta. Det är kulturvetenskap, miljöforskning, informationsteknologi och bioteknik som prioriteras, och det har fått bred uppslutning.

Man kan väl också säga att kontinuiteten mellan den här forskningspolitiska propositionen och de tidigare är ganska god, och jag tycker att det är bra att det inte sker några hastiga kast vart tredje år när det gäller inriktningen i stort. Det är också ett värde att det finns en betydande enighet på den här punkten.

Det andra sakområdet som jag tänkte säga litet grand om är resursfördelningen mellan sektorsorgan och högskola. Här är det däremot, liksom tidigare, en betydande oenighet. Fortfarande vill m och fp, fast i litet olika takt, under den nu aktuella perioden föra över sektorsforskningsmedel till högskolan. I varje fall för moderaterna synes det vara rädslan för vad de

kallar politisk styrning som är bestämmande till mycket stor del – det framgick av Birger Hagårds anförande.

På socialdemokratiskt håll delar vi inte den i mitt tycke överdrivna rädsla för politisk styrning som moderaterna uttalar.

Birger Hagård påstod att socialdemokraterna inte ser något problem i sektorsforskning. Jo, det gör vi visst. Jag skall strax komma in på dessa avvägnings- eller balansproblem.

Vid den förra forskningspolitiska debatten här i kammaren för tre år sedan framhöll jag att man kunde tänka sig att göra en omfördelning, som vi då ansåg önskvärd, på åtminstone tre sätt. Man kan öka anslagen till högskolan, man kan minska vissa sektorsforskningsanslag och man kan se till att det läggs större vikt vid långsiktig kunskapsuppbyggnad i sektorsorganen. Jag kan väl säga att årets proposition lägger tyngdpunkten på den första och den tredje metoden. Man har ökat anslagen till högskolorna och forskningsråden, och genom det åstadkommer man faktiskt en annan avvägning mellan sektorsorganen och högskolan.

Utskottet säger att det kan vara på tiden att ta även den andra metoden i anspråk, dvs. minska anslagen till sektorsforskningen. Därför gjorde vi – det är s och vpk som står bakom det – ett tillkännagivande, där vi säger att regeringen bör i nästa forskningsproposition försöka att föra över en viss del av anslagen för sektorsforskningen till högskolan. Vi tycker att det är dags att även ta till den metoden för att åstadkomma en enligt vår mening bättre balans.

Den tredje frågeställningen som jag tänkte ta upp är hur spridd högskoleforskningen skall vara. Eller man kan uttrycka det så här: Vid hur många högskoleenheter skall det finnas fasta resurser för forskning och forskarutbildning? Eftersom rätt många har uppehållit sig vid detta, både här och i den allmänna debatten, kanske jag skall säga ett par ord om det problemet.

När utskottet nu liksom för tre år sedan säger att fasta forskningsresurser och forskarutbildning inte för närvarande bör lokaliseras till ytterligare högskoleenheter, innebär det självfallet inte något förbud för forskning vid övriga högskolor. Det finns faktiskt de som har sagt det ibland, men jag vill inte påstå att någon av debattörerna här har sagt det i dag.

Det vore dumt med ett sådant förbud, för det pågår ju forskning vid mindre och medelstora högskolor. Tvärtom ökar möjligheterna till forskning vid dessa högskolor, och det är två faktorer som medverkar till detta.

Den ena är de särskilda medlen för högskolelektorernas forskning. I samband med att fördelningen skall göras av fakultetsnämnderna i stället för av regionstyrelserna skall högskolelektorerna för övrigt ha vad vi kan kalla för en egen kvot som en garanti för att en viss del kommer dem till godo – i stort sett den del som de redan har. Ingenting säger att det skall vara precis så mycket som garantin omfattar. Det kan bli mer också.

Pär Granstedt sade att det var negativt när man gjorde den här förändringen av utdelningen. Men fakultetsnämnderna kan inte göra något oöverlagt, eftersom det finns en garanti för de mindre och medelstora högskolorna att just lektorerna där skall få del av resurserna.

Den andra av de faktorer som gör att man kan se positivt på forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna är anslaget till kontaktorganisa-

tioner vid de mindre högskolorna. Det anslaget har höjts med 7 milj. kr., och sedan aviseras 1 milj. kr. till för vart och ett av de övriga åren i perioden.

Dessa medel skall användas bl. a. för att planera projekt, utarbeta ansökningar till forskningsråd och sektorsorgan m. m. De skall tjäna som stimulans för lärarna vid de mindre högskolorna och aktivera till ytterligare forskning.

Dessa arrangemang visar att statsmakterna inte motarbetar forskning vid de mindre högskolorna, utan tvärtom främjar den.

Jag vet inte varifrån Björn Samuelson fått det påståendet att vi skulle tro att det inte skulle kunna utföras forskning vid de mindre och medelstora högskolorna. Vi är fullt medvetna om att det utförs forskning där sedan långt tillbaka, och vi är medvetna om att en del av den forskningen har hög kvalitet. Det vore dumt att förneka detta, för det hör till verkligheten.

Då kan man fråga sig varför utskottet vidhåller sin inställning att fasta forskningsresurser och forskarutbildning inte bör spridas ytterligare.

Anledningen är att vi för dagen inte har tillräckligt med resurser för ökad spridning. Det finns inte någon principiell uppfattning – i varje fall inte hos socialdemokraterna – att det är just de nuvarande enheterna som skall ha fasta forskningsresurser. Men om det skall tillföras fasta forskningsresurser, och även forskarutbildningsorganisation, till någon eller några ytterligare högskoleenheter blir det fråga om avsevärda resurstillskott.

Det kan vara skäl att erinra om att av de sex enheter som i dag kallas universitet i Sverige måste Umeå och Linköping betraktas som små, jämfört med de fyra stora. Då är det angeläget att dessa två, jämte högskolan i Luleå, som är liten jämfört med de två stora tekniska högskolorna, får rejäla tillskott, så att vi först där säkrar en stabil forskningsmiljö. Därför får de, och framför allt Umeå, i detta sammanhang relativt höga tillskott nu.

Det ligger inget egenvärde i att ha stora universitet och högskolor. Men för att kunna erbjuda en stimulerande forskningsmiljö får inte ett universitet vara för litet.

Ingen har vad jag vet hävdad att de svenska enheterna med fasta forskningsresurser skulle ur forskningssynpunkt vara för stora, snarare tvärtom.

Det räcker alltså inte, som en del tycks tro, att placera ut en eller annan professor. Den saken skulle man i och för sig kanske ha råd till, men nu gäller det bra mycket mera, bl. a. en ordentlig forskarutbildningsorganisation.

Man kan erinra om att Umeå universitet startade som en tandläkarhögskola i mitten på 1950-talet och blev universitet 1963, vill jag minnas. Linköpings universitet startades genom en sammanslagning av en teknisk forskningsenhet och en universitetsfilial år 1970.

Jag tror att det i dag finns en ganska bred uppslutning kring tanken att både Linköping och Umeå förtfarande inte är riktigt färdiga, utan behöver stötta ytterligare för att få den stabila forskningsmiljö jag har talat om. Det visar vilka resurstillskott som det är fråga om och som krävs för att man skall få fram enheter som är någorlunda stabila.

Det fjärde område jag tänkte ta upp är utrustningsfrågorna.

Jag vill först bara notera att genom överenskommelsen mellan s och vpk i utskottet kunde UHÄ-FRN-ramen tillföras 22 resp. 13 milj. kr. Det får anses

vara välkomna tillskott, och det är fråga om en permanent nivåhöjning.

Eftersom många tagit upp det vill jag också säga ett par ord om bankmedlen, eller vad vi skall använda för uttryck. Det är alltså de 600 miljoner som på tre år skall fördelas och som ett antal affärsbanker utfäst sig att bidra med till utrustning för forskning vid högskolor och universitet.

Det har spekulerats i olika riktningar, och spekulationerna har färgat av sig också på de föregående inläggen i dag. Från något håll har man rest farhågor för att forskningens frihet skulle vara hotad. Andra har uttryckt oro för att bankdonationerna skulle snedvrída resursfördelningen i landet till vissa enheter eller vissa geografiska områden. Ytterligare en del har bekymrat sig över om bankmedlen skulle satsas på forskningsmässigt kvalitativa projekt.

Genom det samråd som har etablerats mellan FRN och UHÄ å ena sidan och Bankföreningen och bankerna å andra sidan kan man nog betrakta farhågorna som utan fog. Vi får efter det första årets fördelning en viss erfarenhet av hur det har gått till. Därefter skall vi ha överläggningar på nytt om hur man under de två senare åren skall göra medelsfördelningen.

Björn Samuelson sade att bankerna vill ha ett avgörande inflytande på hur medlen fördelas. Ja, det är möjligt, men enligt min mening är det viktigt hur fördelningen sker, att medlen går till projekt inom forskning och högre utbildning som när det gäller forskning har en kvalitet som är garanterad av de vanliga bedömningarna vid olika projekt.

På UHÄ-sidan har det också skett en granskning, så det finns något slags riksaspekt och en avvägning av var behoven är störst och mest behöver täckas. Det viktiga är väl egentligen att medlen kommer till en vettig användning när det gäller forskning och högre utbildning. Sedan kan naturligtvis diskussionen alltid fortsätta om det kloka eller inte kloka i att ha den här typen av finansiering.

Jag vill gärna som en slutpunkt i den här fasen säga att när den här treårsperioden har gått till ända står naturligtvis statsmakterna inför problemet hur utrustningen skall förnyas i högskolan i fråga om både utbildning och forskning. Vi vet att behoven är stora och att de växer. Det är inget konstigt med det. Vi kan säga att bankmedlen, sett i ett längre perspektiv, har gett oss en galgenfrist men inte mer. Därmed är ingenting ont sagt om medlen i fråga nu. Men det här visar att vi måste börja fundera över hur vi skall kunna få utrymme för de krävande anslagen till utrustning inom forskning och högre utbildning. Det är en viktig punkt.

Några sammanfattande intryck. Jag noterade i början av mitt anförande att det finns 83 reservationer till betänkandet, varav 10 följdreservationer. Det kan ju ses som ett tecken på en betydande oenighet. Det var Kerstin Keen eller någon annan som jämförde med den första forskningspolitiska propositionen, om vilken hon påstod att det bara var 11 eller 12 reservationer. Jag tittade i mina papper och såg att vi socialdemokrater stod för 7 reservationer av de 12. Antagligen stod vpk för de övriga. Nu får siffrorna sättas i relation till den volym som det rörde sig om. Jag har ju konstaterat, att om man lägger de tre forskningspolitiska propositionerna bredvid varandra, finner man att det i alla avseenden rör sig om en ständigt ökande volym. Det vore konstigt om inte antalet reservationer skulle öka. Man får också ta hänsyn till att det var två oppositionspartier den gången. Nu är det tre.

Jag såg på reservationsbilden. Fem reservationer är trepartireservationer. Antingen har man mönstret m + fp + c eller också fp + c + vpk. C och fp finns alltså med i båda mönstren, alternativt lierat med något av flygelpartierna. Då kan man säga att det finns två varianter, en som kallas mitten-höger och en som kallas mitten-vänster. Sedan har vi tvåpartireservationerna. De är tolv till antalet: fyra m + fp, fyra fp + c, två fp + vpk och två c + vpk. Återigen är det alltså fp som flitigast förekommer i reservationerna, 10 reservationer av 12.

Sedan kan noteras att hela 56 av de 73 reservationerna är enpartireservationer, där c toppar och står för 20, följt av m med 16 och vpk med 14. Uppenbarligen hade fp uttömt sin energi i två- och trepartikombinationerna, varför fp bara står för 6 egna reservationer.

Nu kan man naturligtvis fråga sig vad en sådan här sifferexercis innebär. Inte så mycket, men den förmedlar ändå bilden av att propositionen inte har mött något massivt motstånd utan att det är ganska disparata alternativ. Jag säger inte detta som någon kritik utan bara som ett konstaterande när det gäller reservationerna.

Slutligen kan nämnas att det finns 190 att-satser. I elva fall av dessa har utskottet frångått propositionen. Även detta kan väl anses vara ett hyggligt betyg åt propositionen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag på alla punkter och i alla moment bifall till utskottets förslag.

Anf. 9 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag vill något kommentera Lars Gustafssons inlägg.

När det först gäller kunskaperna i grundskolan är jag inte helt säker på att det är så väl beställt med dem som Lars Gustafsson hoppas. Jag erinrar mig då det ganska förskräckande resultat som vi fick se häromdagen, när tidningarna återgav ett test som gjorts bland blivande geografilärare vid kulturgeografiska institutionen i Göteborg. Det visade sig att av dessa blivande geografilärare var det 11 av 42 som visste var Japan ligger. 8 av 42 visste vad Libanons huvudstad heter. Två trodde att det var Teheran, och en trodde att det var Belgrad. 16 av 42 kunde peka ut de svenska länen. 17 av 42 kunde på en bildkarta peka ut var Uruguay ligger. 13 av 42 kunde peka ut Nya Zeeland på världskartan. Jag tycker inte att detta är något bra betyg. Och detta vittnar väl om att det är ganska dåligt beställt många gånger i vår grundskola.

Sedan kom Lars Gustafsson in på de ytterligare pengar som vi från de olika partierna vill anslå. Han nämnde då inte den kanske allra största posten, nämligen vad det skulle innebära om man gjorde en riktig och rejäl överföring, som vi har föreslagit, från sektorsforskningen direkt till fakultetsanslag och forskningsråd. Det rör sig om mellan 1.5 och 2.5 miljarder – låt vara att det är utslaget på en treårsperiod.

Lars Gustafsson menade att jag kanske visade en överdriven rädsla för politisk styrning. Jag tror inte det, och i synnerhet inte om vi kopplar samman den med den nu väl till hälften havererade propositionen om den s. k. decentraliserade högskolan. Meningen var att man skulle försöka få en politiskt utsedd majoritet i högskolestyrelserna. Kopplar vi samman detta

med den politiska styrning som de facto äger rum här när det gäller sektorsforskningen, är jag rädd att bockfoten sticker fram alltför markant. Annars är det i och för sig hoppningivande när Lars Gustafsson menar att man i nästa omgång kanske skall försöka minska på sektorsforskningsanslagen. Men omfattningen av det har vi långt ifrån sett än.

Till sist vill jag bara säga att jag delar den uppfattning som Lars Gustafsson har gett uttryck för när det gäller forskningen vid de mindre högskolorna. Det är klart att vi i allra första hand måste bygga upp det som nu haltar. Han nämnde i detta sammanhang Umeå och Linköping – det är helt riktigt. Kanske Luleå också skall in i bilden, vad vet jag.

Anf. 10 KERSTIN KEEN (fp) replik:

Herr talman! Först några siffror, Lars Gustafsson. Det finns väl i varje fall fyra oppositionspartier i dag. Och våren 1982 fanns det tre.

Jag tror också att det är litet farligt att titta på hur många reservationer det finns. Det viktiga är trots allt innehållet i dem. Då kan vi konstatera att folkpartiet kanske inte har varit så väldsamt generöst med pengar. Våra reservationer behandlar bl. a. en extra pott till kvinnor, en extra pott för att kunna behålla och rekrytera särskilt kompetenta personer, och en extra pott för handikappade. Vi ville snarast ha en något annorlunda profil och prioritera t. ex. kvinnorna och handikappforskningen. Men framför allt vill vi i åtskilliga fall göra saker som inte kostar pengar, dvs. förändra anslagssystemet, ge högskolan ansvar för sina lokaler och utrustning och ändra befordringstitlarna. Allt detta kostar inte pengar.

Lars Gustafsson påstod att vi hårdrog när det gäller besparingar till grundskolan. Det kan man väl ändå inte säga att vi gör. Nog var det så att regeringen i år på ett enda bräde ville dra in 450 miljoner från ungdomsskolan samtidigt som den på tre år skulle satsa 500 miljoner på forskningen. Alla måste ju utan tvivel gå i grundskola, gymnasium och grundläggande högskola innan de blir forskare.

Proven från Oxelösund visar också, precis som Birger Hagård sade, att det är litet svårt att göra jämförelser både i tid och i rum. Det är alldeles uppenbart att vart vi än kommer finns det vissa brister, inte minst på det som vi tidigare har kallat grundläggande färdigheter i matematik, svenska och basfärdigheter i geografi. Däremot skall jag villigt erkänna att dagens grundskoleelever och gymnasister verkar vara bättre på andra områden, t. ex. när det gäller kommunikation och förmågan att uttrycka sig på både svenska och engelska, och har bredare samhällsengagemang.

Jag tycker det var ärligt sagt av Lars Gustafsson att bankmiljonerna är bra just nu, men de kommer att sätta oss i en svår situation om några år samt att vi alldeles uppenbart redan nu måste börja ta itu med problemen.

Det var också bra att Lars Gustafsson gav uttryck åt samma uppfattning som utskottsmajoriteten, nämligen att man långsiktigt skall överföra sektorsmedel till högskolan. Skillnaden jämfört med oss i folkpartiet är att vi faktiskt vill göra det redan nu. Ni andra vill vänta till 1990/91.

Anf. 11 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt som Lars Gustafsson säger att man inte kan hävda att det var exakt de kronor som sparades på ungdomsskolan som gick till forskningen. Samtidigt är det naturligtvis ett väldigt iögonenfallande faktum att utbildningsdepartementet som helhet inte har fått några ökade resurser, om man räknar samman det som föreslås i budgetpropositionen och i forskningspropositionen, i varje fall vad gäller utbildningsdelen. Inom en totalt snarast krympande ram har man i stället kunnat göra denna satsning på forskning. Det är den bild som man utan tvivel får. Det ligger då väldigt nära till hands att se sambandet mellan de grova nedskärningar som gjordes på ungdomsskolan och den satsning som faktiskt görs på forskningen. Jag tycker fortfarande att det är berättigat att hävda att man i realiteten skapade utrymme för forskningssatsningen genom att skära ned på ungdomsskolan. Att man är i dåligt sällskap med folkpartiet och moderaterna gör inte saken bättre.

Möjligen kan man hävda att den svenska skolan i en internationell jämförelse står sig bra i många avseenden. Det är nog riktigt. Men frågan är om det är så bra ställt i den svenska ungdomsskolan att det är ett område lämpligt för nedskärningar. Kan man hävda att den svenska ungdomsskolan har för stora resurser och att det är ett lämpligt område att ta pengar ifrån när man behöver pengar på annat håll? Det tycker i varje fall inte vi.

Beträffande frågan om fördelningen mellan sektorsorgan, myndigheter av olika slag och de utpräglade forskningsorganen högskolan och forskningsrådet noterar vi att det finns en principiell samstämmighet i utskottet om vilken riktning man skall ha. Vi efterlyser inte bara balans utan också principer. Vad skall egentligen fackmyndigheterna syssla med, och vad skall forskningsorganen syssla med? Vi har i vår motion sagt att vi vill ha en klar uppdelning mellan å ena sidan resurser som skall vara ett stöd i fackmyndigheternas arbete, resurser för utredning och utveckling, och å andra sidan rena forskningsresurser. Vi vill ha en klar linje på denna punkt. Man skulle då kunna lösa de balansproblem som vi nu diskuterar.

Lars Gustafsson säger att det inte finns något förbud mot forskning vid de mindre högskolorna, och det är naturligtvis riktigt. Det bedrivs ju också en hel del – och mycket bra – forskning vid de mindre högskolorna. Däremot är det nog ändå så, att det upplevs som en mer eller mindre helig regel att man inte skall kunna ha några fasta forskarresurser – att man inte skall inrätta några professorer – annat än vid universiteten plus vissa specialhögskolor. Vi har velat lyfta bort denna heliga regel och låta det hela bli en bedömningsfråga. Man bedömer graden av vetenskaplig bas vid en högskola, och finns en tillräcklig vetenskaplig bas skall det inte föreligga något hinder mot inrättande av fasta forskarresurser.

I övrigt tycker jag inte att man kan hävda, med hänsyn till den anslagsomläggning som sker, att regeringen stimulerar forskningen vid de små högskolorna. Den här propositionen innebär att de små högskolorna får ett sämre läge i förhållande till de stora.

Anf. 12 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att jag, liksom Lars Gustafsson, är nöjd med att den överenskommelse som socialdemokraterna och vpk är överens om innebär att drygt 100 milj. kr. mer i form av utrustningsanslag går till högskolan under den kommande perioden. Vi är också överens om en försiktig överföring av sektorsanslag till grundforskningen.

När det gäller forskningen vid de mindre högskolorna sade jag i mitt anförande att det är fråga om en illusion – och en falsk, egennyttig position – när det påstås att det inte är möjligt att bedriva forskning vid de mindre högskolorna. Jag sade inte att Lars Gustafsson stod för denna uppfattning. Men jag vill ändå säga detta här i riksdagen, för det är en inställning som man har träffat på när man har varit ute vid de större universiteten.

Vi hyser farhågor och oro på grund av meccnatverksamheten, och för all del också bankpengarna, särskilt vid de medelstora högskolorna. Det gäller ansvaret för studenten som lockas in i en form av utbildning, kanske med forskningsinriktning, grundad på de här pengarna. Det gäller också ansvaret för kontinuiteten i den vetenskapliga bedriften, när verksamheten grundas på donationer. Detta måste ju också oroa Lars Gustafsson.

Det finns många frågor, herr talman, som vore intressanta att diskutera – bl. a. hur rekryteringen av studenter skall se ut framöver när elevkullarna minskar. Några talare har berört ungdomsskolan. Den är naturligtvis viktig ur den här aspekten. Men man får inte glömma bort vuxenutbildningens roll i ett läge där antalet studenter som kan rekryteras till högskolan kraftigt sjunker. Då kanske vi kan få en hel del forskarstuderande inom samhällsvetenskap och humaniora, men också inom naturvetenskap och teknik.

Anf. 13 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Bara ett par kommentarer till replikerna.

Birger Hagård säger att det fortfarande är befogat att vara rädd för politisk styrning. Sedan använde han uttrycket att "bockfoten stack fram". Förslaget om majoritet för allmänna representanter i högskolestyrelser kopplade han samman med den sak vi diskuterar nu. Bockfötter har ju vissa potentater, och jag vet inte om Birger Hagård menar att vi socialdemokrater är sådana potentater. Det tycker jag är en litet illasinnad beskrivning av oss. Riktigt sådana är vi väl ändå inte, Birger Hagård.

När det gäller kunskap i grundskolan försvarar jag inte grundskolan på det sättet att jag tror att allting är bra där. Det vore ju också uppenbarligen meningslöst, för det finns ett antal belägg för att vissa saker behöver rättas till och att kunskaperna i vissa avseenden brister. Jag ville bara genom min hänvisning till IEA-undersökningarna säga att det är en typ av undersökningar som kan ge litet perspektiv på hur svensk grundskola och gymnasieskola förhåller sig till andra länders skolsystem.

Jag menar inte, Kerstin Keen, att det bara är fråga om att räkna antalet reservationer. Jag gjorde det därför att jag tyckte det var intressant att ge en beskrivning i stort av detta, men jag är helt medveten om att det inte gör bilden fullständig. Naturligtvis är även andra saker viktiga i sammanhanget. Jag vill också säga att de förslag som framförs i reservationer inte behöver kosta pengar för att de skall vara bra. Det kan givetvis vara värdefullt även

med andra slags reservationer som gäller profilering och annat – jag erinrar mig vår egen oppositionstid, då vi gjorde ungefär likadant som de nuvarande oppositionspartierna i det avseendet. Det var alltså inte fråga om någon värdering av detta, så Kerstin Keen kan andas lugnt igen – jag var inte ute efter att på det sättet göra något slags pejorativa uttalanden.

Så till Pär Granstedt – det blir mycket korta kommentarer till var och en, eftersom jag har många att bemöta. Pär Granstedt tror fortfarande att vi har såsom princip att det inte skall finnas forskningsresurser vid de mindre och medelstora högskolorna. Som jag mycket tydligt sade är det inte fråga om någon princip, utan det är fråga om att vi inte anser att resurserna nu räcker till för detta. Det är en väsentlig skillnad. Pär Granstedt använde uttrycket "helig regel". För oss finns det inte någon sådan helig regel. Det är helt enkelt resursskäl som ligger bakom vårt ställningstagande.

Sist och slutligen vill jag kommentera vad Björn Samuelson sade om bankmedlen. Jag tycker att Björn Samuelson har överdrivna farhågor när det gäller bankmedlen. När facit föreligger efter de två tre åren kommer man säkert att finna att det inte var så farligt som man kanske trodde från början.

Anf. 14 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Det vore mig fjärran att jämföra Lars Gustafsson med den potentat som han manar fram i det här sammanhanget. Däremot är det inte utan att man anar en viss argan list ibland när det gäller olika förslag som kommer från regeringen. Man anar att det i varje fall på sina håll kan finnas en stark medveten önskan att driva saker och ting mot en högre grad av politisk styrning. Jag nämnde ett fall, nämligen den till hälften havererade proposition som vi hade att behandla i utskottet häromdagen, och vi har nu exemplet med den politiska styrningen vad gäller sektorsforskningen. Avsikterna uttalas inte alltid i klartext, men man kan ändå ha en aning om vad som kanske döljer sig därunder.

Man frågar ibland om det är så att utbildningsministern har lyckats få de andra departementscheferna att släppa till dessa pengar genom att han försökt att mer eller mindre locka dem till detta – det har förespeglats i debatten att det förhåller sig på det viset – eller om det verkligen handlar om en hög grad av medvetenhet när det gäller att driva politiken i en viss riktning. Frågan om hur stark den medvetenheten i så fall är har vi inte fått något svar på. När man lyssnar på Lars Gustafsson kan man få intrycket att det mera är en slump som har gjort att det blivit som det blivit och att man nästa gång skulle kunna hoppas på en annan utveckling. Men därom vet vi ju intet i förväg.

Anf. 15 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Lars Gustafsson medger att allt inte är bra i ungdomsskolan. Det är naturligtvis ett uttryck för realism. Men det anmärkningsvärda är att socialdemokraterna liksom en del andra partier tycks anse att det ändå är så bra ställt i vår ungdomsskola att den är ett lämpligt ställe att ta resurser ifrån för att, såvitt jag kan bedöma det, bl. a. finansiera forskningen. Det tycker jag är en märklig inställning som är svår att begripa. Jag vidhåller uppfattningen att man genom att ta resurser från ungdomsskolan urholkar

möjligheterna för en högtstående forskning i framtiden.

Lars Gustafsson sade också att det när det gäller de fasta forskningsresurserna vid de mindre högskolorna inte handlade om någon helig regel utan bara var en fråga om resurser. Det kan man naturligtvis alltid säga, men faktum är ju att det också är en prioriteringsfråga, dvs. en fråga om vad man använder resurserna till. Om man inrättade några professurer vid en eller annan av de mindre högskolorna skulle naturligtvis inte den ekonomiska och resursmässiga basen för våra stora universitet därmed rasa samman. Här är det helt enkelt en fråga om politisk vilja. Det finns naturligtvis resurser för att inrätta ett begränsat antal professurer också utanför de högskolor som i dag har sådana. Det är bara fråga om huruvida man vill göra det och tycker att det är viktigt med decentralisering.

Även om den här regeln kanske inte är helig, är den alltså uppenbarligen en princip som regeringen följer i sin praktiska handling. Det tycker jag är beklagligt, och det har vi velat undanröja vid utskottsbehandlingen men tyvärr inte lyckats med.

Anf. 16 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tackar Birger Hagård för att han inte längre anser att jag har bockfötter – nu var det bara litet argan list och en medveten önskan att politiskt styra. Ja, det går väl inte att övertyga Birger Hagård på den punkten, men lät mig på tal om politisk styrning få säga att när man lyssnar på debatten i den här kammaren och går igenom förslag som lagts fram i olika motioner, inte minst i samband med den forskningspolitiska propositionen, så möter man en uppsättning av krav: inom fakulteterna skall göras så och så, inom forskningsrådet skall prioriteras så och så och inom FRN skall prioriteras så och så. Det är en detaljriktighet i ordergivning från denna kammare till fakulteter, forskningsråd, FRN m. fl. som egentligen är helt fantastisk.

Jag har svårt att få detta att rimma med ert tal om frihet från politisk styrning. Det som kommer från denna kammare måste väl ändå enligt konstens alla regler vara politisk styrning. Som tur är för fakulteterna, forskningsråden och FRN går det mesta av detta inte igenom. När det gäller graden av politisk styrning så är det faktiskt vi socialdemokrater och kanske några andra som klarar av stormanloppet från de tre borgerliga partierna i fråga om att vilja detaljreglera fakulteter, forskningsråd, FRN m. fl. organ. Det tycker jag borde ge er en tankeställare. Fundera litet över hur motionsbilden i den här kammaren skall se ut i fortsättningen, så kanske vi kan få en mer nyanserad bild av vad som menas med politisk styrning.

Anf. 17 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 18 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Mitt intryck från besök vid universitet och högskolor, på institutioner och i samtal med enskilda forskare, är att den satsning regeringen föreslagit väckt respekt. Och det är då inte bara den ansenliga resursökningen, som vid ingången till nästa treårsperiod innebär ett nivålyft

på en halv miljard; det är även det sätt på vilket denna resursförstärkning placeras.

Det är också med tillfredsställelse vi kan konstatera att propositionen även utanför högskolan, i näringslivet, hos de fackliga organisationerna och enskilda människor, uppfattats som ett optimistiskt budskap.

Det är uppenbart att även här i kammaren råder enighet om att en höjd nivå och fortsatta ansträngningar att nå internationellt hög kvalitet på vår forskning är en av de väsentligaste investeringar samhället i dag kan göra.

Internationella utvärderingar har under senare år blivit vanliga vid våra universitet, forskningsråd och sektorsorgan.

Även den svenska forsknings- och teknikpolitiken har utsatts för en sådan internationell granskning. För knappt ett år sedan genomförde OECD på begäran av den svenska regeringen en utvärdering av forskningspolitiken. Denna granskning utföll till den granskades stora belåtenhet: Sverige har mer att lära ut än att lära, hette det. Och jag är angelägen att betona att denna utvärdering och de goda resultat som utföll inte bara skall ses som ett gott betyg till den socialdemokratiska regeringen, för dagens forskningspolitik har vuxit fram under längre tid och ständigt förfinats. I det fallet utgör de sex borgerliga åren inte några svarta eller förlorade år. Det kunde ha skett mer, men enigheten om problem och metoder har varit – och är – mycket stor. Detta konstaterade också OECD:s examinatorer. I Sverige råder en concensus som är betydande, vilket är till stor fördel för forskningen.

Den offentligt finansierade forskningen i Sverige får genom regeringens förslag till riksdagen en betydande real resursförstärkning. Det är en kraftansträngning och en medveten prioritering i ett budgetläge som har varit mycket bekymmersamt. Profilen på denna kraftansträngning märks tydligt om man betänker att de samlade fakultetsanslagen kommer att öka med 12 % reallt. Ökningen är för vissa enskilda fakulteter ännu mer anmärkningsvärd.

Propositionen har en inriktning på den unga generationen. Regeringen föreslår en omvandling av 700 utbildningsbidrag till doktorandtjänster. Med detta mer än fördubblas antalet doktorandtjänster. Samtidigt föreslås en höjning av beloppen för utbildningsbidragen till närmare 90 000 kr. per år. Och statsministern föreslår i sitt anförande i propositionen att sektorsorganen därutöver skall inrätta flera doktorandtjänster och forskarassistenttjänster.

De ökning av basresurserna som regeringen föreslår och förbättringar för forskningsråden som också föreslås i propositionen ger ytterligare möjligheter för unga forskare.

Jag vill betona att när vi nu från regeringens sida är beredda att lägga en stor del av resurstillskottet till högskolan på doktorandtjänstgöringen och på förbättrade villkor inom studiefinansiering, innebär det också en uppmaning till högskolan och dess institutioner att se till att de forskarstuderande har tillgång till handledning, till arbetsrum m. m. Det är väsentligt också ur den aspekten att en betydande del av forskningen vid landets högskolor utförs av doktoranderna.

Regeringens politik har således inriktningen klar: högskolan skall stärkas i sina grundläggande funktioner.

Högskolan omges av aktiva intressenter. Det är olika företag, som behöver högskolans resultat, vill komma nära högskolans miljö och är angelägna om dess forskare. Det är kommunerna, för vilka högskolan för varje år blir en alltmer väsentlig del av den kommunala framtiden. Det är de fackliga organisationerna, som har sina medlemmar både inom och utanför högskolan och där kontakter har knutits under den senaste tioårsperioden, kontakter som varit betydelsefulla såväl för högskolan som för de fackliga organisationernas medlemmar. Högskolan kan glädjas åt att den uppfattas som en förhoppning. Till alla dessa intressenter, som ofta finns placerade i närheten av högskolan, i stiftelser, forskarbyar och andra formationer, tillkommer alla de anspråk som ställs av sektorsorgan.

Det är regeringens bestämda uppfattning – vilket också kommer till uttryck i statsministerns anförande – att den sektorsorienterade forskningen har en betydelsefull roll att spela i vårt samhälle. Utan insatser från exempelvis styrelsen för teknisk utveckling, arbetsmiljöfonden eller byggforskningsrådet skulle åtskilliga viktiga forskningsresultat inte ha kommit fram.

Men regeringen är också medveten om att den sektoriellt finansierade forskningen måste ta större ansvar för sitt engagemang i högskolan. Sektorsmyndigheterna måste använda finansieringsmetoder som säkerställer långsiktighet i anslagsgivningen och medverkar till att framtida kompetens byggs upp.

Forskningspropositionen anger riktlinjer och vägar för att åstadkomma en bättre balans mellan högskolan och externa finansörer. Vi får nu under treårsperioden följa vad som sker och återkomma till detta i nästa proposition.

Det är min uppfattning att en del av de begrepp vi vanligtvis brukar i den forskningspolitiska diskussionen kan missleda. Just begrepp som grundforskning och sektorsforskning kan lätta leda till att onödiga motsatsförhållanden uppstår mellan forskningsinriktningar och forskningsfinansierer och mellan olika forskargrupper med skilda slag av finansiering.

Enligt min mening bör vi hellre tala om forskning på eget programansvar resp. uppdrag. Forskning på eget programansvar är forskning som utformas av forskarna själva, av institutionerna och deras forskargrupper, och den kan vara ren grundforskning eller områdesorienterad forskning, finansierad via fakultetsanslag eller genom långsiktiga åtaganden från sektorsorgan eller andra finansierer. Det väsentliga är att det är de aktiva forskarna själva som tar ansvar för programmets inriktning och bestämmer färdriktningen. Det är kort och gott forskarna som ställer frågorna, utifrån ren vetenskaplig nyfikenhet eller ett områdes behov av grundläggande kunskap.

I uppdragsforskning är det beställaren som kommer med frågorna. Det är beställaren som vill utnyttja den vetenskapliga kompetens som har byggts upp genom programansvaret. Högskolans institutioner har att spela båda rollerna men göra det utifrån en egen uppfattning om vad som är möjligt och rimligt att åta sig. Det är ofrånkomligt att institutionerna har ansvar för att forskningen befinner sig vid den internationella frontlinjen och att forskarutbildningen sker på ett sådant sätt att doktoranderna också känner sig vara och är en del av forskningsmiljön.

Regeringen har bedömt det som angeläget att, med bibehållande av de prioriteringar som tidigare riksmöten fattat beslut om, markera vikten av framför allt fyra områden.

Därför innehåller regeringens förslag en aktionsvärd resursökning till kulturvetenskaperna, till humaniora, samhällsvetenskaperna, teologi och juridik. Inte minst vad gäller humaniora och teologi saknas sektorsfinansiering, och beroendet av fakultetsanslagen är mycket stort. Forskningspropositionen är ett tydligt budskap till kulturvetenskapernas företrädare: Riksdag och regering avser att värna om er verksamhet.

Miljöforskning, informationsteknologi och bioteknik är de tre andra i propositionen framlyfta områdena. Den miljöinriktade forskningen förstärks bl. a. genom ett toxikologiskt grundforskningsprogram, genom inrättande av ett miljövetenskapligt centrum i Umeå och genom att kollektivtrafiken uppmärksammas som en långsiktig satsning vid de tekniska högskolorna.

Informationsteknologin stöds genom bl. a. särskilda medel till naturvetenskapliga forskningsrådet, genom att särskilda medel anvisas för forskning om informationsteknologins konsekvenser för människa och samhälle samt genom förslaget om inrättande av ett centrum för industriell informationsteknologi vid universitetet i Linköping.

Slutligen ligger så gott som hela den kraftiga resursökningen på naturvetenskapliga och medicinska forskningsråden på biotekniken. Regeringens förslag innebär alltså att pengar för prioriterade forskningsområden ställs till förfogande direkt för högskolan och för forskningsråden. Det skall göra att den vetenskapliga prövningen kommer att vara den bästa möjliga.

Jag vill nu ta upp en fråga som engagerar många i vårt land, nämligen forskningens lokalisering. Inte minst i de motioner som väckts i anledning av forskningspropositionen har detta intresse också kommit till uttryck.

Grundläggande högskoleutbildning finns i dag på 25 orter. Riksdagen har i politisk enighet slagit fast att de fasta forskningsresurserna inte skall splittras utan koncentreras till elva högskoleenheter på sju orter från Luleå i norr till Lund i söder. Många – däribland flera riksdagsledamöter som väckt motioner i anledning av forskningspropositionen och företrädare för mindre högskolor – vill se en permanent forskningsorganisation också på andra högskoleorter. För dem vill jag betona att riskerna med en splittring och uttunning av våra resurser på det här området är högst reella. Även om vi i Sverige relativt sett gör mycket stora insatser inom forskningsområdet innebär vårt lands storlek att det ändå kan vara svårt att skapa forskningsmiljöer som har tillräcklig omfattning för att bli internationellt konkurrenskraftiga.

Det är en illusion att tro att vi i Sverige skall kunna ha något större antal internationellt slagkraftiga forskningscentra inom olika forskningsområden. Man kan snarare känna oro för att vi, redan med den lokalisering vi har, inte skall kunna få forskningsmiljöer av optimal storlek inom alla ämnen.

Det bör särskilt framhållas hur viktigt det är att *forskarutbildningen* bedrivs i en så stimulerande och kreativ miljö som möjligt. Det är ett livsvillkor för alla delar av högskolan, inte minst de mindre högskoleenheter, att lärare och forskare får sin utbildning i en miljö där de internationella vetenskapliga kraven kan tillämpas fullt ut och där det ges rika tillfällen till

kontakter med aktiva forskare och med olika forskningsinriktningar, nationellt och internationellt.

En sådan forsknings- och forskarutbildningsmiljö går inte att skapa utan tillgång till relativt omfattande resurser. Den förutsätter sannolikt en fakultetsorganisation eller motsvarigheten till en sådan. Att bygga upp detta på andra orter än de nuvarande är inom överblickbar tid inte möjligt utan negativa konsekvenser för forskningen och forskarutbildningen i sin helhet och därmed också för verksamheten vid de mindre högskolorna, som ju för sin förnyelse och utveckling är beroende av bra forskning och forskningsresultat liksom av skickliga och välutbildade lärare.

Det är mot den här bakgrunden som regeringen inte har funnit det möjligt att föreslå att fasta forskningsresurser etableras också vid de mindre högskolorna

Regeringen har – om man ser till den geografiska fördelningen av resurstillskotten – i årets forskningsproposition framför allt gett stöd till de nyare universitetsorterna Umeå och Linköping. Framför allt Umeå universitet kan glädja sig åt att ha fått ett rejält tillskott. Propositionen möjliggör också en stabilisering av den tekniska högskolan i Luleå.

Sedan är det en annan sak att vi givetvis skall ta till vara och utnyttja de resurser för olika slag av forskning och utvecklingsarbete som ändå faktiskt finns vid de mindre högskolorna, framför allt i form av kunniga och engagerade *lärare*. Sedan den nya lärartjänstorganisationen infördes kan alla vetenskapligt kompetenta lärare få *möjlighet* att ägna sig åt forskning i tjänsten. Detta gäller givetvis också lärarna vid de mindre högskolorna.

Jag har vid mina besök runt om i landet slagits av den entusiasm och den "nybyggaranda" som finns vid de mindre högskolorna. En omfattande och ökande forskningsverksamhet på projektbasis pågår redan vid så gott som alla de mindre högskolorna.

Detta är givetvis något som är starkt positivt både för högskolan själv – för lärarnas personliga utveckling och vitaliteten i undervisningen – och för högskoleorten och dess näringsliv. De mindre högskolorna spelar över huvud taget viktiga roller i vårt högskolesystem. Inte minst gäller detta just den roll de kan ha som länkar till det vidare forsknings- och utbildningssystemet.

Regeringens förslag innebär förstärkta resurser för de mindre högskolorna i denna egenskap. Uppemot 10 milj. kr. årligen avsätts för stöd till forskning vid de mindre högskolorna. Pengarna skall användas bl. a. för fortsatt verksamhet med kontaktsekreterare, som förmedlar uppdrag från det närliggande samhället till lärare inom högskolan. De skall också användas som stöd i lärarnas arbete med att utarbeta slagkraftiga ansökningar till fakultetsnämnder, forskningsråd och sektorsorgan genom att exempelvis anordna seminarier, konferenser och speciell handledning i anslutning till projekt.

I det här sammanhanget vill jag också nämna att regeringen förordar att särskilda garantier skall ges för att lärarna vid de mindre högskolorna skall få del av de s. k. rörliga resurserna för forskning. Det är med pengar från de rörliga resurserna som framför allt högskolelektorer kan få *möjlighet* att ägna sig åt forskning. Sammantaget menar jag att regeringens förslag är ett klart erkännande till de mindre högskolorna för den verksamhet de bedriver.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis något kommentera den form som forskningspropositionen har fått och den samordning av forskningspolitiken som numera sker inom regeringskansliet. Det är uppenbart, som framgår såväl av OECD:s utvärdering som av den svenska utvärdering av föreliggande forskningsproposition som forskningspolitiska institutet i Lund har gjort, att vi inom regeringskansli och riksdag har funnit en modell för forskningspolitiken som fungerar. Den resulterar i dag i propositioner som i ett sammanhang redovisar ställningstaganden och principer samt anslag för den kommande treårsperioden. Det ger överblick och planeringsförutsättningar för högskolan och forskningsråden. Den milda form av samordning som fungerar innebär att hela regeringen och många riksdagsutskott känner ansvar och delaktighet i forskningspolitiken. Det är av utomordentligt stort värde både nu och för framtiden.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 19 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag har ingen anledning att ta tillbaka den röda ros som jag förut överräckte till utbildningsministern. Det är en bitvis bra proposition. Det är mycket som är genomtänkt, även om det också finns skönhetsfläckar eller punkter där man har anledning att kritisera regeringen, som jag förut också har gått in på. Jag skall inte upprepa detta. Det gällde sektorsforskningen och bristen på helhetsperspektiv. I övrigt kan jag bara konstatera att det också är en mycket nöjd utbildningsminister. Han sätter inte på något sätt sitt ljus under ena skäppö. Jag vill bara hoppas att resurserna verkligen skall räcka till allt det som han nu tar med i sammanhanget.

Basresurserna skall förstärkas med 121 milj. kr. Det skall räcka till: 226 forskarassistenttjänster, kvalitetshöjning av den grundläggande utbildningen, förbättrad arbetssituation för doktorander och yngre lärare vad gäller utrustning, resor och deltagande i konferenser samt inbjudan av gästföreläsare. Det skall räcka till eventuella kringresurser för professorer som inrättas under åren två och tre av den kommande treårsperioden, till förstärkning av biblioteken, till forskning för högskolelektorer, förbättrad arbetsmiljö genom mer biträdespersonal, som kan avlasta forskarna, tillgång till böcker, utrustning och förbruksmateriel, eventuellt ökade lokalkostnader samt kostnader i samband med kliniska tjänster, internationellt samarbete och kompensation för att prisomräkningen på litteratur görs med bara 9,5 % i stället för 10,4 %. Utrymme skall också finnas för medverkan till uppbyggnaden av bioteknisk forskning, informationsteknologisk forskning och satsning på kulturvetenskaperna. Dessutom kan man inte räkna med att löne- och prisomräkningen är tillräcklig, och inte heller har man tagit hänsyn till den rätt kostnadskrävande datoriseringen av högskolan. Detta ger anledning att tänka på den gamla visan "Om pappa ville ge jag en femöring, vet mamma". Jag hoppas verkligen att pengarna skall räcka till allt det som regeringen har ambitionen att få dem att räcka till.

Jag vill gärna stryka under en sak, och det tror jag är väsentligt. Det gäller det både ordföranden i utbildningsutskottet förut har sagt och som även

utbildningsministern nu nämnde, att vi inte har råd i detta land att splittra forskningsresurserna på flera små enheter. Umeå och framför allt Linköping, som jag i allra högsta grad har personlig kännedom om, eftersom jag fick förmånen att vara med om att bygga upp det som sedan blev Linköpings universitet, står fortfarande i mycket stor utsträckning på en bräcklig grund. Därför måste vi i första hand se till att det vi har kan göras funktionsdugligt. Först därefter, inom den icke överblickbara framtiden, kan det bli möjligt att gå vidare och kanske bygga upp nya enheter.

Anf. 20 KERSTIN KEEN (fp) replik:

Herr talman! Jag sade förut att jag tyckte att det var roligt att utbildningsministern skulle vara här i dag, i motsats till vad som varit fallet vid tidigare debatter. Det är alldeles uppenbart att utbildningsministern föredrar att vara här när vi kan ge honom beröm och undviker att stå i talarstolen när vi kritiserar honom. Det är också alldeles uppenbart att utbildningsministern i dag är glad och nöjd. Vi har också sagt att propositionen är bra. Det är dock några punkter i det utbildningsministern sade som jag skulle vilja beröra.

Den första gäller sektorsforskningen. Det är viktigt att skilja på programansvar och uppdragsforskning, men utbildningsministern berörde faktiskt *inte med ett ord det jag ser som en av de stora riskerna i sektorsforskningen*. Det är att den inte alltid fyller de krav på kvalitet som högskolan har.

Den andra punkten är också uppenbar, nämligen att sektorsforskningen är förenad med en ständig oro, långt in i juni månad, huruvida man skall få några pengar eller inte. Själv tycker jag att kvaliteten ibland inte är tillräckligt hög i sektorsforskningen, och det är inte heller så konstigt, eftersom så mycket av den forskningen sker utanför högskolans ram.

Precis som Birger Hagård är jag glad att utbildningsministern använde en stor del av sitt anförande åt att tala om splittringen av resurser. I mitt tidigare anförande räckte tiden inte till för att deklarerat att vi i folkpartiet – precis som socialdemokrater och moderater – anser det självklart att vi i dag måste koncentrera våra forskarresurser, eller rättare sagt vår forskarutbildning och disputationer. Nog skall någon kunna forska i Växjö, Karlstad eller Örebro, men vederbörande skall just nu inte kunna disputera där. Det är ju detta det handlar om. Sverige är ett litet land, och det gäller nu att koncentrera resurserna till de sju orter som redan har forskarutbildning och fakultetsansvar. Det finns en klar skiljelinje i utskottet mellan å ena sidan socialdemokrater, moderater och folkpartister och å den andra centerpartister och vpk:are, som intar en annan ståndpunkt just när det gäller forskarutbildningen.

Vad jag däremot saknade i utbildningsministerns anförande var ett klargörande av om han tror att det faktiskt kommer att bli möjligt att locka till sig ungdomarna. Vi vet att satsningen på tjänster nu är stor, men kommer unga människor i 25–30-årsåldern att vilja stanna kvar i högskolan? Det är trots allt så att tjänster inte alltid åtföljs vare sig av rum – som utbildningsministern tyckte att de skulle ha – eller av utrustning; speciellt gäller det när bankmiljonerna tar slut om tre år.

Anf. 21 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Några reflexioner med anledning av utbildningsministerns anförande. Lennart Bodström betonade den ganska betydande omvandling av utbildningsbidraget till doktorandtjänster som genomförs i och med denna proposition. Jag vill gärna säga att det är ett bra steg. Men den fråga som uppstår är: Vad kommer sedan? Vad händer med resten av utbildningsbidragen? När får vi en situation där det är doktorandtjänster som gäller, dvs. när sådana blir försörjningsvägen för dem som skall doktorera. Vi har i motion och reservation efterlyst en ordentlig plan för en fullständig övergång från utbildningsbidrag till doktorandtjänster.

Herr talman! Jag måste säga att jag tyckte att Lennart Bodströms försvar för sektorsforskningen var i värtaligaste laget. Jag tyckte nästan jag kunde se en attitydskillnad mellan utbildningsministern å ena sidan och majoriteten inkl. socialdemokraterna i utbildningsutskottet å den andra. Det verkar som om utbildningsutskottet har en något mindre entusiastisk inställning till sektorsforskningen än den som framskyttade i utbildningsministerns anförande.

Som jag sagt tidigare är det riktigt att sektorsorganen, dvs. fackmyndigheterna, har resurser för att stödja kvalificerad utredningsverksamhet och utvecklingsverksamhet. Men den egentliga forskningen – och det handlar framför allt om det som utbildningsministern kallar forskning på eget programansvar – bör forskningsorganen, forskningsråd och högskolor, svara för.

Om den nuvarande forskningsrådsorganisationen inte är avpassad för en sådan situation bör man förändra den, och vi har då föreslagit ett särskilt forskningsråd för miljö- och naturresursanknutna frågor. När man skapar en situation där fackmyndigheter skall gå in och garantera långsiktiga forskningsresurser i högskolor och forskningsråd har man verkligen krånglat till det.

Jag har redan tidigare redovisat vår principiella inställning när det gäller forskning vid de mindre högskolorna och fasta forskningsresurser. Jag vill bara som en kommentar till vad utbildningsministern sade slå fast att vår idé inte innebär inrättande av nya universitet – det är inte några så dramatiska förändringar vi efterlyser. Vi tycker att om man har byggt upp en kompetens på en något mindre högskola skall det inte föreligga något hinder för att kröna den utvecklingen med inrättande av en fast forskningsorganisation på det området.

Anf. 22 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Så stängde utbildningsministern den dörr när det gällde forskning vid de mindre högskolorna som Lars Gustafsson höll på glänt. Att höra utbildningsministern tala om de mindre högskolorna påminde mig om ett seminarium om högskolan i framtiden som SFS för ett par veckor sedan anordnade vid Uppsala universitet och som jag deltog i. Där hörde jag samma ord som jag hörde nu här i kammaren, men då från Industriförbundets företrädare. Vi har inte råd, sade minister Bodström. När det gäller fasta forskningsresurser handlar det om 25 milj. kr. per år till de små och medelstora högskolorna!

I mitt inledningsanförande tog jag upp två särskilt viktiga frågor. Den ena gällde kvinnors villkor i forskarutbildning och därmed grundutbildning. Jag frågade utbildningsministern för ungefär ett år sedan här i kammaren om han var beredd att medverka till att det inte skapades onödiga hinder för t. ex. kvinnor med barn att ta del av det svenska högskoleväsendet. Han svarade att det var han visst beredd till. Nu är min fråga: Är det inte så att ett nej till fasta forskningsresurser vid de små och medelstora högskolorna faktiskt hindrar kvinnor att ta del av de resurser som samhället där ställer till förfogande? Vad har ni tänkt att göra vidare för att rekrytera ytterligare kvinnor till forskning och forskarutbildning?

Så kortfattat till hemligstämpleriet. Här är ett examensarbete. Analys av sidomonterad kanon i vapenhuvar – hur känns det i vapenexporttider, utbildningsministern? Den är hemligstämplad! Här är ett annat examensarbete som heter Material och produktionsstyrningssystem för Esselte Dymo i Töre – hemligstämplad. Och här har jag en licentiatuppsats, Presshårdning av borrstål – hemligstämplad. Är det på det sättet som högskolan skall stärkas i sina grundvalar, och vad har utbildningsministern tänkt göra åt detta hemligstämpleri?

Ytterligare ett färskt exempel är att åtminstone en uppsats på ekonomutbildningen i Karlstad under våren är hemligstämplad. Vad har utbildningsministern tänkt göra för att öka öppenheten och stoppa detta hemligstämpleri i högskolan?

Anf. 23 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag vill först ta upp frågan om koncentrationen av den nya medelstilldelningen till unga forskarstuderande.

Regeringen har tagit fasta på de krav som framställts från universitet och av de forskarstuderande, som sagt att de hellre vill ha doktorandtjänster än utbildningsbidrag. Det belopp som en forskarstuderande får kontant genom en doktorandtjänst är inte så mycket större än det som det blir fråga om genom ett utbildningsbidrag, men doktorandtjänsterna medför en social trygghet som utbildningsbidragen inte ger. Det betyder att universiteten nu får betala för olika sociala försäkringar som följer med doktorandtjänsterna. Forskningen kommer alltså att bli dyrare, men de studerande kommer att få det bättre. 700 utbildningsbidrag omvandlas nu till doktorandtjänster. Ytterligare tjänster kan det naturligtvis bli i framtiden. Under arbetets gång har vi ökat antalet doktorandtjänster för att komma fram till det nuvarande antalet.

När det gäller frågan om forskningen vid de nya högskolorna runt om i landet, vill jag med bestämdhet påpeka att där förekommer forskning. En rad skrifter ges ut vid dessa högskolor. Björn Samuelson behöver inte nödvändigtvis åka till Uppsala för att få kännedom om all forskning som bedrivs. Den skrift som behandlar ämnet forskning och utveckling vid högskolan i Karlstad ger åtskillig information om vilken forskning som där kan bedrivas i samverkan med andra universitet, inte minst med Göteborgs universitet. Högskolan i Växjö ger ut en skrift som heter Forskning pågår. Från Jönköping kommer skriften Högskoleutbildning och forskning i Jönköping. Från Kristianstad finns det en imponerande förteckning över

rapporter om forskning och projekt med forskningsanknytning som man där har.

Men, inga forskare utbildas vid dessa högskolor. Det sker vid universiteten. De problem inom forskningen som behandlas vid de nya högskolorna har antingen en sådan begränsad omfattning att det enbart är möjligt att behandla dem vid de egna högskolorna, eller också sker det i samverkan med de stora universiteten och de tyngre resurser som dessa har.

Vi har spritt våra resurser för fasta forskningsanslag så långt det är möjligt. Skulle man vara mycket strikt är det tänkbart att vi skulle ha en starkare koncentration av vissa ämnen till ett fåtal universitet, där dessa ämnen kunde tilldelas större resurser, än med den spridning vi nu har. Men vi har försökt att gå en rimlig medelväg. Vi försöker också få alla universitet och högskolor att vara innefattade i ett gemensamt system där samverkan sker dem emellan. Var och en som är anställd som lärare vid dessa universitet och högskolor skall ha lika rätt till att från forskningsråd, STU eller andra forskningsfonder söka de bidrag som behövs för att bedriva forskningsarbetet. Det tillkommer då forskningsråden eller de övriga institutioner det är fråga om att enbart utifrån forskarnas egna kvalifikationer bedöma vilka som skall tilldelas medel eller inte.

När det gäller den stora sektorsforskningen vet vi alla att den i en rad länder bedrivs inom det militära området. Tidigare var försvaret i stort sett ensamt om att använda en stor del av sin budget för forskningsverksamhet. Då framfördes klagomål från alla möjliga håll om att Sverige hade en omfattande arbetsmarknadspolitik, men inte bedrev forskningsverksamhet i anslutning till den, att Sverige hade en betydande socialpolitik, men att inte några av de medel som anslogs för socialpolitiken användes för att bedriva forskning på området. Man fick gå till andra länder där arbetsmarknadspolitiken eller socialpolitiken var mindre omfattande för att finna någon forskning på områdena. Då kom man fram till att det för de stora samhällsområdena vore rimligt att, liksom på försvarets område, en del medel avsattes för egen forskning inom sektorn.

Det är inte självklart att forskningen sedan skall utföras vid särskilda institut, helt eller delvis, inom varje sektor. I en del fall kan detta vara önskvärt, och det har varit mycket befrämjande för stora och betydelsefulla samhällsområdets utveckling. Spontant har vid universiteten inte initiativ tagits i sådan omfattning att man kunnat få en samlad bild; och där har de olika sektorsorganen spelat en viktig roll.

Men alltmer förstärks samarbetet mellan sektorsorganen och universiteten och högskolorna, och från de olika sektorsorganen överlämnas uppgifter till universitet och högskolor. Vi ser gärna att det sker, och det är poängterat också här i denna proposition.

Det är fel från universitetens sida, om man skulle beklaga sig över att de som ansvarar för socialpolitiken avsätter resurser för social forskning eller att de som ansvarar för arbetsmarknadspolitiken också avsätter resurser för att bedriva forskning kring det egna området. Det viktiga för oss är att forskning av hög kvalitet blir utförd. Den blir ofta bäst om den utförs vid universitet och högskolor. Den kan i en del fall med framgång också utföras vid särskilda institut. Det ligger inte i någons intresse att här skapa en motsättning.

Till Kerstin Keen vill jag säga att det är riktigt att universiteten och högskolorna ofta har känt en viss oro inför vad sektorsorganen skall ställa för medel till förfogande. Det är därför som vi har skrivit i den här propositionen att det är viktigt att sektorsorganen arbetar mera långsiktigt, så att uppdrag som man ger till universitet och högskolor kan överblickas för en längre tid.

Jag vill slutligen säga till dem som försöker skapa en motsättning mellan de stora lärosätena och de nya högskolorna, att de nya högskolorna i allra högsta grad är beroende av en god samverkan med de stora lärosätena och att också många värdefulla spontana initiativ har tagits mellan företrädare för de stora universiteten och högskolorna och de nya högskolor som växer upp runt om i vårt land.

Anf. 24 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Nej, minister Bodström, jag behöver inte åka till Uppsala för att få reda på att det forskas i Karlstad, Växjö eller något annat ställe. Men där fick jag höra samstämmigheten mellan Bodström och Industriförbundet. Det var inget annat.

Inte ett ord säger Lennart Bodström om kvinnors särskilda villkor för högre studier och forskning. Jag återkommer då i höst med en interpellation i ärendet.

Men en sak tycker jag ändå att vi borde passa på att reda ut här, och det är hemligstämplandet som jag har gett exempel på. Det kan väl inte vara tillfredsställande. Det stimulerar väl inte till oväld, personlig utveckling och kritiskt tänkande. Det öppnar ju inte universiteten och högskolorna mot verkligheten utanför, om man ägnar sig åt att hemligstämpla uppsatser på olika nivåer, examensarbeten, licentiatavhandlingar och annat. Utbildningsministern kan själv ta del av det material jag har i min bank.

Vad har utbildningsministern tänkt göra åt det här fenomenet? Jag ser en risk i detta. Om det fortsätter, kan det, som jag sade i mitt inledningsanförande, bli svårt att motivera att vi med allmänna medel skall underhålla en sådan här verksamhet. Det går ju stick i stäv med högskolans portalparagraf.

Anf. 25 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Utbildningsministern upprepar att det har inrättats ytterligare 700 doktorandtjänster i och med denna proposition. Men vad vi efterlyst är vad som händer sedan.

Utbildningsministern säger att det kan tänkas bli flera så småningom. Men det är ju inte särskilt mycket till framtidsplanering!

Jag tycker det finns anledning för utbildningsdepartementet att fundera över om man inte skulle kunna ha en mera långsiktig planering, där man kan konstatera vid vilken tidpunkt man nått dithän att de som doktorerar försörjer sig med doktorandtjänst och ingenting annat.

När det gäller de mindre högskolorna upplever jag nog att när utbildningsministern uttalar sig om fasta forskningsresurser är det nästan den heliga princip som gäller som utbildningsutskottets ordförande pästod inte fanns. För utbildningsministern handlar det inte om när vi får resurser. Han säger att man har spritt forskningsresurserna så långt det någonsin går. Basta!

Det tycker jag är en mycket stelbent hållning, som måste upplevas väldigt

frustrerande vid de mindre högskolorna där saken skulle kunna bli aktuell.

Jag upprepar än en gång att vi inte är ute efter att skapa nya universitet. Vi vill göra det möjligt att vid de tillfällen, då det byggs upp tillräcklig kompetens, kröna en positiv utveckling på forskningsområdet med inrättande av en professor. Innehavaren skall naturligtvis också kunna delta i en forskarutbildning.

Det skall inte heller vara stora murar mellan olika lärosäten. Givetvis måste man kunna samverka mellan högskolor och universitet också på forskarutbildningsområdet. Jag tror alltså inte att dessa bekymmer för den vetenskapliga miljön är så olösliga som de framställs av utbildningsministern.

Jag kan inte hålla med om att propositionen skulle uttrycka någon positiv inställning till forskning vid de mindre högskolorna. Det enda som jag kan se i denna proposition som är riktat till de mindre högskolorna är de knappa tio miljonerna för kontaktsekreterarverksamheten. Det är 2 % av den halva miljard friska pengar som man satsar i forskningspropositionen. Till detta kommer de 600 bankmiljonerna som inte lär regna över de små högskolorna.

Huvudintrycket kvarstår: denna proposition innebär att de små högskolornas roll i Forsknings Sverige försvagas kraftigt, och det är en olycklig utveckling.

Anf. 26 KERSTIN KEEN (fp) replik:

Herr talman! Jag begärde ordet när utbildningsministern talade om doktorandtjänsterna. När jag ställde frågan om det skulle vara möjligt att rekrytera personer till dessa tjänster, innebar det ingen kritik mot tjänsterna. Tvärtom, jag instämmer i att tjänsterna är bra, men jag är inte säker på att det räcker med att det finns en tjänst. Man måste ha någonstans att sitta och någonting att jobba med, t. ex. utrustning. Ett av bekymren, utan tvekan, är att dessa bankmiljoner som man fått till utrustning kommer att kunna användas i doktorandtjänsten endast första året av treårsperioden. Sedan kan det bli bekymmer. För högskolan skall när det gäller doktorandutbildning, speciellt i teknik och naturvetenskap, konkurrera med en industriell forskningsmiljö som alltmer börjar likna högskolans forskningsmiljö. Jag är allvarligt oroad över att just de tekniska högskolorna och de naturvetenskapliga utbildningarna inte kommer att kunna rekrytera tillräckligt med goda krafter för att kunna utföra forskarutbildning. Jag lade också märke till att utbildningsministern undvek att tala om sektorsforskningens kvalitet. Där- emot hade jag en känsla av att han alltmer var på glid mot vad vi som har varit oroad över sektorsforskningen har tyckt: att det hade varit bra om utbildningsutskottets majoritet hade instämt i att det redan 1988/89 borde överföras några procent av sektorsforskningen till högskolan. Visst är det bra att vi nu kanske får ett antal tjänster inom sektorsforskningen. Men det kan bli likadant där. De byggs upp nu och löper alla ut ungefär samtidigt, om ett par tre år. Liksom Björn Samuelson lade jag märke till att utbildningsministern faktiskt undvikit ordet kvinnor under hela sin deklaration. Är det symptomatiskt, utbildningsministern?

Anf. 27 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Den omständigheten att vi bedriver arbetsmarknadspolitik, socialpolitik eller bostadspolitik gör det ju inte på något sätt befogat att med de här pengarna bygga upp ett särskilt forskningsorgan. Vill man att en sådan forskning skall bedrivas, vare sig den är arbetsmarknadspolitisk, socialpolitisk eller bostadspolitisk, vad hindrar då att man lägger ut den forskningen vid universiteten och ger universiteten sådana resurser att de också kan ta initiativ på den här punkten? Har man inga resurser kan man knappast ta några som helst initiativ. Vore det inte bättre för t. ex. strålningsbiologiska institutionen i Stockholm att i stället för att ha 3 fasta forskartjänster av 25 – alltså en situation där flertalet inte vet i maj om de har arbete i juli – överföra en del av sektorsforskningsmedlen direkt till universiteten och högskolorna för att på det sättet också kunna garantera trygghet i anställningen för de forskare som är verksamma? Delar utbildningsministern den uppfattning som utbildningsutskottets ordförande litet vagt antydde, nämligen att det nu kan vara dags att flytta över medel från sektorsforskningen till universiteten och högskolorna och att göra det när nästa forskningspolitiska proposition framläggs?

Är det en medveten policy från utbildningsministerns sida att vi nu har så mycket av forskning via sektorsanslagen, eller är det ett sätt att lättare få fram pengar till forskningen? Jag föreställer mig annars att en kraftfull utbildningsminister i en kraftfull regering inte borde ha några större svårigheter att vinna gehör för ståndpunkten att det behövs pengar till forskning i landet, eftersom landet står och faller med sin forskning. Är detta en medveten policy från utbildningsministerns sida, eller är det bara slumpen som har spelat in, när vi nu har fått så mycket lagt på just sektorsforskningsorganen?

Anf. 28 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Det är självfallet angeläget att män och kvinnor får lika möjligheter till både studier och forskning. Vi har nu kommit därhän att av de högskolestuderande ungefär hälften är män och hälften kvinnor. Så där är det inget fel på proportionerna.

Då det gäller att fortsätta med forskarutbildning överväger antalet män fortfarande. Det är ca 70 % manliga studerande bland dem som genomgår forskarutbildning. När det gäller doktorsexamen kan vi konstatera att andelen kvinnor som genomfört sina avhandlingsarbeten och promoverats uppgår till ungefär 20 %. Det är således långt till jämställdhet ännu. Huruvida det är sämre på det akademiska området än på andra områden i samhället när det gäller tillträde till ledande befattningar vill jag inte uttala mig om.

I och med att man går över från utbildningsbidrag till doktorandtjänst inträder de vanliga villkoren för sökande till tjänst. Den som tillhör ett underrepresenterat kön kan åberopa detta för att få en viss tjänst.

Till Björn Samuelson vill jag säga att vad som karakteriserar forskningen i verklig mening är att resultaten blir kända för dem som arbetar vid det egna lärosätet. Men de kan också utsättas för kritisk granskning av personer som arbetar vid andra forskningsinstitutioner. Jag anser att universiteten inte bör åta sig uppdrag som innebär att de inte kan, i varje fall inte inom en kortare

tid, offentliggöra sina resultat, redovisa utgångspunkter och använda metoder osv. Det kan i en del fall vara fråga om att universiteten påtar sig uppdrag för en industri. Då kan universiteten hålla inne med resultatet några få månader för att ge industrin tillfälle att kanske vidta vissa åtgärder för att ekonomiskt utnyttja en upptäckt som har gjorts på företagets bekostnad. Men i och med att ett universitet eller en högskola är inkopplad kan uppskovet med offentliggörandet bara få vara temporärt. Det som Björn Samuelson sade om att avhandlingar och uppsatser skulle hemligstämplas för all framtid tycker jag låter mycket oroväckande. Jag anser att sådana forskningsinsatser har mycket litet värde vid våra universitet och högskolor.

Birger Hagård talade om att vi har för mycket sektorsforskning. Det som Birger Hagård här nämnde strider emellertid emot den internationella statistiken som visar att det, i varje fall i början av 80-talet, inte fanns något land där universitet och högskolor spelade så stor roll i fråga om den sammanlagda forskningen som i Sverige. Om vi som exempel tar våra stora universitet och våra stora tekniska och medicinska högskolor går huvuddelen av de medel som anvisas dit till forskning och en mindre del till den grundläggande utbildningen. Det framförs emellanåt klagomål över denna proportion, men vi har i Sverige valt att låta forskningen i mycket stor utsträckning vara förlagd till universiteten och högskolorna. Vi gör det i högre grad än något annat land. Om vi då skall överträffa någon i fråga om att förlägga forskning till universiteten är det oss själva och ingen annan.

Jag vill också påpeka att det naturligtvis är svårt för högskolorna att konkurrera med näringslivet på rent ekonomiska grunder när det gäller att rekrytera forskare. Jag förstår att ersättningen på 90 000 kr. för en doktorandtjänst är ett obetydligt belopp jämfört med vad många företag kan erbjuda. Inte desto mindre finns det i våra universitet en vetenskaplig frihet, som attraherar många och som gör att många åtminstone under ett antal år vill bedriva sin verksamhet där. Vid den promotion och professorsinstallation där Kerstin Keen och jag var närvarande för ett par dagar sedan fanns åtskilliga exempel på hur personer som tidigare varit anställda i industrin återgått till högskolan för att tillträda professur i stället.

Som Kerstin Keen framhåller är inte bara den ekonomiska ersättningen för doktorands uppehälle det avgörande utan också att det för den forskarstuderande skapas rimliga resurser, ges arbetsrum, möjlighet att företa resor samt möjlighet att delta i konferenser och andra verksamheter som kan vara stimulerande i forskningsarbetet. I det avseendet ger jag Kerstin Keen fullständigt rätt – det här är betydelsefulla insatser som vi kan göra.

I övrigt vill jag som ett sammanfattande omdöme om de kommentarer som har fällt i anslutning till mitt anförande säga att de ändå i huvudsak bekräftar att det råder en betydande enighet om inriktningen i forskningspropositionen och en allmän vilja att bygga upp den svenska forskningen så att den är konkurrenskraftig gentemot andra länders forskning men också, och inte minst, så att vi kan vidmakthålla vår egen kulturella standard. Inriktningen på kulturvetenskapen är i detta fall ett särskilt uttryck för detta.

Andre vice talmannen anmälde att Birger Hagård och Kerstin Keen anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 29 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Herr talman! Utbildningsministern avslutade sitt sista anförande med att tala om konkurrenskraft och upprätthållande av kulturell standard. Jag tänkte uppehålla mig vid ett litet och smalt, men inte desto mindre betydelsefullt, avsnitt. Det handlar om designutbildningen.

Visst kan man bli glad över att de konstnärliga utbildningarna sammantaget får en rejäl förstärkning. Men den glädjen förtas lätt av den omotiverat skeva fördelningen mellan Stockholm och Göteborg, som nu markeras ännu hårdare. Varken utbildningsnivå eller antalet utbildningsplatser på de båda orterna skulle kunna förklara varför Stockholm kommer att inneha 29 professurer i vissa konstnärliga ämnen, medan Göteborg förväntas klara sig med 6. För undervisningens kvalitet kan det tyckas oväsentligt om en lärare innehar titeln professor eller ej, men det saknar faktiskt inte betydelse när det gäller högskolemässig status, möjligheterna att attrahera skickliga medarbetare och framför allt självkänslan hos lärare och elever. När dessutom de totalt tilldelade resurserna skiljer sig så markant mellan de båda utbildningsorterna ser det illa ut.

I en fyrpartimotion har vi velat belysa situationen för en del av de konstnärliga utbildningarna, nämligen designlinjernas behov av ledningsresurser för forskning och utveckling vid sidan av den organisation för konstnärligt utvecklingsarbete som föreslås för den konstnärliga utbildningen i dess helhet. Problemet är knappast att det skulle finnas för få utbildningsmöjligheter för fritt skapande konstnärer, tvärtom. Det tragiska är ju att många lockas in på en bana där ytterst få i dag på sin verksamhet klarar en dräglig försörjning. Samtidigt finns stor efterfrågan på välutbildade formgivare, en yrkeskategori som har goda utkomstmöjligheter.

Under 50-talet och långt in på 60-talet var svenska produkter kända världen över för att inte bara hålla god kvalitet utan också ha god och funktionell form. I hård konkurrens räcker det inte med ett hyggligt pris och hög materialkvalitet på en vara. Bruksvarorna måste också ha ett tilltalande utseende och kunna fungera bra. Det har man lärt sig i Japan, Italien och USA. England börjar också förstå det, medan Sverige håller på att förlora mark. Vad värre är: vi tappar undan för undan kreativa begåvningar i den generation som skulle utgöra tillväxten bland formgivarna.

Herr talman! Konstindustriskolan i Göteborg, vårt lands än så länge enda skola med yrkesinriktade utbildningslinjer inom informations- och produkt-design, har – vågar jag påstå – utbildat flertalet av vårt lands skickligaste formgivare. Trots att skolan år efter år har fått vidkännas en real minskning av resurserna har utbildningen i Göteborg kunnat hävda sig väl. För att behålla den höga nivån ser det nu ut som om man skulle bli tvungen att dra in på vissa delar. Till problemen hör bl. a. att skolan aldrig har fått full kostnadstäckning för förlängningen av utbildningen från 160 till 170 poäng. Konkurrensen om de få utbildningsplatserna är hård, och det visar sig att tilltänkta elever i ökande utsträckning söker sin utbildning i andra länder, där de gärna blir kvar eftersom tillgången på arbete är god och jobben välbetalda.

Herr talman! I denna kammare talas ofta och länge om vår industri och särskilt om exportindustrins betydelse som motor i samhället. Men tyvärr är

det väldigt få som har förstått att det krävs välutbildade människor med speciell talang för att kunna ta fram produkter som är anpassade till en speciell tillverkningsprocess eller som innebär att man måste kunna tänka i nya banor, om vissa produkter inte längre finner en marknad. Ett – men ett mycket tydligt – exempel är Lammhults Mekaniska AB, en smidesindustri som hade behov av förnyelse. Här hade man turen att få kontakt med två mycket duktiga formgivare, som utifrån denna industris speciella förutsättningar skapade ett program som i dag gjort Lammhult till en av våra mest eftersökta möbelexportörer.

Det finns fortfarande ett antal skickliga formgivare i full verksamhet, men det är dåligt sörjt för återväxten.

Detta borde i hög grad bekymra också industriministern och andra med ansvar för näringslivet.

Den engelska regeringen har tillsatt ett särskilt Design Council, med ansvar dels för utbildning och forskning, dels för att sammanföra konsulter och industriformgivare med olika företag. Ja, man t. o. m. betalar en del av kostnaderna för de inledande konsultkontaktarna. I en stort upplagd kampanj, som man kallat "Design or Decline", gör man klart hur viktigt det är att se om sitt hus för den som vill vara kvar på marknaden.

Inte minst den snabba teknikutvecklingen gör det nödvändigt med såväl forskning som utbildning inom designområdet. Enbart den elektroniska teknikutvecklingen har gett upphov till produkter som vi använder dagligen i en mängd som knappast någon föreställt sig för några år sedan.

I UHÄ:s anslagsframställning har man lagt tyngdpunkten på de fria konstnärliga utbildningarna när man talar om konstnärligt utvecklingsarbete. Man understryker: "En väsentlig del av resurserna för konstnärligt utvecklingsarbete utgörs av den del av tjänstgöringsskyldigheten för de konstnärliga professurerna, som avser konstnärligt utvecklingsarbete."

Detta har utbildningsministern accepterat, med resultatet att de ledningsfunktioner som tillförs det konstnärliga området består av tidsbegränsade tjänster inom vad som jag vill kalla de fria konstnärliga områdena. Det får i sin tur till följd att den tvärvetenskapliga och långsiktiga kunskapsupbyggnaden inom ett mer bundet område saknar såväl materiella som personella tillgångar för att utveckla sin särart inom industriell produktdesign, inredningsarkitektur och informationsdesign. Just långsiktighet i utbildningen är nödvändig för att säkerställa framtida kompetens, sade utbildningsministern för en stund sedan här i talarstolen. Men det stämmer inte alls med de satsningar som man vill göra på designutbildningen.

Det är väsentligt att designutbildningen får möjlighet att uppfylla ett av de utbildningsmål som skiljer den från övrig konstnärlig verksamhet, nämligen att med inriktning på konstnärlig användning samla ihop och utveckla kunskap från de ekonomiska, humanvetenskapliga, teknologiska och informationstekniska utbildningssektorerna.

Detta har vid flera tillfällen påpekats från universitetet i Göteborg. Men i propositionen anvisas inga ledningsresurser för designlinjens kunskapsupbyggnad genom egen forskning och med egna forskningsprogram. Detsamma gäller ledningsresurserna för konstnärligt utvecklingsarbete. Den föreslagna s. k. rörliga resursen är alltför oprecist formulerad för att man skall

kunna lita till den i ett seriöst sammanhang.

Herr talman! Om designutbildningslinjerna inte får resurser för att organisera vare sig områdesrelevant forskning eller konstnärligt utvecklingsarbete, hjälper det inte att utbildningsministern säger i propositionen:

”Enligt min mening fyller konstnärligt utvecklingsarbete inom sitt område en funktion som närmast motsvarar forskningen inom högskolan i övrigt. — — För den samlade kunskapsutvecklingen inom det konstnärliga området måste givetvis också forskning i gängse mening kunna utnyttjas.”

Av de 14 nya professurer som under treårsperioden tillförs det konstnärliga området får Göteborg 3, samtliga inom det område av den konstnärliga utbildningen som jag kallar det ”fria” området. Den andra delen, som arbetar integrerat med de kunskapsområden som aktivt medverkar till att ge vårt land en plats på världsmarknaden, tycks inte inom överskådlig tid få de resurser som skall berättiga till högskolemässig status. Detta inte bara diskriminerar vissa utbildningsorter och sänker lärarnas egenuppfattning och tjänsternas attraktionsvärde, utan det bidrar generellt till att utvecklingen bromsas upp i en tid av nästan ofattbart tekniskt och metodologiskt framåtskridande inom området.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 34 och i övrigt till de reservationer som har folktopartistisk undertecknare.

Anf. 30 TORGN Y LARSSON (s):

Herr talman! Jag skall helt kortfattat ta upp frågan om Botaniska trädgården i Göteborg.

De botaniska trädgårdarna i universitetsstäderna fyller en viktig uppgift i utbildningens och forskningens tjänst. Därför är det nödvändigt att den framtida verksamheten vid dessa trädgårdar garanteras genom att de ges tillräckliga ekonomiska resurser. Frågan är då hur den framtida verksamheten skall organiseras och finansieras.

Utskottet instämmer i de förslag från såväl regeringen som flera motionärer om tillsättandet av en utredning på det här området. Utskottet anför att olika aspekter på frågorna därvid bör bli belysta och att berörda instanser bör få möjlighet att framlägga sina synpunkter. Som motionär hälsar jag utskottets skrivning och förslag med tillfredsställelse men anser det ändå vara nödvändigt att något beröra den speciella situation som gäller för Göteborgs botaniska trädgård.

Det är nämligen skillnad mellan Botaniska trädgården i Göteborg och övriga universitets trädgårdar i det att det är kommunen och inte staten som till allra största delen finansierar verksamheten. Ibland kallar man Göteborg för donationernas stad, och Botaniska trädgården i Göteborg är ett exempel på en sådan donation. Efter hand har denna trädgård trots ett mycket måttligt statligt anslag vuxit ut till en trädgård av hög, för att inte säga mycket hög internationell klass. Trädgården spelar således en viktig roll inte bara från lokal synpunkt utan även från regional, nationell och internationell synpunkt.

Från början av 1960-talet och fram till 1985 fanns det ett avtal mellan staten och Göteborgs kommun, vilket innebar att staten svarade för en fjärdedel av kostnaderna medan kommunen stod för de återstående tre fjärdedelarna.

Denna konstruktion fungerade väl, ansåg vi i Göteborg. Vi tyckte att staten tog ett rimligt ansvar. Men av någon anledning ville staten sedan inte betala denna sin del av de totala utgifterna. Till skillnad från de övriga botaniska trädgårdarna ville man inte stå för kostnaderna, utan då ett nytt avtal tecknades blev resultatet till slut, efter långa och segslitna förhandlingar och efter ett avtalslöst tillstånd i mer än ett och ett halvt år, att staten svarar för bara 12 % av den totala utgiftsramen. Vad vi i Göteborg begär är inte att staten skall ta över totalansvaret för trädgården, inte ens att staten skall stå för huvuddelen av kostnaderna. Vi anser emellertid att statens insatser är alldeles för små.

Det är naturligtvis värdefullt att en utredning nu kommer till stånd. Vi motionärer från Västsverige vill inte heller motsätta oss – det finns ingen anledning till det – att det också blir fråga om en utredning beträffande de botaniska trädgårdarna i övriga delar av landet. Vad vi tycker är viktigt är att direktiven blir så utformade, att inte Göteborgs kommun även i framtiden tvingas stå för så stor del av kostnaderna som nu är fallet.

Jag skulle vilja fråga utbildningsministern: Vad är avsikten med denna utredning? Är avsikten, tillspetsat uttryckt, att pressa ner statens kostnadsengagemang för de övriga universitetsträdgårdarna? Är det det som är huvudmotivet? Eller är motivet att försöka skapa en rimlig fördelning?

Jag vet att utbildningsministern väl känner till alla de kvaliteter som finns hos den botaniska trädgården i Göteborg, och jag skall därför inte uppta tid med att närmare gå in på dem.

Hur skall direktiven i det här fallet utformas? Utgångsnivån då det gäller trädgården i Göteborg är ju ändå en helt annan än för de övriga trädgårdarna. I Göteborg väntar vi med spänning på vad denna utredning kan leda till. Jag skulle vilja fråga utbildningsministern om han redan nu har någonting att säga om själva inriktningen på utredningen.

Anf. 31 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag vill bara i korthet säga till Torgny Larsson att jag i dag har haft överläggning med ordföranden i styrelsen för Botaniska trädgården i Göteborg. Jag har försäkrat honom att riksdagens beslut om en utredning kommer att effektueras och att det är rimligt att i ett sammanhang bedöma alla de botaniska trädgårdar som är mer eller mindre anknutna till universiteten. Mer är inte möjligt att i dag säga.

Anf. 32 EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Från Göteborg skall vi nu snabbt förflytta oss till Luleå. Det skall få gå ganska fort med tanke på den tidsnöd som vi har.

Jag skall kommentera utskottets behandling av vår norrbottniska socialdemokratiska motion nr 55 angående ökade anslag till högskolan i Luleå. De regionalpolitiskt motiverade tillskott av medel som högskolan i Luleå har fått under de senaste budgetåren har betydligt mycket. Forskningsverksamhet har kunnat byggas upp och etableras på nya områden. De tre olika beslut som har tagits i olika etapper har inneburit att högskolan i Luleå har tillförts totalt 24 milj. kr. under budgetåren 1982/83 och fram till 1988/89. Det har också inneburit att en forskning har kunnat byggas upp inom datateknik.

elektronik, verkstadsteknik och informationsteknologi.

I beslutet angavs att de verksamheter som finansieras med de anvisade medlen vid periodens slut skulle finansieras via utbildningsdepartementets ordinarie anslag för forskning och forskarutbildning. Det är dessa tillskott som nu permanentas genom forskningspropositionen. Också sett ur regionalpolitiska synpunkter är detta helt naturligt och självklart. Man kan fråga sig hur forskningsverksamheten vid högskolan i Luleå skulle ha sett ut om inte de regionalpolitiska pengarna tillförts som nu permanentas.

I forskningspropositionen uppmärksammas högskolan i Luleå på flera sätt. Det föreslås en uppräknning av anslaget för teknisk fakultet med 10,3 milj. kr. från 1987/88. Ambitionerna är dock stora vad gäller vad som skall inrymmas i fakultetsanslaget. I forskningspropositionen ges flera anvisningar. Det gäller först och främst den permanentning av de regionalpolitiska pengarna som jag tidigare har talat om. Där föreslås också inrättande av en professor i datalogi från budgetåret 1989/90, men finansieringen av denna skall ske inom fakultetsanslagets ram. Dessutom skall här inrymmas en satsning på informationsteknisk forskning som också Luleå skall få del av. Vad gäller Teknikens hus i Luleå ges i forskningspropositionen en anvisning om att medel till detta skall tas ur fakultetsanslaget. Utöver detta tillkommer kostnader för anslagstekniska förändringar, forskarassistenttjänster och höjningen av utbildningsbidragen.

Det kommer alltså, trots det stora tillskottet av medel, att bli mycket trångt inom ramen för teknisk fakultet, och detta beror på att de ambitioner som jag har redovisat är så stora.

Herr talman! Högskolan i Luleå är en "motor" i utvecklingen av Norrbotten, en motor med vars hjälp det mest arbetslöshetsdrabbade länet i landet kan hålla jämna steg med den tekniska utvecklingen. Det finns också en framåtanda och optimism i högskolan, som främst visar sig i de utvecklingsplaner som finns. Det är denna vilja att utveckla forskningen och medvetenheten i Norrbotten om högskolans strategiska betydelse för framtiden som har gjort att vi skrivit vår motion och pekat på vad anslag utöver förslaget i forskningspropositionen skulle kunna innebära för länet. Man skulle nämligen ytterligare kunna utveckla den metallurgiska forskningen, forskningsinsatserna inom datateknik och elektronik, materialteknik som keramer och polymera kompositmaterial, industriell marknadsföring, maskinteknik och forskningsinformation.

Ökade anslag inom dessa områden skulle innebära att högskolans regionala betydelse skulle stärkas än mer, då man därigenom skulle kunna bygga upp verksamheter inom områden som är framtidsinriktade.

Hur har då utbildningsutskottet behandlat vår motion? Ja, utskottet upprepar betydelsen av permanentningen av de regionalpolitiskt motiverade tillskotten. Det är sant som utskottet skriver: "Därmed kan verksamheten få en annan stabilitet, då den framtida finansieringen är tryggad."

Som jag tidigare sagt är vi mycket nöjda med det tillskott som högskolan i Luleå får. Men vi är också medvetna om att varje år som forskningen kan byggas ut ytterligare är mycket viktigt ur regionalpolitisk synpunkt. Detta är bakgrunden till att vi genom motionen ville peka på de utvecklingsmöjligheter som finns vid högskolan i Luleå. Där finns en framtidstro och en vilja att

utveckla forskningen vidare, i både vetenskapens och regionens tjänst.

Nu har ett enigt utbildningsutskott avstyrkt vår motion, och vi hyser inga förhoppningar om att kunna få riksdagen att gå emot utskottets förslag. Därför kommer jag inte att göra något yrkande till förmån för motionen, utan nöjer mig med att peka på de utvecklingsmöjligheter som finns vid högskolan i Luleå och hur viktigt det är att denna stärks så att den kan fortsätta att vara en motor i den regionala utvecklingen av Norrbotten.

Anf. 33 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Ewa Hedkvist Petersen sade att ambitionerna i Luleå är stora, och att det därför kan bli trångt när det gäller att tillgodose alla önskemål inom den medelstora ram som finns. Det kan jag förstå. Men jag vill erinra om att högskolan i Luleå enligt denna forskningspolitiska proposition föreslås disponera över 53 milj. kr. Det innebär en ökning med ungefär 24 % i förhållande till motsvarande anslag föregående budgetår. Två tredjedelar av ökningen består av reformmedel. Det är alltså inte så litet som kommer högskolan till del.

Det måste innebära en större trygghet för högskolan i Luleå, när man får permanenta resurser jämfört med när man måste lita till projektmedel, som bestäms från gång till gång och är tidsbegränsade. Behoven är rätt väl tillgodosedda i Luleå.

Jag har förstått att man har höga ambitioner i Luleå. Det har också framgått av den motion där Ewa Hedkvist Petersen står som första namn. Där räknas upp ett stort antal önskemål. Jag kan förstå att det även om Luleå har fått stora påslag kan bli trångt på listan så att säga. Högskolestyrelsen i Luleå får göra som alla andra högskolestyrelser – man får prioritera. Det finns naturligtvis många angelägna saker. Det förstår jag. Men man måste nog ändå lära sig att ta fram några saker som är mer angelägna än andra, så att man kan hålla sig inom den ram man har.

Jag tror alltså att man kan säga att högskolan i Luleå är ganska väl tillgodosedd. Den är väl tillgodosedd jämfört med andra högskolor. Jag tycker inte det finns någon anledning att vara alltför missnöjd. Detta är bakgrunden till vår formulering i utskottsbetänkandet när det gäller att bemöta motionen.

Anf. 34 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Verkligheten är den att den forskningsverksamhet som bedrivs vid högskolan i Luleå har kunnat byggas upp med regionalpolitiska medel. De pengarna finns redan i verksamheten på högskolan. Det som händer nu är att man uppfyller de beslut som tidigare har fattats, vilket innebär att man för över finansieringen till utbildningsdepartementets anslag. Forskningsverksamheten finns redan vid högskolan i Luleå. Vi tycker naturligtvis att det är bra att anslaget blir permanentat och att verksamheten blir reguljär. Däröfver råder inga delade meningar.

Ambitionerna är höga vid högskolan i Luleå, och förmågan att prioritera finns nog. Det ser man på anslagsframställningarna. Där sker en klar prioritering.

Ambitionerna för högskolan i Luleå är höga också i forskningspropositio-

nen. Det var det jag ville peka på. Det finns på flera ställen i forskningspropositionen anvisningar om vad fakultetsanslaget och de 10,3 miljoner som plussas på skall användas till. 10,3 miljoner är mycket pengar. Det jag ville visa på i mitt anförande var emellertid att det i forskningspropositionen finns anvisningar om hur dessa pengar skall användas och att det faktiskt kommer att bli trångt, enligt de beräkningar som har gjorts vid högskolan.

Permanentningen av de regionalpolitiskt motiverade tillskotten är vi mycket nöjda med. De prioriteringar som skall göras har redan gjorts.

Till sist vill jag säga att det är bra att det i en region, där man har så stora arbetsmarknadsproblem och där en högskola betyder så mycket, finns höga ambitioner.

Anf. 35 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara påpeka att den resursförstärkning som ges fr. o. m. budgetåret 1987/88 mer än väl täcker bortfallet av de regionalpolitiska medlen. Det kan då underlätta för högskolestyrelsen att göra de prioriteringar som är nödvändiga.

Anf. 36 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! De senaste åren har det varit en renässans för den svenska flaggan. Tidens vindar blåser alltid särskilt friskt genom forskningspolitiken, och även i denna forskningsproposition, som jag i stort sett tycker är mycket lyckad, finns det en hel del små svenska flaggor.

En sådan flagga har hamnat i det avsnitt där det humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, HSFR, behandlas. I tidigare års forskningspropositioner betonades att HSFR hade ett särskilt ansvar för högskolans internationalisering, för områdesforskning om främmande kontinenter och för att följa forskningen om en mängd utländska frågor. I år läggs tonvikten i stället på att HSFR skall värna om det svenska kulturarvet och främja forskning om svenskt språk och svensk kultur. Det är absolut inget ont i det – det är värdefullt och välkommet att en sådan markering görs.

Jag har väckt en motion för att få utbildningsutskottet att klargöra att detta inte innebär att HSFR därmed släpper ansvaret för forskning också om internationella och utländska förhållanden. Det är oerhört viktigt att vi i Sverige har resurser för att lära oss mer om främmande länder – om Latinamerika, om Afrika, om Asien och om olika delar av Europa.

Jag har velat utverka att utskottet skulle understryka att detta också framdeles, som hittills, är en viktig uppgift för HSFR. Jag tycker att utskottet i stort sett har gjort det jag har önskat. Utskottet betonar att man inte skall konstruera någon motsatsställning mellan forskningen om svenskt och om utländskt.

Jag skulle ändå gärna vilja att utskottets talesman Lars Gustafsson bekräftar att mitt intryck är riktigt, dvs. att utskottet verkligen menar att HSFR även i framtiden skall ha ett ansvar för att främja områdesforskning, dvs. forskning om internationella och utländska förhållanden. Det är nämligen en nödvändig källa för de forskare i Sverige som arbetar med sådana frågor och som ofta har svårt att bedriva sin forskning på grund av de stora avstånden och svårigheterna att hitta källmaterial och liknande.

På en punkt tror jag att utskottet har råkat ut för ett litet missförstånd, och det kanske delvis är mitt fel som motionär. I den förra forskningspropositionen fick HSFR ett särskilt ansvar för att främja forskning om Östeuropa. Det har forskningsrådet gjort, så till vida att man har inriktat sig på den humanistiska forskningen om Östeuropa, dvs. språk, kultur, litteratur och estetiska frågor.

Det har också i årets forskningsproposition föreslagits inrättande av en professur i öststatsforskning, som dock är inriktad på den samhällsvetenskapliga sidan, dvs: på frågor om ekonomi, sociologi, statsvetenskap och liknande.

Jag hoppas nu att utskottet inte tänker sig att HSFR genom inrättandet av denna tjänst skulle vara löst från uppgiften att stödja den humanistiska forskningen. Det är oerhört viktigt att den får ett fortsatt stöd genom HSFR. Jag utgår från att något annat inte avses i det som utskottet har skrivit, även om man på denna punkt möjligen uttrycker sig litet kryptiskt.

Jag vore tacksam om Lars Gustafsson kunde bekräfta att utskottet anser att HSFR i framtiden skall stödja både forskning om svensk kultur och forskning om internationella och utländska förhållanden, som rådet tidigare har gjort.

Får jag slutligen, herr talman, yrka bifall till de reservationer till socialutskottets betänkande som folkpartister har varit med om att avge.

Anf. 37 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Utskottet har haft ett stort antal motioner och yrkanden att behandla. Det må möjligen vara utskottet förlåtet att inte så mycket utrymme har kunnat ägnas åt varje motion. Jag tycker nog att jag med gott samvete kan säga att herr Tarschys gör en riktig tolkning. Vi avsåg inte med den här skrivningen att säga något annat än att det var värdefullt att man nu också tittade på forskningen om Sveriges kultur och samhällsliv. Det är det nya som har kommit till. Det andra menar vi naturligtvis skall finnas kvar som en uppgift. Det tycker vi är riktigt. Det kunde kanske ha uttryckts tydligare, det är jag medveten om. Men utrymmet har kanske i hastigheten satt gränser. Jag tycker att jag kan bekräfta det herr Tarschys efterfrågade.

Anf. 38 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka för det svaret.

Anf. 39 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Vi skall nu behandla finansutskottets betänkande nr 26. Det handlar om ett anslag till delegationen för forskning om den offentliga sektorn. Det anslaget rör sig om totalt 10 milj. kr., en rent försumbar summa ur finansutskottets synpunkt. Men den har en principiell betydelse. Detta organ är ett sektorsorgan. Jag vet att anslagen till sektorsforskningen tidigare i debatten har diskuterats av bl. a. Birger Hagård. Jag vill säga att jag helt delar den uppfattning som han har fört fram.

Jag vill väl inte direkt dela ut någon röd ros till utbildningsministern i det här speciella fallet. Sektorsforskningen bör enligt min uppfattning i största möjliga utsträckning föras tillbaka till forskningsråden och universiteten för

att där förstärka basresurserna. Jag beklagar att den intention som fanns dels i 1982 års diskussion om forskningen, dels i 1984 års diskussion helt har försvunnit i den föreliggande propositionen. Då fanns det i utskottet en viss samstämmighet om att resurser från sektorsforskningen borde föras över till universiteten, högskolorna och forskningsråden. Tyvärr måste jag konstatera att detta helt har försvunnit dels från dagens debatt, dels från det betänkande vi skall ta ställning till. Det är så mycket mer förvånande som UHÄ har föreslagit att man skall föra över resurser från sektorsorgan till högskolor och forskningsråd; synpunkter som vi moderater sedan länge har fört fram och som vi anser det önskvärt att man tar hänsyn till.

Vi moderater har i finansutskottet reserverat oss mot anslaget till delegationen för forskning om den offentliga sektorn. Vi anser att den delegationen bör avvecklas och att medlen bör föras över till högskolan och forskningsråden. I konsekvens härmed avvisar vi också regeringens framställan om ett bemyndigande att godkänna det med de båda kommunförbunden preliminärt ingångna avtalet om en gemensam finansiering av delegationens verksamhet. Kommunförbunden står för 5 milj. kr. och staten för 5 milj. kr. Totalt blir det 10 milj. kr.

Av denna anledning yrkar jag bifall till den moderata reservationen till finansutskottets betänkande nr 26.

Anf. 40 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Finansutskottets del av det gemensamma forskningsbetänkandet är liten men viktig. Den offentliga sektorn är stor i vårt land och ger människor en trygghet, dels som servicetagare, dels som arbetstagare, t. ex. inom vården eller skolan.

Det samhälle som vi tillsammans har byggt upp förändras snabbt, och vi måste hela tiden anpassa och förändra verksamheten så att den passar det moderna samhället och människors krav. Eller ännu hellre – vi måste ligga före utvecklingen, så att eventuella förändringar och förbättringar kan göras i god tid.

I ett modernt samhälle betyder forskningen mycket, och politiker och forskare måste samarbeta och utbyta erfarenheter för att kunna utveckla och förnya den offentliga förvaltningen. Förtroendevalda och anställda som vill pröva nya vägar måste ha ett förbättrat beslutsunderlag och ökade kunskaper om beslutens konsekvenser.

I botten måste det finnas en omfattande utvärdering av befintlig verksamhet. Här har forskningen en viktig uppgift genom att belysa och ifrågasätta. En stor och viktig del av den offentliga verksamheten är decentraliserad till kommuner och landsting. Det är därför en naturlig följd att Kommunförbundet och Landstingsförbundet i enlighet med förslaget i proposition 1986/87:80 tillsammans satsar lika mycket som staten till delegationen för forskning om den offentliga sektorn. Forskningsdelegationens verksamhet har sedan starten 1984 inriktats på övergripande frågor om folkstyrelsen samt kommunernas, landstingskommunernas och den statliga sektorns roll i samhällsutvecklingen.

Forskningsdelegationen har dokumenterat och informerat om forskningen inom den offentliga sektorn. Delegationen har en viktig uppgift när det gäller

samverkan mellan forskare och avvärmare. Utskottet är enigt om att en forskning inom den offentliga sektorn är viktig och att området är eftersatt.

I moderaternas reservation framförs att den aktuella forskningen bör ske via forskningsråden. Majoriteten anser att forskningsråden fyller en viktig uppgift när det gäller forskning om den offentliga sektorn, men vi tycker också att det är viktigt att användarna, dvs. staten, kommunerna och landstingen, får ett inflytande över inriktningen inom det område som berör en så stor del av människorna i vårt land. Delegationen för forskning inom den offentliga sektorn har en vidare och mer omfattande roll än FRN och de traditionella forskningsråden. Därför är det viktigt att stödja och utveckla forskningsdelegationen i enlighet med civildepartementets och majoritetens förslag.

Jag yrkar bifall till hemställan i finansutskottets del i betänkandet och avslag på den moderata reservationen.

Anf. 41 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Här ser vi öppet och ohöljt den bockfot som Birger Hagård så värtaligt beskrev, nämligen att socialdemokraterna vill ha en klar politisk styrning av forskningen.

Vi moderater anser också att denna forskning i och för sig är viktig, men vi anser att den med fördel kan utföras på universiteten eller organiseras genom forskningsråd. Vi är dessutom, som jag antydde i mitt anförande, oroliga för att vi håller på att säga av den gren vi sitter på, att basresurserna inte är tillräckligt omfattande på universiteten och högskolorna för att förse forskningsorganen med kompetent personal. Därför menar vi att resurser måste föras över från sektorsorganen tillbaka till universiteten, högskolorna och forskningsråden där de egentligen hör hemma.

Anf. 42 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tror inte att vi kan komma varandra mycket närmare, vi socialdemokrater och moderaterna, utan vi kommer alltid att ha olika uppfattningar i denna fråga. Men egentligen finns det ingen motsatsställning. Vi tycker att båda typerna av forskning behövs. Det gör att vi får ett bättre underlag och en vidare forskning.

Anf. 43 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Låt mig då bara konstatera att Marianne Carlström inte tog avstånd från mitt påstående att socialdemokraterna vill ha en politisk styrning av denna typ av forskning. Det är tydligen så att man vill styra denna forskning genom sektorsforskningsorganen.

Anf. 44 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det är kanske inte styrning det handlar om utan en vidare forskning för att få ett bättre beslutsunderlag.

Anf. 45 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! I den moderata kommittémotionen 1986/87:U103 hemställs om klara riktlinjer för en koncentration av det bilaterala forskningsstödet till

naturvetenskapliga ämnen inom området ekologi/miljöfrågor och samhällsvetenskapliga ämnen som ekonomi och statskunskap, vidare

att riksdagen begär att regeringen utarbetar förslag till SAREC:s verksamhet vad avser uppbyggnad av ett eller två kvalificerade forskningscentra i Afrika inom markvårdsområdet, samt

att samverkan mellan SIDA och SAREC måste ytterligare fördjupas.

Utskottet avstyrker dessa förslag. Motiveringen är att det inte är rimligt med en koncentration till ett fåtal ämnesområden, att hänsyn måste tas till mottagarlandets önskemål, att kvalificerade forskningsinstitutioner riskerar att bli isolerade öar samt att existerande samverkan mellan SAREC och SIDA ligger på en tillfredsställande nivå.

Moderata samlingspartiet delar ej denna utskottsmajoritetens bedömning. I reservationen sammanfattar vi motiven härför. Utöver vad som framgår av reservationen vill jag inför kammarens ledamöter understryka följande.

Föreligger ett allvarligt hot mot människans livsmiljö kan det undanröjas endast genom en koncentration av motåtgärderna till de områden där orsakerna står att finna.

Önskemålen från enskilda länder i Afrika, utsatta för ökenspridning, jordförstörelse, uteblivna regn och sjunkande produktionsförmåga inom jordbruket, tillgodoses bäst om de orsakande krafterna snabbast möjligt finner sin vetenskapligt fastställda förklaring. Tiden brådskar ty Afrika är, med Brundtland-kommissionens uttryckssätt, en döende kontinent om inte omedelbara och omfattande internationella insatser görs. Därför måste tillgängliga forskarkrafter sammanföras till ett eller två forskningscentra med kvalificerad tvärvetenskaplig inriktning.

Framtagandet av världens genom tiderna farligaste förstörelsevapen, atombomben, är exempel på vad en koncentration av forskningsresurser kan åstadkomma. Ett motsvarande resultat borde vara lättare att nå i det fredliga uppbyggnadsarbetets tjänst.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen till utrikesutskottets betänkande UU 1986/87:16.

Anf. 46 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Eftersom utrikesutskottet är enigt när det gäller det avsnitt i propositionen som berör säkerhetspolitisk och annan utrikespolitisk forskning kommer jag i mitt anförande att hålla mig enbart till u-landsforskningen och den reservation av moderaterna som fogats till denna del av betänkandet.

En allt större del av Sveriges u-landsbistånd har under senare år koncentrerats till stöd för forskning i utvecklingsländer. Det är styrelsen för u-landsforskning, SAREC, som administrerar det forskningsstöd och det institutionssamarbete med u-länder som utgör ett mycket väsentligt komplement till det utvecklingsarbete som bedrivs av SIDA.

SAREC:s forskningsstöd har den inriktningen att det syftar till att främja forskning som kan underlätta för tredje världens länder att utvecklas mot självbestämmande, ekonomisk tillväxt och social rättvisa. Den centrala uppgiften för SAREC är att medverka till att bygga upp och stärka nationell forskningskapacitet i u-länderna. SAREC:s program omfattar samarbete

med enskilda u-länder, regionala organisationer, internationella forskningsinstitutioner, svenska forskningsmiljöer och stöd till enskilda forskare. Stödet är inriktat på områden som jordbruk och landsbygdsutveckling, hälsovård, utvecklingsteori och samhällsvetenskap, kvinnors situation, teknik och industri samt humaniora, utbildning och kommunikation. Som en följd av den utvärdering som efter tio år gjorts av SAREC:s verksamhet har en viss omläggning av stödet nu påbörjats i riktning mot mer långsiktiga insatser på ett antal forskningsmiljöer med u-landsinriktning.

För drygt ett år sedan beslutade riksdagen att via SAREC anslå drygt 100 milj. kr. till ett femårigt forskningsprogram kring avskogning och markförstöring. Målsättningen med detta program, som redan börjat förverkligas, är att bygga upp inhemsk forskningskapacitet i ett antal u-länder och bidra till utvecklandet av förebyggande åtgärder.

Avskogning och markförstöring är viktiga orsaker till att allt fler människor i u-länderna drabbas av hungersnöd. Den för hela det globala ekosystemet livsviktiga regnskogen är utsatt för akuta hot såväl från ett missriktat svedjebbruk som från olika kommersiella aktiviteter, t. ex. ohämmad timmeravverkning, röjning för plantager, betesmarker och annan markexploatering. Den tropiska regnskogen är det artrikaste och mest komplicerade ekosystem som finns på vår jord. Tropisk regnskog täcker inte mer än drygt 5 % av jordens landyta, men rymmer ändå nära hälften av alla existerande arter av djur, växter och mikroorganismer. På en enda hektar, dvs. 100 gånger 100 meter, kan man t. ex. hitta över 200 olika trädslag. I hela Sverige finns sammanlagt ett tjugotal.

Moderaterna efterlyser i sin reservation riktlinjer för att klarlägga sambandet mellan miljö, bistånd och utveckling och begär en koncentration av forskningsstödet till naturvetenskapliga ämnen inom området ekologi-miljöfrågor och till samhällsvetenskapliga ämnen som ekonomi och statskunskap. Man föreslår också att SAREC skall medverka till att bygga upp ett eller två s. k. centres of excellence i Afrika inom markvårdsområdet, och slutligen att en närmare samverkan skall ske mellan SIDA och SAREC i mottagarländerna. Som en sammanfattande kommentar till denna reservation skulle man kunna säga: Vad göras skall är allaredan gjort.

Genom satsningen på 100-miljonersprogrammet och även på det ordinarie SAREC-programmet görs nu en ytterligare koncentration, precis som man efterlyser, till miljö- och markvårdsområdet. Programmet, som redan till största delen är grovplanerat och delvis redan avtalsfäst, utformas i mycket nära samarbete med SIDA. Närmast ansvarig handläggare med särskild erfarenhet från skogsforskningsområdet kommer t. ex. från just SIDA.

De afrikanska länderna har i dag stor brist på egen forskarkompetens när det t. ex. gäller markanvändning, skog och jordbruk. Om problemen skall kunna lösas måste man först utbilda egna forskare. Det är här SAREC kommer in i bilden. En satsning sker nu på att bygga upp forskarkompetens och utbildningsresurser med tonvikt på markvård inom Department of Agriculture vid universitetet i Nairobi i Kenya. Utbildningen kommer att ha en regional inriktning. Planeringen av densamma sker i nära samarbete med SIDA, som redan har ett specialinriktat markvårdssekreteriat.

Även om SAREC således här bygger vidare på en redan existerande

institution uppnås i allt väsentligt de syften som moderaterna i sin reservation säger sig eftersträva. Det blir möjligt att utbilda inhemska forskare inom regionen, liksom att förutsättningar skapas för att utbilda lärare som på sikt skall klara undervisningen på egen hand. I sammanhanget kan också nämnas att Sverige tillsammans med andra länder stöder ett internationellt forskningscenter, ICIPE, som bl. a. arbetar med att ta fram biologiska bekämpningsmedel mot skadeinsekter i Afrika. Ett forskarlag från Lund medverkar också i detta sammanhang.

Som en inte oviktig bieffekt till SAREC:s engagemang kan nämnas att svenska universitet och forskningsinstitutioner genom sin medverkan i olika u-landsprojekt förstärker sin kompetens och blir efterfrågade på den internationella marknaden av bl. a. olika FN-organ. En inte oväsentlig del av svensk kunskapsexport härrör sålunda i själva verket från biståndssamarbetet.

Med andra ord är det som moderaterna efterlyser i sin reservation i allt väsentligt tillgodosett, varför jag yrkar avslag på reservationen och bifall till utrikesutskottets hemställan i betänkandet 1986/87:16.

Anf. 47 STEN STURE PATERSON (m) replik:

Herr talman! I allt väsentligt instämmer jag i vad Bengt Silfverstrand anför rörande SAREC:s verksamhet. Vad som emellertid har gått honom förbi är att denna verksamhet fortfarande är under utveckling.

Under 80-talet har vi från moderat håll arbetat intensivt på att SAREC:s verksamhet skall bli effektivare, mera koncentrerad och mera ett stöd för svensk biståndsverksamhet. Genom dessa moderata aktiviteter har vi fått fram en utredning rörande SAREC som slutar i betänkandet Tio år med SAREC. I detta framhålls att för att komma åt Afrikas stora problem, med globala återverkningar, krävs det forskningsinsatser koncentrerade till ett eller högst två forskningscentra.

Detta har regeringen endast observerat, och man har inte tagit ställning till hur man avser att göra. Vi har påpepat det från moderat håll och menar att det krävs ett beslut om koncentration av insatserna för bekämpning av de mycket akuta naturmiljöproblemen i Afrika.

Här har vi stöd från de miljökonferenser som har hållits, senast i Nairobi, där det har framgått att även de afrikanska staterna som är berörda av naturförstörelsen inser att det måste ske en snabb och koncentrerad insats. Från ett eller två forskningscentra är det sedan lättare att sprida ut egen forskning i de olika länderna.

Anf. 48 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag måste då än en gång poängtera att önskemål och krav som är framförda i den moderata reservationen är på olika sätt på väg att förverkligas. Det råder fullständig enighet i utskottet om att det är via SAREC, det särskilda organ vi har för detta, som vi skall koncentrera våra insatser när det gäller forskning på det här området.

För att ytterligare understryka vad jag sagt kan jag också nämna att bara för någon vecka sedan fattade regeringen beslut om att avsätta medel, närmare bestämt ca 20 milj. kr., för forskning om markanvändning.

avskogning och ökenutbredning, med koncentration på Afrika. Det stödet ingår i det 100-miljonersprogram som jag nämnde.

Sten Sture Paterson efterlyser sedan ytterligare insatser av svenska forskare, inriktade mot u-länderna. Då kan jag nämna att så sent som för bara någon vecka sedan fastställde SAREC:s styrelse riktlinjerna för en sådan verksamhet. Särskilda medel avsätts nu, utöver det ordinarie anslaget till SAREC, för forskartjänster med u-landsinriktning.

Än en gång: Det som efterlyses är på väg att förverkligas.

Anf. 49 STEN STURE PATERSON (m) replik:

Herr talman! Det är glädjande att höra att verksamheten är på väg att utvecklas, men av de tillgängliga handlingarna framgår inte att regeringen har tagit ställning till huruvida man skall satsa på en eller flera forskningsinstitutioner. Tankarna går tydligen till att utveckla en forskning, inte att använda sig av de forskare som redan finns tillgängliga.

Vi har fått ett anslag på 100 miljoner till forskning, speciellt rörande ökenspridningen. Skall man vänta till dess de afrikanska staterna själva får tillgång till utbildade forskare, så går åren utan någon som helst åtgärd. Här är det bråttom, för ökenspridningen är utomordentligt allvarlig.

Utifrån de aspekterna kan man inte låta sig nöja med att säga att vi är på väg. Vi måste påskynda utvecklingen och komma med snabba insatser för att göra livet drägligare i de drabbade afrikanska staterna.

Anf. 50 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Vi påskyndar insatserna dels genom att förstärka svensk forskningskompetens på de här relevanta områdena, bl. a. miljö och ekologi, dels genom att göra det enda möjliga som kan få verkan på lång sikt, nämligen genom att bygga upp en egen kompetens i första hand i de afrikanska länderna. Någon annan framkomlig väg finns inte.

Anf. 51 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Redan i anslutning till 1982 års försvarsbeslut gjorde ett enhälligt försvarsutskott ett uttalande om vikten av att det finns säkerhetspolitisk forskning som underlag för debatt och för beslut på säkerhetspolitikens område. Man stödde sig då bl. a. på remissyttranden från försvarets forskningsanstalt och från Utrikespolitiska institutet. Dessa institutioner, som själva bedriver säkerhetspolitisk forskning, påpekade vikten av att också universiteten engagerar sig på detta område.

Dessa institutioner, som ju själva står för den målinriktade forskningen på detta område – vi skulle kunna kalla den sektorsforskningen – skulle eventuellt kunna misstänkas för att själva vara ute efter resurserna. Därför är det mycket viktigt att det var just dessa institutioner som underströk behovet av en fri akademisk säkerhetspolitisk forskning.

Sedan dess har det gått fem år. Sverige har i dag tolv professurer i statsvetenskap fördelade på våra olika universitet och högskolor. Därav är tre professurer i s. k. fredsforskning. Endast två är inriktade på internationell politik, och ingen är inriktad på säkerhetspolitik.

I den omfattande proposition som nu föreligger skrivs många vackra ord

om säkerhetspolitisk forskning. Bl. a. heter det: "Olika vägar bör prövas för att fördjupa den internationellt inriktade utbildningen och forskningen främst med anknytning till ämnesområdet statsvetenskap. Det är viktigt att säkerhetspolitisk forskning, freds- och konfliktforskning, inte minst öststatsforskning, kan bidra till att bredare kunskaper på dessa områden skapas inom landet."

Det låter ju bra, men var finns förslagen? Fem år efter det att försvarsutskottet sagt ifrån att säkerhetspolitisk forskning är viktig och bör förstärkas samt tas upp inom ramen för forskningen och utbildningen vid universiteten säger regeringen samma sak. Men regeringen gör ingenting. Ord hjälper inte.

Däremot har vi i moderata samlingspartiet i anslutning till propositionen lagt fram ett förslag. Jag kan säga att det skett efter ett ganska omfattande arbete och med hörande av representanter för snart sagt alla viktiga intressenter på detta område. Efter detta arbete har vi stannat för att föreslå att en professur i säkerhetspolitisk forskning inrättas vid Stockholms universitet. En professur i ett ämne blir i allmänhet den fasta kärna kring vilken man kan bygga upp en rekrytering av nya, unga forskare, och på sikt kan den åstadkomma bredd och djup. Men som framgått av den tidigare debatten kan man inte kasta ut en ensam professor i kylan och hoppas att han skall åstadkomma någonting. Därför har vi föreslagit att professuren skall förläggas till huvudstadens universitet. Därmed skulle man underlätta kontakten med viktiga intressenter, såsom utrikes- och försvarsförvaltningen, och med den målinriktade och delvis av statsmakterna styrda forskning och utbildning som redan bedrivs inom t. ex. försvarets forskningsanstalt. Man skulle därmed också underlätta internationella kontakter.

En professur skulle också, om den på något sätt fick en anknytning till Utrikespolitiska institutet, kunna bidra till utvecklingen av något som vi i vårt land saknar, nämligen ett fristående forskningsinstitut med tillräcklig styrka på det utrikes- och säkerhetspolitiska området, ett institut som har tillräcklig tyngd för att vara en intressant samarbetspartner i det internationella konferens- och forskningsutbytet, där svenskar tyvärr ofta får agera som gäster, åhörare eller i bästa fall gästföreläsare vid andra jämförbara länders mer resursstarka och intressanta institut.

Den i motionen föreslagna professuren skulle kunna vara början till något som också skulle kunna stimulera en öppen debatt. Den skulle också vara en förstärkning av möjligheterna att ta fram i landet producerat, originellt underlag för säkerhetspolitiskt tänkande och beslutsfattande, något som är viktigt inte minst för ett alliansfritt land med en alldeles egen och självdefinierad utrikes- och säkerhetspolitik.

Vad säger då riksdagen inför detta blygsamma förslag att börja fylla det tomrum som i propositionen finns efter de vackra orden? Jo, försvarsutskottet, som har fått yttra sig i frågan, vidhåller sin fem år gamla uppfattning att det är angeläget att säkerhetspolitiska frågor tas upp inom ramen för utbildningen och forskningen inom högskolan.

Man säger också att resurser behöver avdelas för forskning och utbildning om frågor av direkt betydelse för Sveriges säkerhet. Men i nästa andetag säger utskottsmajoriteten att man inte har underlag för något beslut. Vad är

det som saknas? Är det att regeringen efter fem års tänkande inte har kunnat åstadkomma något underlag för något beslut? Eller är det något fel på det underlag som moderata samlingspartiet har presenterat? Är det fel ställe? Skall det inte vara Stockholm? Räcker det inte med en professur, skall det vara flera? Att det skall vara inom statsvetenskapen och att det skall vara vid ett universitet tycks vara fullständigt klart sedan tidigare. Det finns ingen motivering till varför man inte är nöjd med det underlag som har presenterats.

Bengt Silfverstrand sade nyligen att utrikesutskottet är enigt när det gäller den säkerhetspolitiska forskningen. Men det är inte utskottet. Den egenomliga beslutsordningen har gjort att den enda motion som har funnits för att förstärka den säkerhetspolitiska forskningen har behandlats av utbildningsutskottet. Utrikesutskottet har fått yttra sig, men utskottet är inte enigt. Majoriteten är visserligen överens med motionärerna om att universitet och *fristående institutioner som Utrikespolitiska institutet kan spela en betydelsefull roll för att stimulera debatt och fördjupa kompetens på området. Enligt utskottet vore en ytterligare betoning av för svensk säkerhetspolitik relevant forskning önskvärd. Men motionskravet och det sedan fem år tillbaka av försvarsutskottet uttalade kravet gäller en fri akademisk, obunden forskning. En sådan finns det behov av, skriver utrikesutskottet. Motionen avslås i alla fall, varvid man hänvisar till att man skall återkomma längre fram. Sedan återkommer man längre fram, men då behandlar man en annan motion. Där sägs det om den motion som man tidigare har yttrat sig om att den fria akademiska forskningen å ena sidan och den behovsriktade forskningen och den långsiktiga utredningskapacitet som regeringen behöver för sina bedömningar å andra sidan är nödvändiga, båda två. De kan inte ersätta varandra.*

Jag är övertygad om att de dessutom ömsesidigt skulle kunna förstärka och stimulera varandra. Jag tror också att ju mer kompetens som finns på ett område inom landet, desto större förutsättningar får vi att uppnå kvalitet och mångfald.

Sammanfattningsvis: Försvarsutskottet 1981, försvarsutskottet 1987, utrikesutskottet 1987 och även regeringen tycker att den fria och till statsvetenskapen knutna säkerhetspolitiska forskningen och utbildningen behöver förstärkas. Men när moderata samlingspartiet lägger fram ett blygsamt förslag till en väl avvägd och adekvat placerad begynnande förstärkning av området säger försvarsutskottets majoritet att man inte har underlag för beslut och utrikesutskottets majoritet att det här behövs, men att vi får se på det hela en annan gång. Men frågan är vad utbildningsutskottet, som har haft att fatta beslutet, säger. Jag har letat i betänkandet, men utbildningsutskottet säger ingenting – naturligtvis bortsett från de moderata ledamöterna. De moderata ledamöterna, liksom deras kamrater i de andra utskotten, säger med litet kanslispenska ord: Ja, men om alla nu är så överens, kom då till skott och inrätta professuren!

Utbildningsutskottets företrädare, liksom utbildningsministern, har gripits av hunger eller tröttnat på forskningsdebatten och lämnat kammaren. Utbildningsministern gjorde i sitt anförande ett mycket belåtet konstaterande om de framsteg som det innebär att de olika departementen nu samordnat

sina ansträngningar och åstadkommit en gemensam proposition och ett gemensamt förslag till riksdagen. Jag skulle vilja säga att resultatet när det gäller den säkerhetspolitiska forskningen har blivit att den har ramlat mellan stolarna. Utrikesdepartementet kan inte i sin budget förväntas lägga fram några förslag om några professurer. Utrikesdepartementet har inte gjort det, och utbildningsministern är inte ens kvar för att diskutera frågan. Jag får därför låta frågan eka ut i tomheten och kanske nå honom på något annat sätt. Tänker utbildningsministern, som ändå har ett visst förflutet på det säkerhetspolitiska området, återkomma och någon gång lägga fram något förslag om att göra den förstärkning som försvarsutskottet beställde för fem år sedan?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den moderata reservationen 46 i utbildningsutskottets betänkande.

Anf. 52 INGVAR BJÖRK (s):

Herr talman! Låt mig till att börja med ta upp försvarsforskningen som är av stor betydelse. I propositionen om forskningen uttalar statsministern bl. a. följande:

”Neutralitetspolitiken ställer särskilda krav på en självständig värdering av för vårt land viktiga förhållanden och utvecklingstendenser i omvärlden.

I takt med att kapprustningen och fredssträvandena på senare år fått allt större politisk betydelse blir den utrikespolitiska forskningen i allmänhet och den säkerhetspolitiska i synnerhet allt viktigare. En växande opinion kräver resultat av de internationella nedrustningsförhandlingarna. Kvalificerad forskning är en förutsättning för en fortsatt aktiv och slagkraftig svensk politik på dessa områden. Den uppmärksamhet som i dag allmänt ägnas freds- och nedrustningsfrågorna förstärker dessa forskningsbehov.

Den utrikespolitiska forskningen bör ha en bred inriktning. Sålunda finns ofta ett samband mellan säkerhetspolitiska och exempelvis ekonomiska frågor, miljö- och naturresursproblem samt frågor som gäller ekonomiska resurser och ekonomisk utveckling.

Norden och norra Europa har på ett annat sätt än tidigare hamnat i skärningspunkten för stormakternas strategiska intressen. Behovet av grundlig analys av stormakternas beteende i vårt närområde och av motiven för deras handlande är uppenbart. Kravet på sådan analys härrör inte enbart ur behovet av planering för kris- och konfliktsituationer. Den är också viktig i fredstid. Att slå vakt om öststatsforskningen är angeläget i detta sammanhang.”

Utrikesministern säger bl. a. följande i forskningspropositionen:

”Sverige har i hög-grad intresse av studier kring frågor av särskild betydelse för vår utrikespolitik: kring neutralitetspolitiken, villkoren för internationell säkerhet och nedrustning, frågor som rör säkerheten i vårt närområde, de militära styrkeförhållandena och villkoren för stabilitet i Europa, stormaktsförbindelserna, den tekniska utvecklingens betydelse, handelspolitik och ekonomiskt beroende. Samma direkta intresse finns även för forskning kring vissa folkrättsliga aspekter på problem inom utrikes-, säkerhets- och nedrustningspolitiken och beträffande mänskliga rättigheter.”

Försvarsministern anför inledningsvis följande i forskningspropositionen:

”Det är av stor vikt att det svenska försvaret kan utformas med egna värderingar och eget kunnande som grund. Forsvarsforskningen skall i linje härmed stödja utvecklingen genom att tidigt upptäcka, identifiera och analysera sådana förändringar i vår omvärld som har betydelse för våra försvarsansträngningar. Forsvarsforskningen skall vidare, med hänsyn till vad jag tidigare har sagt, lämna underlag för erforderlig förändring inom totalförsvaret. Sveriges alliansfria politik gör att vi måste sätta målen högt i dessa hänseenden och innebär att den svenska försvarsforskningen måste ha hög kvalitet.”

Efter denna redovisning i betänkandet av vad försvarsministern har sagt i propositionen kan man läsa följande:

”Därefter redovisar försvarsministern de förslag som framlagts av försvarrets forskningsanstalt (FOA) till inriktning och nivå för den gemensamma försvarsforskningens långsiktiga utveckling. Förslagen innebär bl. a. en kraftfullare prioritering av forskningen inom områden där den teknisktvetenskapliga utvecklingen går snabbt och/eller är av vital betydelse för totalförsvaret, exempelvis informationsteknologi, bioteknik och kemi. Försvarsministern anser i likhet med försvarskommittén att den föreslagna inriktningen i allt väsentligt är lämplig och bör kunna säkerställa en fortsatt god forskningskompetens även vid en något minskad resurstilldelning till det försvarsgemensamma forskningsprogrammet. I anslutning härtill framhålls ett antal viktiga forskningsområden liksom områden inom vilka kompetens i fråga om militärtekniska tillämpningar bör eftersträvas. Sistnämnda områden gäller:

- underrättelse-, lednings- och sambandssystem,
- kvalificerade vapensystem,
- styrd ammunition samt land- och sjöminor,
- telekrigföring och
- undervattensteknologi med försvarstillämpning.”

Försvarsutskottet, som tidigare har behandlat ärendet och önskar en aktiv debatt om landets säkerhetspolitik och totalförsvaret, skriver bl. a. följande:

”Härvid påpekade utskottet att forskning, studier och utredningar på det säkerhetspolitiska fältet skall ge underlag för både debatt och beslut om säkerhetspolitikens medel. I remissyttranden till försvarsutskottet hade både försvarrets forskningsanstalt och utrikespolitiska institutet pekat på universitetens betydelse för forskningen i säkerhetspolitiska frågor.

Liksom vid behandlingen av säkerhetspolitisk forskning under riksmötet 1980/81 anser försvarsutskottet att det är angeläget att säkerhetspolitiska frågor tas upp inom ramen för utbildningen och forskningen inom högskolan. Resurser behöver avdelas för utbildning och forskning om frågor av direkt betydelse för Sveriges säkerhet.”

Moderaterna har till dagens betänkande fogat flera reservationer. I en av dessa ställs kravet att en professur skall inrättas i säkerhetspolitik. Utrikesutskottet säger bl. a. följande härom:

”Utskottet delar motionärernas åsikt att det i Sverige finns behov av säkerhetspolitisk forskning som kan utgöra grund för självständiga säkerhetspolitiska ställningstaganden i aktuella frågor. För närvarande fyller

försvarets forskningsanstalt, försvarsdepartementet och utrikesdepartementet på olika sätt väsentligen denna funktion. Det är också, som framhålls i propositionen, viktigt att den säkerhetspolitiska forskningen kan bidra till att breda kunskaper på detta område skapas inom landet. Universiteten och fristående institutioner såsom Utrikespolitiska institutet kan spela en betydelsefull roll när det gäller att stimulera säkerhetspolitisk debatt och fördjupa vår allmänna kompetens på detta fält. En ytterligare betoning av för svensk säkerhetspolitik relevant forskning och utbildning vore ur utskottets synpunkt önskvärd. Vilka ytterligare personella resurser som kan behövas får bedömas i kommande budgetarbete. Den fria akademiska forskningen kan emellertid knappast förväntas svara för statsmakternas behov av målinriktad uppdragsforskning."

Så skriver man avslutningsvis:

"Utskottet får anledning att återkomma till den säkerhetspolitiska forskningen vid sin behandling av forskningspropositionens säkerhetspolitiska avsnitt. Utskottet är emellertid inte övertygat om att en konstruktion av det slag som förordas i motion Ub5 är den mest ändamålsenliga för att uppnå det av motionärerna avsedda syftet. Enligt utskottets uppfattning bör sålunda motionsyrkandet avstyrkas."

Försvarsutskottet har gett uttryck åt samma åsikt som utrikesutskottet har kommit fram till, men naturligtvis med andra ord. Jag vill, herr talman, ansluta mig till denna åsikt.

Anf. 53 ANITA BRÅKENHJELM (m) replik:

Herr talman! Jag kan inte se att frågan om förstärkning av den säkerhetspolitiska forskningen på något sätt förs framåt av att, i utbildningsministerns och utrikesutskottets ordförandes frånvaro, en representant för regeringspartiet upprepar en del av de vackra ord som står i propositionen och i olika utskottsbetänkanden och som jag dessutom själv nyligen har läst upp för kammaren. Vidare tycker jag att Ingvar Björk blandar ihop detta med målinriktad beställningsforskning, som ju förvisso är försvarsutskottets stora ansvarsområde och där det är ganska väl beställt i landet, även om det där också kan finnas behov av resursförstärkningar, med den fria akademiska säkerhetspolitiska forskningen. Där säger regeringspartiets representant, med utrikesutskottets ord, att frågan får behandlas i kommande budgetarbete.

Herr talman! För mer än fem år sedan gjorde ett borgerligt dominerat, dock enhälligt, försvarsutskott en rejäl beställning till regeringen att se till att någonting händer på detta område. Nu hänvisar regeringspartiet igen till kommande budgetarbete. Det är sjätte gången. Vi behöver byta regering om det skall hända något på detta område.

Anf. 54 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Forskningsdebatten har nu förts i flera timmar, och moderata samlingspartiets syn på forskningen har framförts särskilt av Birger Hagård. Jag skall därför fatta mig kort när det gäller den principiella synen på forskningen och när det gäller reservationerna 10, 11 och 12 i socialutskottets betänkande 28.

Eftersom vi moderater anser det väsentligt att slå vakt om den fria och obundna forskningen motsätter vi oss den politiska styrning av högskolans verksamhet som sektorsforskningen kan innebära. Vi anser att val av områden för forskning och metodik måste ske helt på inomvetenskapliga grunder. Det är av dessa skäl som vi föreslår att ansvaret för den forskning som initieras av delegationen för social forskning skall föras över till högskolan, såsom Birger Hagård tidigare sagt. Det kan delvis ske genom en förstärkning av fakultetsanslagen. Övriga resurser kan överföras till berörda forskningsråd. Delegationen kan avvecklas under en sexårsperiod.

Av samma skäl anser vi att arbetarskyddsstyrelsens forskningsavdelning bör avskaffas och dess forskning föras över till högskolan. Vi kan därför inte heller biträda förslaget att arbetarskyddsstyrelsens forskningsavdelning skall ombildas till ett fristående institut för arbetsmiljöforskning. Vi anser inte att en sådan ombildning skulle gagna forskningen – tvärtom.

Jag yrkar alltså bifall till de moderata reservationerna 10, 11 och 12 i socialutskottets betänkande 28.

Herr talman! På det sociala området finns många och viktiga uppgifter för forskningen. Inte minst behövs forskning på alkoholområdet, något som också sägs i både propositionen och socialutskottets betänkande. I propositionen anges t. o. m. att denna forskning är eftersatt. Men utskottet ställer sig kallsinnigt till initiativ på detta område.

Reservation 1 tar upp en kartläggning av alkoholmissbrukets familjesociala konsekvenser och reservation 2 en kartläggning även av alkoholmissbrukets ekonomiska skadeverkningar.

Alkoholmissbruket betecknas ofta som vårt lands största sociala problem. Hur stort problemet är vet vi egentligen inte mycket om. Vi har visserligen goda kunskaper om de medicinska skadorna, men vad alkoholmissbruket innebär för alla de familjer där det finns alkoholister, det vet vi inte något säkert om. Vad vi vet är att barn i missbrukarfamiljer far fruktansvärt illa.

Den svenska debatten om alkoholen och alkoholpolitiken har i stort varit fixerad vid totalkonsumtionen. Och visst finns det ett samband mellan totalkonsumtion och alkoholskador. Men detta samband är varken enkelt eller entydigt. Åtgärderna måste också rikta sig mot storförbrukarna. Om konsumtionsminskningen åstadkoms genom åtgärder som tar sikte på låg- och måttlighetskonsumtion, kan de statistiska effekterna bli stora utan att därför skadorna påverkas nämnvärt.

Vi kan inte komma till rätta med de svåra medicinska och sociala alkoholskadorna förrän vi finner de riktiga alkoholpolitiska instrumenten – inte minst sådana som riktar sig mot storförbrukarna, dvs. de ungefär 10 % av befolkningen som ensamma dricker ca 50 % av all sprit som konsumeras i vårt land.

Vi måste finna de rätta vägarna, nya vägar och uttrycksmedel och ny kunskap. Information är viktigt. Och det finns ingen bättre information än den som förmedlar fakta. Därför behöver vi mer kunskap och fler fakta.

Det finns åtminstone 300 000 alkoholister i Sverige. Nära dessa lever en miljon människor, som kan ta allvarlig och bestående skada. Det gäller särskilt barnen. Men vi har för litet kunskap om alla dessa utsatta människor.

Det är därför nödvändigt att få till stånd forskning om alkoholmissbrukets

sociala och ekonomiska skadeverkningar för missbrukarnas familjer och omgivning och inte minst om förhållandena och skadeverkningarna för barnen i missbrukarfamiljerna. Det är också nödvändigt att få en vetenskapligt betryggande undersökning om de samhällsekonomiska skador som åsamkas av alkoholmissbruket och att särskild vikt då läggs vid de anspråk som kommer att ställas på sjukvården. De beräkningar som nu finns är mycket gamla.

Herr talman! Jag yrkar således bifall till reservationerna 1 och 2, förutom till reservationerna 10, 11 och 12. Därutöver yrkar jag bifall till socialutskottets hemställan i betänkande 28.

Anf. 55 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Det har forskats mycket omkring alkoholkonsumtionen och dess skadeverkningar. Man har kunnat påvisa att alkoholrelaterade vårdfall utgör en ofantlig belastning på sjukvården. För akutsjukvården beräknas 20–25 % av platserna utnyttjas för vård av alkoholbetingade sjukdomar. För den psykiatriska vården är motsvarande siffra 40–50 %, och för intensivvården når den i en del fall ända upp till 70 %. Att det här betyder enormt höga kostnader säger sig självt – uppskattningarna anger 12 miljarder.

Genom forskning har man också kunnat påvisa att det övervägande antalet våldsbrott begås under alkoholpåverkan. Det anses att 70–80 % av gärningsmännen är alkoholpåverkade.

År 1977 fattade riksdagen i stor enighet ett alkoholpolitiskt beslut som hade till målsättning att komma till rätta med alkoholmissbruket och med alkoholkonsumtionen totalt i landet. Man lade tonvikten särskilt på det förebyggande arbetet, på friskvård och information. Informationsinsatser och annan verksamhet riktades speciellt till grupper som skolungdomar, tonårsföräldrar och gravida kvinnor. Det medvetna arbete som drogs i gång var inte fruktlöst. Under en tioårsperiod gick alkoholförsäljningen ned med 22 %. Till en del kan nedgången förklaras med att mellanölet försvann från marknaden, men i övrigt finns det anledning att hävda att människor påverkats av informationen och att de ändrade sina vanor.

Tyvärr har denna positiva trend inte blivit bestående. Under de senaste två åren har alkoholförsäljningen åter ökat. Av erfarenhet vet man att det finns ett samband mellan försäljning, missbruk och alkoholskador. Detta visar att man aldrig får slå sig till ro med en dalande försäljningskurva. Kampen mot alkoholmissbruket måste föras ständigt och på flera fronter samtidigt. Riksdag och regering kan aldrig frånhända sig ansvaret för att initiera forskning och informationskampanjer och för att ge stöd till alla de frivilligorganisationer som utträttat ett ovärderligt och oegennyttigt arbete.

Herr talman! I ett antal motioner har det framhållits att det finns ett område inom alkoholforskningen som är eftersatt, och det är de familjesociala skadeverkningarna. Vi ser de utslagna missbrukarna, men vi vet alltför litet om vilken tragik det ligger bakom varje enskilt fall. Här finns ett personligt lidande, fysiskt och psykiskt, som inte finns redovisat i officiella siffror och som inte är kvantifierbart. Det är ett lidande som man oftast stänger dörren om därför att det är förenat med en stor skamkänsla. Kvinnor

är i det längsta lojala mot sina män och barn mot sina föräldrar. Av det våld som sker i hemmen kommer bara en liten del till myndigheternas kännedom.

Det vi motionärer främst har velat peka på är barnens situation i det här sammanhanget. Undersökningar har visat att det unga nervsystemet är speciellt känsligt för alkohol och att det påverkas redan i fosterlivet. Det innebär att barn till missbrukande kvinnor ofta föds med ett handikapp i det här avseendet. Dessa barn är alltså särskilt dåligt rustade för att klara de påfrestningar som möter dem i ett missbrukarhem. Uppskattningsvis lever inte mindre än 150 000 barn i vårt välfärdsland i missbrukarhem med svåra störningar. Många av dessa barn blir själva misshandlade eller får se sin mamma bli slagen om och om igen. Ofta får de ta på sig ett vuxenansvar som de är alldeles för unga för. Som exempel kan nämnas att 10–12-åringar ringer och beställer läkartid för sina alkoholiserade föräldrar.

De skador, inte minst de psykiska, som barn i alkoholistfamiljer utsätts för ger ofta bestående följder. Det kan leda till att barnen när de når vuxen ålder får svårigheter att bygga upp en egen harmonisk familjemiljö.

Nu finns det mycket kompetenta forskargrupper inom barnmedicin, socialmedicin och sociologi som har utarbetat projektplaner för hur man på kort sikt skall kunna genomföra en kartläggning av drogmissbrukets familjesociala skador som främst tar sikte på barnens situation i missbrukarhem. I reservation nr 1 har vi begärt att en sådan kartläggning skall genomföras och att medel skall ställas till förfogande.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservation nr 1 i socialutskottets betänkande nr 28 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 56 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Flera undersökningar under senare år har visat stora – i vissa fall ökande – klyftor i hälsoavseende mellan olika sociala grupper i vårt land. Både socialforskningsinstitutets levnadsnivåundersökning och den av statistiska centralbyrån utförda undersökningen av levnadsförhållanden ger en omfattande dokumentation av hur sjukdom och ohälsa i större utsträckning drabbar personer med kort utbildning och dåligt betalda arbeten.

Enligt statistiska centralbyråns undersökning är t. ex. andelen människor med nedsatt rörelseförmåga bland låginkomsttagarna 23 %, medan den bara är 11 % bland höginkomsttagarna. Statistik från den slutna vården visar att högre tjänstemän, jordbrukare och företagare har ett betydligt lägre vårdutnyttjande än lägre tjänstemän och arbetare.

Under flera år i följd har man vid den av Svenska läkaresällskapet årligen anordnade riksstämman haft vetenskapliga symposier med titeln "Klass och ohälsa". Här har man redovisat aktuella forskningsrön, som visat på tydliga skillnader i hälsotillstånd mellan olika klasser. Så visar det sig att t. ex. andelen för tidigt födda barn i socialgrupp 1 är 4,3 %, medan den är 7,7 % i socialgrupp 3. Motsvarande siffror finner vi också, om vi studerar andelen lågviktiga och småväxta barn vid födelsen. I en studie av vårdutnyttjandet inom Stockholms läns landsting har man, förutom att arbetaryrken är överrepresenterade vid så gott som alla sjukdomstillstånd, också funnit att andelen arbetare som vårdas för vissa sjukdomar, t. ex. hjärt-kärlsjukdomar, ökat under tidsperioden 1976–1981.

I Dagens Nyheter i dag, i den del som handlar om Stockholm och Stockholms län, kunde vi läsa om en undersökning som har gjorts vid vårdcentralen Kronan i Sundbyberg av en läkare som heter Finn Diderichsen. Han påvisar att skillnaderna inom Stockholms län, där jag bor, är stora. I Botkyrka, Stockholm och Sundbyberg dör nästan dubbelt så många män i åldrarna 15–44 år som motsvarande åldersgrupper bland männen i Danderyd och Norrtälje. Risken för att behöva vård för hjärtinfarkt, kärlkramp m. m. hos män är 50 % högre bland arbetare än bland högre tjänstemän.

I flera viktiga register – t. ex. dödsorsaksregistret och cancerregistret – saknas yrkesuppgift, vilket gör det omöjligt att i dessa register studera samband mellan klass och ohälsa. Särskilda bearbetningar har dock visat att medellivslängden är lägre bland arbetare än bland tjänstemän. Ökande klassklyftor då det gäller dödlighet har under senare år bl. a. visats vid undersökningar i Storbritannien, men även svenska data, som man lyckats få fram, pekar i samma riktning.

Trots en uttalad strävan efter jämlikhet och rättvisa i vårt samhälle, trots bättre utbildning och en hälso- och sjukvård som har som målsättning att stå alla till buds på lika villkor tycks de sociala skillnaderna i hälsa kvarstå, och de sociala förhållandena kommer att spela en allt viktigare roll som orsak till sjukdom och ohälsa. Det mönster som vi kan iakttä i de undersökningar som ändå finns på det här området är därför inte förvånande.

Samtidigt som sambanden mellan klass och ohälsa är tydliga till sin karaktär, vet vi fortfarande mycket litet om orsaken till dessa samband. En förutsättning för att vi skall kunna hejda en utveckling med ökande klassklyftor i hälsohänseende är att vi får en bättre kunskap än den vi har i dag om hur klass och hälsa hänger samman. Hittills har det bedrivits en mycket begränsad forskning inom detta område. I linje med de uttalade jämlikhetssträvandena i bl. a. hälso- och sjukvårdslagen är det viktigt att det forskningsområde som belyser sambandsmekanismer mellan klass och ohälsa prioriteras. De fackliga organisationerna har också visat intresse för att ta upp och driva dessa jämlikhetsaspekter på hälsan.

Vår hälsa och våra möjligheter att leva ett långt liv beror alltså fortfarande i hög grad på vilken samhällsklass vi tillhör – trots alla strävanden till jämlikhet och trots alla diskussioner om hälsa och sjukvård.

Varje år dör tusentals människor en för tidig död, så att säga i onödan, i den meningen att den beror på skador och sjukdomar, som kan förebyggas med de kunskaper och resurser som finns i vårt samhälle i dag.

Det är nu också väl dokumenterat att långvarig arbetslöshet och social isolering åtföljs av en mycket kraftig översjuklighet och överdödlighet. Den sociala utslagningen har ett högt pris i form av förhöjda vårdkostnader.

Dagens sjukvård är starkt inriktad på teknologi och på att behandla redan uppkomna sjukdomar, medan den förebyggande verksamheten har en undanskymd roll. Detta gäller även inom forskningen. Den samhällsekonomiska sjukvårdsforskningen måste inriktas på att sjukvården, på ett helt annat sätt än vad som sker i dag, skall aktivt delta i uppsparandet och bekämpandet av de företeelser i samhället som förorsakar sjukdom och ohälsa. Den samhällsekonomiska vinsten av en sådan inriktning av sjukvården bör jämföras med vinsten av en individinriktad sjukvård och rationalise-

ringar i besparingssyfte, som går ut över patienterna och vårdens sociala innehåll.

Inom den socialpolitiska och den barn- och familjepolitiska forskningen har en mängd angelägna projekt genomförts – vi får ibland här i riksdagen förteckningar över detta. Det finns en stor kunskap inom området. Men dessa kunskaper når inte alltid ut till berörda personalgrupper, politiker och tjänstemän. Det är därför nödvändigt att det samlade forskningsresultatet inom detta område förs ut i det praktiska arbetet. Att inte sprida ut de kunskaper som finns är slöseri med resurser.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till de reservationer från vpk som finns i socialutskottets betänkande.

Anf. 57 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande 1986/87:28 behandlas forskning som gäller dels socialdepartementets verksamhetsområde, dels den del inom arbetsmarknadsdepartementet som gäller arbetsliv och arbetsmiljöforskning.

I forskningspropositionen sägs att behovet av forskning inom drogområdet är stort, och särskilt eftersatt är forskningen inom alkoholområdet med hänsyn till alkoholskadornas höga samhällskostnader och konsekvenser i allmänhet.

Många försök har gjorts för att uppskatta de kostnader bruket av alkohol för med sig. Något entydigt resultat har man inte kommit till, främst beroende på svårigheterna att avgöra vilka kostnader som orsakats av alkohol. Ekonomen Sten Köpniwsky håller för närvarande på med att slutföra en avhandling om alkoholens samhällsekonomiska konsekvenser.

Enligt delegationen för social forskning bör alkoholforskningen i framtiden mera inriktas på grundläggande frågor: varför vi dricker, varför drickandet förändras över tid i befolkningen i dess helhet eller i olika grupper och vilken roll drogpolitik, informationssatsningar och samhällsförändringar har i sammanhanget.

Tre reservationer tar upp alkoholmissbruket. Det gäller dels en kartläggning av alkoholmissbrukets familjesociala konsekvenser, dels alkoholmissbrukets ekonomiska skadeverkningar och slutligen en förbättrad alkoholstatistik.

När det gäller alkoholmissbrukets familjesociala konsekvenser är det viktigt att uppmärksamma barnens situation i missbrukarfamiljer. När det gäller barn och även övrig familjepolitisk forskning bör den temaforskning som skall starta den 1 juli 1987 vid universitetet i Linköping bli ett värdefullt tillskott. Tema Barn kallas den. Det finns ett stort behov av en samlad forskning om barn och barns levnadsvillkor i samhället. Det finns visserligen forskning om detta på flera håll i vårt land men ingen institution som har till uppgift att samlas forskning om barn. En viktig uppgift för Tema Barn är att skaffa kunskap om barns och ungdomars faktiska livsvillkor och att se hur barn bygger upp motståndskraft för att klara svåra och påfrestande livsbe- tingelser.

När det gäller reservationen om en förbättrad alkoholstatistik anser socialutskottet att det bör ankomma på AN-rådet att överväga behovet av en förbättrad alkoholstatistik.

Jag yrkar därför avslag på reservationerna 1, 2, 3 och även 4 som gäller forskning om barns villkor och ett centrum för forskning om barn.

Vpk reserverar sig till förmån för en motion om ett åtgärdsprogram för en förändring av ungdomens levnadsförhållanden. Riksdagen har tidigare behandlat liknande motioner från vpk.

De frågor som nu tas upp rör många samhällssektorer och har en sådan bredd att ett samlat åtgärdsprogram av det slag som föreslås i motionen inte är befogat. Utskottet avstyrker därför motionen. De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har i en reservation en annan motivering för avslagsyrkande.

Vi anser att de frågor som tas upp i motionen rör ungdomsarbetslösheten, ungdomars bostadssituation och de ungas rätt till meningsfull fritid. Frågorna gäller flera fackdepartement och bör därför diskuteras i barn- och ungdomsdelegationen. Jag yrkar därför bifall till reservation 6 och avslag på reservation 5.

Vpk har ytterligare tre reservationer. En gäller en meningsfylld fritid. När det gäller forskning om fritidens sociala konsekvenser stöder delegationen för social forskning ett projekt om offentligt bedriven verksamhet på fritidsområdet. Projektet avser både barn och vuxna. Även vid förvaltningshögskolan i Stockholm bedrivs forskning omkring fritidspolitiska frågeställningar.

Därmed yrkar jag avslag på reservation 7.

De båda andra reservationerna gäller forskning om klass och ohälsa och hälsoekonomisk forskning. I forskningspropositionen redovisas bedömningar som gjorts av en arbetsgrupp till hälso- och sjukvårdsberedningen inom socialdepartementet. De forskningsområden som arbetar med folkhälsovetenskaplig inriktning behöver förstärkas och förutsättningarna för detta utredas, anser arbetsgruppen. Hälsoekonomisk forskning har, menar utskottet, inte alls den snäva innebörd som framställs i reservationen. Den hälsoekonomiska forskningen har redan en samhällsekonomisk och socialmedicinsk inriktning.

Jag yrkar därför avslag på reservationerna 8 och 9.

Herr talman! Inom socialdepartementet finns delegationen för social forskning. Den har bl. a. till uppgift att initiera och stimulera forsknings- och utvecklingsarbete inom departementets politikområden, t. ex. barnomsorg, äldreomsorg, socialtjänst och hälso- och sjukvård. I en moderat motion föreslås att riksdagen beslutar avskaffa delegationen för social forskning. Motionen, som avstyrktes i utskottet, följs upp i en reservation. Vi har tidigare i dag haft en diskussion om sektorsforskning, och jag vill inte ytterligare förlänga debatten genom att ta upp det på nytt, utan nöjer mig med att yrka avslag på reservation nr 10.

I den del av forskningspropositionen som gäller arbetsliv och arbetsmiljöforskning föreslås att arbetarskyddsstyrelsens forskningsavdelning upphör den 1 juli 1987, och att det inrättas en fristående myndighet för arbetsmiljöforskning. Syftet med förslaget är att åstadkomma en klarare ansvarsfördelning mellan forskningsverksamheten och myndighetsfunktionen för att bl. a. undvika missförstånd. Det är t. ex. viktigt att forskarna kan utföra undersökningar på arbetsplatserna utan att behöva uppfattas som företrädare för

tillsynsmyndigheten. I annat fall riskerar man att försämra forskarnas möjligheter att studera vissa arbetsmiljöer. En uppdelning av resurserna mellan forskning och utbildning å ena sidan och tillsyn å den andra sidan gör det lättare för riksdag och regering att följa utvecklingen inom resp. område. Enligt propositionen bör denna omorganisation kunna genomföras inom ramen för befintliga resurser. Mot förslaget reserverar sig moderaterna, som anser att denna forskning bör föras över till högskolan.

Jag yrkar avslag på reservationerna 11 och 12.

Slutligen, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan, bifall till reservation nr 6 och avslag på övriga reservationer.

Anf. 58 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Maud Björnemalm håller med om att forskningen på alkoholområdet är eftersatt, men hon säger som någon sorts skäl för avslag att forskningen är besvärlig och att det är svårt att göra beräkningar av konsekvenserna, särskilt de ekonomiska, av alkoholmissbruket.

Det är klart att det är svårt, men detta är inget skäl för avslag på motionerna.

Det är snarare så att just därför att området är så svårt behöver vi fakta och kunskaper för att veta hur vi skall gå vidare i arbetet med att bekämpa alkoholmissbruket. Vi behöver få en kartläggning av alkoholmissbrukets konsekvenser för familjerna och av de ekonomiska konsekvenserna inte minst för sjukvården.

Vad vidare, herr talman, gäller den fristående myndigheten för arbetsmiljöforskning vill jag även här hänvisa till den tidigare debatten, för att inte förlänga debatten nu. Vår syn grundar sig på att fri och obunden forskning skall bedrivas vid högskolor och universitet.

Anf. 59 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Vi är i utskottet överens om att de familjesociala skadorna är ett eftersatt forskningsområde, men vi är inte överens om hur man skall komma till rätta med denna fråga. Det är möjligt att det ger resultat, som Maud Björnemalm påpekar, att inrätta tema Barn, för forskning om barns villkor. Men inom centerpartiet menar vi att det är oklokt att inte ta till vara det förberedande arbete som utträttats av forskargruppen. Det skulle kunna göra det möjligt att mycket snabbt komma fram med en kartläggning som vi skulle ha stor nytta av i det fortsatta arbetet.

Anf. 60 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vi vet att det finns ett klart samband mellan klass och ohälsa, men vi vet mycket litet om orsaken till detta samband. Forskningen på detta område är otillräcklig. Den är fortfarande mycket plöttrig. De stora orsakssammanhangen och helhetsperspektivet saknas. Jag menar att forskningens inriktning måste styras så att man kan få ut det man har menat att man vill få ut, att man kan klarlägga orsakssammanhangen – alltså inte bara sambanden utan också varför det ser ut som det gör.

Utskottets skrivning på s. 13 om detta är välvillig, det skall jag inte förneka. Men det som står där räcker inte. Som bevis för att det inte räcker

kan anföras att det finns ett klart samband mellan klass och ohälsa. Det är därför viktigt att gå vidare och se efter vad man kan göra åt det så att sambandet bryts.

Jag tycker inte att den hälsoekonomiska forskningen har den samhällsekonomiska och socialmedicinska inriktning som vi har föreslagit och som vi eftersträvar i våra motioner. Hade man haft den inriktningen skulle kanske inte verkligheten för människor med arbetarklassbakgrund och människor med lågt betalda yrken ha varit sådan som den är och deras hälsostatus inte sett ut som den gör i dag. De hade kanske inte heller drabbats av för tidig död, vilket faktiskt är fallet nu.

Anf. 61 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det är sorgligt att inte socialdemokraterna vill vara med om att göra bestämda markeringar när vi diskuterar den sociala forskningen. Det finns ett stort och allvarligt behov av att kartlägga hur inte minst barn påverkas av alkohol i familjen och även hur andra anhöriga påverkas av alkoholmissbruk. Det finns ett väl förberett arbete för att bedriva forskning på detta område, och det skulle vara välkommet och välgörande om socialdemokraterna hade velat ansluta sig till oss i utskottet som menar att riksdagen bör göra en klar markering av detta behov.

Jag tycker också det är sorgligt att majoriteten i utskottet inte vill klart betona att en förbättrad alkoholstatistik behövs. I stället hänvisar man till AN-rådet, som hittills inte gjort särskilt många knop.

Den förtröstan man visar på diskussioner i olika organ i stället för beslut i riksdagen går också igen när socialdemokraterna avstyrker kravet på ett handlingsprogram om ungdomars villkor, som vpk ingivit en motion om. Socialdemokraternas motivering är mycket intressant. Man säger att frågan om en förändring av ungdomars levnadsvillkor bör lämpa sig för en diskussion i regeringens barn- och ungdomsdelegation. Den diskussionen, herr talman, skulle jag vilja lyssna till.

Anf. 62 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! När det gäller den moderata motionen om en vetenskaplig kartläggning av alkoholmissbrukets ekonomiska skadeverkningar vill jag säga att dess krav riktar sig mot de anspråk som ställs på sjukvården och borde kunna tas in i den hälsoekonomiska forskningen. Men det är naturligtvis ansvariga myndigheter som har att ta ställning till de olika forskningsprojekten.

Till Rosa Östh vill jag säga att universitetet i Linköping i sin beskrivning av mål och riktlinjer för tema Barn framhåller att man genom denna temaforskning skall öka våra kunskaper om barns och ungdomars levnadsförhållanden och hur de påverkas av olika inslag i samhälls- och kulturutvecklingen. Det är en viktig uppgift att skaffa kunskaper om barns och ungdomars faktiska levnadsförhållanden och livsvillkor.

Till Daniel Tarschys skulle jag vilja säga att när det gäller alkoholstatistiken kräver folkpartimotionen inga forskningsanslag, utan man pekar bara på de brister som finns när det gäller alkoholstatistiken. Det är därför jag anser att det bör ligga på AN-rådet att uppmärksamma motionärernas synpunkter.

När det gäller klass och ohälsa vill jag säga till Inga Lantz att arbetsgruppen ju har sagt att man vill utreda möjligheterna att forska om klass och ohälsa, eftersom man är medveten om att det behövs forskning på det området.

Anf. 63 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt Maud Björnemalms argumentation när det gäller vårt krav på forskning om alkoholmissbrukets ekonomiska skadeverkningar – påfrestningarna på hela samhället men särskilt på vården. Helt klart är ju att det behövs sådan forskning. Det krävs klarlägganden och beräkningar. Vi vet alla att påfrestningarna på sjukvården är mycket stora och att alkoholmissbruket står för en stor del därav.

Självfallet är det högskolor och universitet som skall göra de vetenskapliga bedömningarna av vilka forskningsprojekt man skall satsa på och vilken metodik man skall använda. Men riksdagen kan göra en klar markering – att denna forskning är nödvändig.

Jag tycker precis som Daniel Tarschys att man skall göra en klar markering när det gäller kartläggning av de familjesociala konsekvenserna, inte minst med tanke på alla dessa barn som far så illa i missbrukarfamiljerna.

Anf. 64 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Problemet med tema Barn i Linköping är ju att det visserligen framförs förslag i forskningspropositionen om inrättande av ett sådant tema, men att de medel som tilldelas den samlade temaforskningen inte ökas i sådan utsträckning att man kan vara säker på att detta tema verkligen kommer att etableras i tillräcklig omfattning. Därför hade det varit värdefullt om riksdagen hade velat göra en klarare markering av att det behövs ökad forskning om barns villkor. Inte minst gäller detta för det här speciella problemet – barn i missbrukarfamiljer. Vi har ju uppställt som mål här i riksdagen att vi skall pressa tillbaka alkoholbruket. Skall det lyckas, så krävs det en omfattande opinionsbildning. Särskilt mot den bakgrunden är det viktigt att vi verkligen kartlägger vilka konsekvenserna av alkoholbruket och alkoholmissbruket är.

Det är, tycker jag, *en* sak att människor förstör sin egen hälsa. Det är självfallet allvarligt och något som vi måste bekämpa. Men det är på sätt och vis ännu allvarligare att människor genom alkoholmissbruket också förstör den psykiska hälsan för sin omgivning, för sina närmaste. Det är allvarligt och upprörande att en stor mängd barn i Sverige tvingas växa upp i familjer som är illa härjade genom alkoholbruket. Därför är det viktigt för vår alkoholpolitik att vi får bättre kunskaper om dessa barns villkor. Det hade, upprepar jag, varit värdefullt om riksdagen hade velat göra en markering av att en sådan forskning är ytterst angelägen.

Anf. 65 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Till Ann-Cathrine Haglund vill jag säga att det har gjorts många försök att uppskatta alkoholbrukets samhällsekonomiska kostnader. Nu håller ju ekonomen Sten Köpniwsky på att slutföra en akademisk avhandling som gäller de samhällsekonomiska kostnaderna. Då tycker jag att man kan avvakta den och se vad den innehåller.

Sedan vill jag säga till Daniel Tarschys att visst är det väl en satsning och en markering som man gör när man inrättar tema Barn i Linköping.

Prot. 1986/87:131
26 maj 1987

Forskning, m. m.

Anf. 66 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Också kulturutskottet har låtit sitt ljus falla över forskningspropositionen. I den aviserar kulturministern att en särskild forskningsresurs med massmediepolitisk inriktning skall inrättas. Han menar att det finns behov av att systematiskt samla in och ställa samman uppgifter om den aktuella utvecklingen inom ljud- och bildområdet. Han nämner därvid Sveriges Radio, arkivet för ljud och bild, Svenska Filminstitutet, kabelnämnden, närradionämnden och radionämnden.

Nu anser vi från folkpartiets och moderaternas sida att detta inte är ett bra förslag. Vi påpekar att statsministern i forskningspropositionen varnar för inrättande av nya forskningsinstitut, och vi tycker att den varningen också borde ha nått kulturministern.

De organ som här nämns bedriver dessutom inte någon forskning i egentlig mening. Till nöds kan man säga att Sveriges Radio på något begränsat område sysslar med en verksamhet som ligger nära forskning. Arkivet för ljud och bild gör det också i någon liten mån.

Vi menar att det vore naturligare att använda de resurser som så småningom behövs på detta område för att förstärka universitetens massmedieforskning. Jag yrkar alltså bifall till den reservation som är fogad till kulturutskottets betänkande.

Man kan fråga sig vad det egentligen finns för motiv till förslaget i propositionen. Är det möjligen bara fråga om att bereda sysselsättning för någon svårplacerad socialdemokratisk utredare?

6 § På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

7 § Kammaren beslöt kl. 17.51 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

8 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av förste vice talmannen.

9 § Forskning, m. m.
(forts.)

Anf. 67 ING-MARIE HANSSON (s):

Fru talman! Den forskningspolitiska propositionen innebär väsentliga förstärkningar inom främst kultur- och naturvetenskap. I en tid av snabb

samhällsomvandling innebär satsningar på ökad kunskapsuppbyggnad en fastare bas för kulturarvet och en tro på framtidens möjligheter.

Inom kulturområdet förstärks resurserna med ca 6 milj. kr. fram t. o. m. 1989/90. Inom massmedieområdet förstärks resurserna med 1 150 000 kr. under samma tid. 13 nya professurer inrättas inom det konstnärliga området samt en gästprofessur för konstnärligt utvecklingsarbete.

Arkiv, bibliotek och museisamlingar kan ge oss svaret på frågor som vi ännu inte förmår formulera men som kan vara avgörande för kunskap och ställningstaganden i framtiden. Det får inte vara kortsiktiga ekonomiska rationaliseringsprinciper som dominerar prövningar inom dessa områden.

Det är nödvändigt att ta itu med arbetet att rädda äldre papper i arkiv och bibliotek som hotas av omfattande förstörelse. Nu anvisas 1 milj. kr. för detta ändamål samt 900 000 kr. till delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning.

Riksantikvarieämbetet får en resursförstärkning för uppbyggnaden av kunskaper om luftföroreningarnas och försurningens inverkan på kulturminnen och kulturföremål samt för ämbetets långsiktiga kunskapsuppbyggnad i övrigt.

Naturhistoriska riksmuseet får en förstärkning avsedd för inrättande av en professur samt för vård av samlingarna.

Resursförstärkningen för den naturvetenskapliga forskningen till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna och naturvetenskapliga forskningsrådet uppgår till 14,3 %. Naturhistoriska riksmuseets anslag för forskningsverksamheten uppgår för samma tid endast till 2,3 %.

I utskottet har vi betonat att naturhistoriska riksmuseets forskning är betydelsefull, bl. a. med hänsyn till miljöpåverkande faktorer. Utskottet anser att en resursförstärkning snarast bör komma till stånd, så att naturhistoriska riksmuseets forskning likställs med naturvetenskaplig forskning i övrigt. Utbildningsutskottet delar här kulturutskottets uppfattning, och båda utskotten framhåller att medel för detta bör tillföras från forskningsbudgeten.

Beträffande massmedieforskning föreslås i propositionen en medelsförstärkning med drygt 1 miljon under treårsperioden. Folkpartiet och moderaterna reserverar sig mot detta i en ganska suddig reservation.

Syftet med den nya satsningen är inte att skapa en ny institution för sektorsforskning. Den snabba utvecklingen inom massmedieområdet förutsätter allt fler internationella överenskommelser om teknisk standard och allmänt vedertagna regler. Inte minst är detta viktigt för att inte mindre nationer skall hamna i underläge. De institutioner och myndigheter som berörs räknade Jan-Erik Wikström upp, och jag tänker inte upprepa dem.

Det måste vara en fördel om den information om aktuell utveckling som dessa institutioner förfogar över kan sammanställas och bearbetas systematiskt för vidare användning inom den samlade forskningsorganisationen. Att den egentliga forskningen skall bedrivas vid högskola och universitet är vi överens om, men högskolans massmedieforskare är beroende av att den aktuella primärinformationen görs tillgänglig och kan tillhandahållas i ett systematiskt och välredigerat skick. De aktuella institutionerna kan natur-

ligtvis också i större utsträckning än hittills komma att lägga ut forskningsuppdrag till högskoleinstitutioner.

Förutsättningarna och formerna för en samordning till en samlad basresurs skall utredas. Farhågorna i reservationen kommer då säkert att visa sig vara helt obefogade.

Fru talman! Jag vill med detta yrka bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande nr 16 och avslag på reservationen under mom. 9.

Anf. 68 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Ing-Marie Hansson påstod att folkpartiets och moderaternas reservation skulle vara suddig. Nej, ingalunda – den är mycket klar. Vi menar att det inte skall inrättas några nya forskningsinstitut, utan forskningsanslag skall koncentreras till universiteten och högskolorna.

Nu säger Ing-Marie Hansson att information skall förmedlas från alla de organ som berörs i kulturministerns text. Det verkar på mig snarare som om det var fråga om sysselsättningsterapi för någon överbliven person. Det förefaller inte ha särskilt mycket med forskning att göra.

Anf. 69 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Fru talman! Jo, Jan-Erik Wikström, tyvärr är reservationen litet suddig. Ni skriver där att ni inte vill att det skall upprättas nya forskningsinstitut. Det är inte heller avsikten.

För närvarande insamlas ett mycket stort material från t. ex. alla närradio-sändningar, som kan visa sig ha ett dokumentärt intresse. Det finns också material från både Filminstitutet och övriga radiobolag. Det kommer att bli nödvändigt att strukturera och systematisera detta material för att det skall vara tillgängligt för forskning. När folkpartiet inser vikten av detta, är jag övertygad om att man kommer att vara mycket positiv.

Anf. 70 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! All den information som finns inom dessa statliga organ är i princip tillgänglig för forskning. Det finns ingenting i de uppgifter som Ing-Marie Hansson beskriver som inte med fördel skulle kunna utföras av forskare vid universiteten, och därför bör resurserna gå till universitetens massmedieforskning.

Anf. 71 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Fru talman! Materialet finns tillgängligt vid varje institution, men avsikten är nu att samordna det och få ett helhetsgrepp om det, så att det därmed blir möjligt att forska över hela fältet.

Anf. 72 KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Kammaran övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 19, som berör två departementsområden, både jordbruksdepartementets och miljö- och energidepartementets område. Även om det är två departement som berörs, finns det en mycket nära anknytning mellan de frågor som gäller jordbruk och miljö.

En mycket viktig del när det gäller jordbrukspolitiken i framtiden är hur

den s. k. överskottsarealen skall kunna utnyttjas för sådan produktion av råvaror som innebär att användningen av miljöovänliga, miljöfarliga och ändliga råvaror kan minska.

Jag skall inte i detta anförande beröra jordbruksdelen särskilt mycket. Jag har en liten kommentar, och den gäller forskarutbildningen vid lantbruksuniversitetet.

De universitet som sorterar under utbildningsdepartementet har fått en betydligt ökad tilldelning av doktorandtjänster. Så är det inte vid lantbruksuniversitetet, som i stort sett inte har fått någon tilldelning alls. Detta har vi från centerpartiet opponerat oss mot, och jag vill yrka bifall till reservation 12.

Jag ämnar mycket kort beröra de frågor som faller under miljö- och energidepartementet, nämligen miljöfrågorna. Inom forskningen på miljöområdet har vi ofta brist på grundläggande kunskap, och det är ett hinder när det gäller att åtgärda miljöproblem. Den nuvarande miljövärdsforskningen är i övervägande grad inriktad på att definiera och identifiera olika utsläpp i miljön och på hur dessa omvandlas och ger upphov till akuta effekter på miljö eller människor.

Miljövärdsarbetet inriktas ofta på att begränsa skadeverkningarna av användningen av existerande teknik. Det är sällan som man i forskningen strävar efter att finna långsiktiga utvecklingstrender som skulle kunna leda fram till en bättre teknik. Om vi på ett tidigare stadium hade kunnat identifiera olika tänkbara utvecklingar skulle det gå att nå mycket längre. Vi skulle också bättre än nu kunna lägga fram förslag till styrmedel.

Det är naturligtvis anmärkningsvärt att en stor statlig utredning som arbetat under lång tid, nämligen naturresurs- och miljökommittén, bara har lagts i en byrålåda. I den kommittén kom fram mycket samlad kunskap, mycket av helhetsbedömning på naturresurs- och miljöområdet. Det sades när den utredningen tillsattes att den skulle lägga grunden för ett samlat och långsiktigt utredningsarbete. Så har inte blivit fallet. Vi väntar fortfarande på förslag i det sammanhanget.

Låt mig beröra några av de reservationer som vi från centerpartiet har fogat till betänkandet. En av dem är reservation 27, som gäller införandet av ett Miljö-EUREKA. Det pågår ett samarbete på den europeiska nivån när det gäller vetenskap och teknik. I betänkandet anför majoriteten att den i princip instämmer i våra förslag om att detta projekt är nödvändigt och angeläget men avslår ändå vår motion. Det visar än en gång på att regeringen och miljöministern inte tar frågorna om internationellt samarbete riktigt på allvar.

En annan reservation är nr 31 om miljövärdsforskning, som tar upp frågorna om tungmetallernas effekter och betydelsen av att vi får regler och gränsvärden för slamhanteringen. Detta är ett stort problem när det gäller att återföra restprodukterna från samhället till naturens kretslopp. Det riktiga vore att återföra allt in i ekosystemet, men när slammet är bemsättat med farliga gifter eller tungmetaller blir det omöjligt. Vi vet i dag för litet för att kunna reda ut dessa frågor, och det krävs ökad forskning på området.

Det är också viktigt att gå vidare när det gäller frågorna om havsföroreningar. Det finns flera reservationer till betänkandet om denna fråga. I

reservation 32, som vi i centern har avgett tillsammans med folkpartiet, tar vi upp det förhållandet att det är angeläget att ge större resurser till programmet för miljö kvalitet och få fram material som kan läggas till grund för ett nordiskt åtgärdsprogram till skydd för havsmiljön också i Nordsjön. Programmet för miljö kvalitet är i dagsläget i huvudsak koncentrerat till Östersjön.

Det är också viktigt – som det har framhållits i några centermotioner – att man skapar en referensanläggning på västkusten. Därför vill jag också yrka bifall till reservation 34.

Fru talman! Eftersom Lennart Brunander senare kommer att ta upp jordbruksfrågorna ber jag att med detta få yrka bifall till de reservationer där centerpartister är företrädare och för övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 73 IVAR VIRGIN (m):

Fru talman! Jordbruksutskottets betänkande 19 kan betraktas som en del i det större forsknings sammanhanget men har också viktiga självständiga delar, väl värda att debattera.

Karl Erik Olsson var inne på kunskapsinhämtande på området, och han tillförde debatten en del riktiga slutsatser, som vi har fört ut i några reservationer när det gäller forskningen. Vi har uttryckt vår oro för att den målinriktade sektorsforskningen får en alltför dominerade ställning på grundforskningens bekostnad. Det finns en uppenbar risk att det uppstår en vidgande spricka mellan de två till förfång för det sammanlagda resultatet av de båda delarna. För stabiliteten i forskningen är det viktigt att de fasta resurserna vid våra universitet och högskolor inte blir för små. Var den perfekta avvägningen mellan de båda delarna ligger är väl omöjligt att veta. Vi tycker dock att starka skäl talar för förstärkningar av de fasta resurserna på de områden vi nu avhandlar: miljö, jordbruk, livsmedel och skogsbruk.

Som lekman blir jag ofta förvånad över att vi trots stora sektorsforskningsinsatser inte vet mera i viktiga miljöfrågor. Kan det vara så att viktiga grundforskningsbitar i själva verket saknas? Jag tror att Karl Erik Olsson uttryckte en liknande oro.

En annan fråga som är aktuell i detta betänkande är avgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Vi moderater har ända sedan de infördes motsatt oss dessa avgifter. De är i själva verket direkta skatter på jordbruksföretagen, som har utomordentligt svårt att bära dessa kostnader. Man kan dessutom konstatera att Sverige, när de infördes, hade den lägsta handelsgödselanvändningen i Västeuropa och att den redan då var sjunkande.

Vi använder nu under 80 kg kväve per hektar mot det dubbla i våra grannländer Danmark och Västtyskland. Alla resultat visar dessutom att läckaget till våra vattendrag på grund av handelsgödseln är mycket lågt.

Även användningen av växtskyddsmedel minskade, inte på grund av avgiften utan därför att en naturlig övergång till andra preparattyper sker. Vi vill alltså ta bort dessa avgifter, vilket är framfört i reservation 17.

De avgiftsmedel som hittills kommit in vill vi använda på ett sätt som vi tycker stämmer bättre överens med riksdagens beslut hösten 1984, där det slogs fast att medlen skulle användas till jordbrukets miljöfrågor, till

forskning, rådgivning och till miljöförbättrande åtgärder. Med bästa vilja i världen kan jag inte säga att regeringens förslag lever upp till riksdagsbeslutet 1984. Denna uppfattning delas tydligen av centerpartiet och folkpartiet. Däremot har vpk accepterat regeringens förslag till fördelning av dessa medel. Med regeringens fördelning framstår avgifterna helt klart som de skatter de i själva verket är.

Vi vill använda en betydande del av de inlutna medlen till praktiska och konkreta åtgärder för att förbättra miljön. Vi vet att vi har ett betydande läckage av kväve till våra vattendrag vid stallgödselanvändning, framför allt vid tidig höstspredning utan efterföljande gröda. Vi har därför tyckt att avgifterna skulle kunna användas till att stimulera utbyggnaden av gödselvårdsanläggningar så att lantbrukaren kan sprida gödseln vid tidpunkter när vi får lågt läckage.

I dagarna har regeringen gjort sitt utspel om Laholmsbukten, som haft problem med algblooming och bottendöd, delvis på grund av tillförsel av näringsämnen från reningsverk och från lantbruket. Här föreslår man åtgärder som är drastiska och som kommer att slå undan benen för många lantbrukare. Man vill begränsa antalet djur i förhållande till gårdarnas areal från två till en djurenhet per hektar åkermark. En djurenhet motsvarar i det här fallet en mjölkko eller tio slaktsvin.

I en intervju försäkrade Birgitta Dahl att det ekonomiska avbräcket för lantbrukarna kunde röra sig om ett par tusen kronor. Uttalandet vittnar om en häpnadsväckande okunnighet. Sanningen är att den minskning av djurantalet per hektar som hon föreslår kan ge gårdar i området inkomstbortfall på från 30 000 och upp till långt över 100 000 kr. Jag undrar om Birgitta Dahl hade vågat ställa motsvarande krav på något LO-förbund. Sanningen är väl den att man gör ett bondeoffer för att förbättra sin miljöprofil.

En arbetsgrupp från länsstyrelsen i Halland och från lantbrukarnas organisation, LRF, hade gemensamt kommit med förslag om satsningar på utbyggnad av gödselvårdsanläggningar i området, just för att minska läckaget. Dessa åtgärder hade givit samma miljöeffekt som de nu föreslagna. De var dessutom brett förankrade.

Dessa investeringar hade delvis kunnat finansieras med den gödselskatt som jordbruket betalar och som enligt vad vi har föreslagit skall användas på det sättet. Det stämmer dessutom med riksdagens uttryckliga beslut att pengarna skall användas till att lösa miljöproblem inom jordbruket. Här fanns ett sådant.

Satellitfotografering av Laholmsbukten nyligen har också visat att lantbrukarna troligen är långt mindre ansvariga för miljöproblemen i bukten än man hittills trott. Bilderna tyder snarare på att Öresundsvattnet går in i bukten och starkt bidrar till problemen.

Problemen är inte helt nya. Krönikor från 1000-talet talar om samma fenomen som vi registrerar i dag, och det var ju ett bra tag före Birgitta Dahls tid.

Beslutet om Laholmsbukten är kanske till för att dölja att regeringen genom sitt stöd till trädbruk medverkar till att kväveläckaget till våra vatten ökar med kanske 3 000–4 000 ton detta år. Obesädd åker läcker mycket kväve, betydligt mer än konstgödslad åker med normal gröda.

I och för sig är det bra att socialdemokraterna nu vill verka för en arealanpassad djurhållning. Det var inte särskilt länge sedan stordriften var ledstjärnan i s-politiken på jordbruksområdet. Sent skall syndaren vakna. Det hade varit bra om uppvaknandet kombinerats med en större portion hänsyn.

Vi har dessutom i reservation föreslagit att medel anslås till att utprova konkreta metoder för att syresätta Laholmsbuktens botten. Liknande metoder har med framgång använts i restaureringen av sjöar. Det är mycket möjligt att det skulle visa sig lika framgångsrikt i Laholmsbukten. Det är väl värt ett försök. Dessutom torde det vara en utomordentligt angelägen forskningsuppgift att ta reda på vid vilka näringsnivåer i havet den positiva miljöeffekten – en sådan finns – går över till en negativ.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna i det aktuella betänkandet.

Anf. 74 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer i betänkandet som folkpartiets representanter varit med om att avge.

Miljöfrågornas stora betydelse gör att de bör integreras i stora delar av forskningen. Det saknas i propositionen en samlad syn på forskning och utbildning inom naturresursområdet och miljöområdet. Forskningen är inriktad mot de akuta problem som i ständigt accelererad takt dyker upp och läggs fram för oss.

I en reservation tillsammans med centern begär vi en samlad syn på framtidsstrategin för miljöfrågorna. I bedömningen av möjligheterna att i framtiden bringa ned användningen av kemikalier i jordbruket är det nödvändigt att också alternativa odlingsmetoder får utvecklas. Detta kan också bli berikande för traditionell jordbruksforskning. Vi föreslår att en professur inrättas i alternativ odling och anvisar anslag till förstärkning av den sektor som arbetar med alternativ odling.

Med det beslutsunderlag som föreligger borde det nu finnas möjligheter att fastlägga principer för renforskningen. Utskottet hänvisar till överväganden som pågår, men det är enligt vår uppfattning möjligt att fastlägga lokaliseringsringar så som föreslås i en motion av Ulla Orring och Britta Bjelle.

Från folkpartiet är vi inte tillfredsställda med den redovisning som regeringen gör angående användningen av de avgifter som flyter in vid användningen av handelsgödsel och bekämpningsmedel i jordbruket. Vi är över huvud taget tveksamma till om redovisningen hör samman med forskningspropositionen.

Riksdagens beslut innebär att inkomsterna skall inriktas mot åtgärder utanför jordbruksregleringen, vilket medför ändrade odlingsmetoder och minskade läckage. Anslaget används till stor del för skogsforskning. Vi anser att skogsforskningen till större del kollektivt bör bekostas av skogsbruket och inte av jordbruket. Därför begär vi ett nytt förslag från regeringen; samtidigt yrkar vi direkt på överflyttning av en del av anslaget till naturvårdsforskning som har anknytning till jordbruket.

Forskningen kring den situation som råder i haven bör stimuleras. Det är i det här sammanhanget fråga om utsläpp av olika slag. Inte minst dioxiner har

uppmärksammas. Det finns för närvarande inte något laboratorium som har fullständig kompetens att analysera de kemiska produkter och processer som har motsvarande komplexitet som dioxinet. Inte heller genomförs den kontinuerliga provtagning som är nödvändig. Vi anser att ett myndighetslaboratorium bör inrättas under ledning av naturvårdsverket.

Fru talman! Sammantaget visar propositionen och betänkandet, som jag sade i inledningen, på brister i strategi och samordning. De många reservationerna belyser detta. Jag yrkar än en gång bifall till de reservationer där vi som representerar folkpartiet i jordbruksutskottet finns med.

Anf. 75 JAN JENNEHAG (vpk):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 5, 7, 14, 20, 22, 26, 35 och 37.

Jordbrukets syfte är att producera livsmedel. För produktionen av livsmedel behövs en strategi och en helhetssyn på folkhälsan, miljön och arbetsmiljön. För att vi skall få den helhetssynen måste en samverkan mellan fackliga organisationer, forskare, konsumenter och miljörelsen skapas. Vi anser att ett forskningsinstitut, helt oberoende av nuvarande maktgrupper inom livsmedelsindustrin, skulle påverka detta i en önskvärd riktning.

Alternativ odling berörs i en del reservationer. Begreppet är oegentligt. Det alternativ som det gäller är naturenlig odling eller odling i ekologisk balans. Debatten vimlar i dag av modeord vars innebörd kanske är något skiljaktiga beroende på vem som uttalar dem. Vad det handlar om är naturligtvis ett jordbruk där vi inte tillför naturen gifter som påverkar omgivningen och i slutändan oss själva.

Den alternativa odlingen kommer alltså på lång sikt inte att förbli alternativ, utan en sådan odling är något som vi måste inrikta oss på. På den alternativa odlingens område finns en spännvidd från mystiska föreställningar om månens ställning till naturvetenskapligt grundade uppfattningar, och det är naturligtvis den senare inriktningen som samhället skall stödja. Vi vill ha tio nya doktorandtjänster till lantbruksuniversitet, så att den här typen av forskning kan komma i gång.

Forskningen kring havsföroreningar är mycket viktig. Bl. a. Lars Ernestam berörde den frågan. De halter av dioxiner som har hittats i fisk, framför allt i Östersjön, är på sikt naturligtvis ett ytterst allvarligt problem. Det kom häromdagen uppgifter om att fritt levande lax har upp till fyra gånger så höga halter av dioxiner som odlad lax. Det antyder att detta är ett problem som kommer att öka.

Våra kunskaper om vilka effekter olika ämnen får i näringskedjan är ofullständiga, och havsforskningen har en viktig plats i det sammanhanget. Östersjöns norra del är ett av världens mest nedsmutsade vatten. Vi vet att det där måste till åtgärder och att de måste komma snabbt. Vi måste också ha ytterligare kunskaper om hur vi skall rangordna de mycket stora insatser som behövs.

Det här berörs i våra reservationer 35 och 37.

Anf. 76 GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Livsmedels- och jordbruksdebatten har det senaste året varit mycket livlig. Både matens kvalitet och jordbrukets produktionsmetoder har, också med hänsyn till deras miljöpåverkan, varit huvudfrågan i den debatt som förts. Det sätter också sin prägel på utformningen av jordbruksdepartementets och miljö- och energidepartementets propositioner om anslag till forskning.

Skogs- och jordbrukssektorns forskningsråd har haft till uppgift att ta fram ett underlag för beslut om forskning för bättre matkvalitet. Nu läggs förslag om forskningssatsningar på projekt om kost och hälsa, om sociala och ekonomiska faktorer för sambandet människan och maten samt kring hur vi väljer livsmedel efter smak och upplevelser. Det skall också forskas mera om gifter i livsmedel och om matens fysik och kemi.

Över huvud taget anser statsrådet att det behövs en förstärkt livsmedelsforskning på en gediget vetenskaplig grund för att fylla kraven på god mat av hög kvalitet till rimliga priser. Därför höjs det specifika anslaget till livsmedelsforskning från 6 milj. kr. till 15 milj. kr., och det extra anslaget till forskning kring bättre produktionsmetoder i jordbruket får liksom förra året 17 milj. kr. i anslag.

I övrigt innebär forskningspropositionen anslag till Sveriges lantbruksuniversitet, som är jord- och skogsbrukets speciella högskola och som finns i avdelningar från Alnarp vid Lund i söder till Röbbäcksdalen vid Umeå i norr.

Sammanlagt får lantbruksuniversitetet ett anslag till löner, investeringar och byggnader med ca 700 milj. kr. Jag tror, fru talman, att även räknat i förhållande till andra högskolor är det ett mycket stort belopp som satsas på denna sektor. Till miljövärdsforskning avsätts ca 85 milj. kr.

Till jordbruksutskottets betänkande om forskningspropositionen har det fogats 38 reservationer, som Ove Karlsson och jag här kommer att kommentera.

Jag vill med en gång yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan, speciellt när det gäller de moment som föranlett reservationerna 1–8, 12, 15–18, 27, 32–35 och 36–38. Jag skall nu relativt kortfattat motivera varför vi yrkar avslag på dessa motioner.

Den moderata reservationen 1 tar upp frågan om förhandstestning av bekämpningsmedel. Reservanterna vill begränsa forskningen och testningen till den farlighet som bekämpningsmedlen kan ha. Däremot vill man inte diskutera huruvida bekämpningsmedel behövs eller inte. Jag tycker att det på något sätt är kusligt att man anser att det är bättre att experimentera med människor som insats i stället för att arbeta med vetenskaplig analys och prövning av riskerna med bekämpningsmedlen. Jag tror att befolkningen i vårt land är medveten om att vi här måste ha en vetenskaplig forskning som medverkar till att vi undviker kemiska medel som är till skada för människor, djur och natur.

Så till reservation 2 från centern och folkpartiet. Den gäller just den kritik som utskottets ordförande nämnde och som går ut på att man anser att det inte finns en samlad syn på naturresursområdet. Reservanten anser att universitet och högskolor bör vara bas för den svenska forskningen. Men så är ju redan fallet. Det är lantbruksuniversitetet som bedriver en stor del av

forskningen. Däremot får lantbruksuniversitetet vissa medel från naturvårdsverket och från skogs- och jordbrukets forskningsråd. Även på detta område arbetar man med forskningsråd, precis som inom medicinen och övriga naturvetenskaper. Jag tror att det är bra att även utomstående institutioner kan vara med och i någon mån styra forskningens inriktning. I naturvårdsverket, livsmedelsverket och forskningsråd har man kanske i större utsträckning med hela bilden av olika risker och hot i miljön och en bättre kontakt med den verklighet som forskningen är till för att undersöka. Denna reservation slår alltså egentligen in öppna dörrar, eftersom det mesta av forskningen redan sker på universitet och högskolor, även om den finansieras med medel från olika myndigheter och forskningsråd.

De tre följande reservationerna har samma rubrik: Livsmedelsforskningens inriktning m. m. Däremot har dessa reservationer, nr 3–5, helt olika inriktning.

Under de borgerliga regeringarnas tid avlövdades en del av konsumentverket och konsumentforskningen. Det har naturligtvis satt sin prägel på forskningen. Jag tror att det är mycket viktigt att man understryker konsumentintressena i denna forskning. Vi yrkar därför avslag på reservation 3. Det är också så att livsmedelsverket med sina forskningsresurser nu arbetar med ett handlingsprogram på livsmedelskvalitetens område. Jag tror att det är viktigt att det sker en ökad satsning på detta område, såsom har föreslagits av SJFR.

I fråga om den småskaliga livsmedelsproduktionen, som nämns i reservationen, har STU fått medel för och uppdrag att forska på detta område. Det gäller nämligen i rätt hög grad tekniken inom industrin och även inom handeln. Därför tror jag att det är riktigt att denna forskning ligger hos ett tekniskt forskningsinstitut.

Jag kommer så till reservation 4 från moderaterna. Det är uppseendeväckande att moderaterna vill avskaffa en stor del av den konsumentinriktade livsmedelsforskningen, t. ex. på programområdena "Maten och samhället", "Människan och maten" och "Smak och upplevelse". Jag har själv på Svenska livsmedelsinstitutet i Göteborg sett hur bra det är att man kan testa just dessa saker. Det kan bli till stor nytta för livsmedelsindustrin. Detta är därför en viktig del av forskningen på detta område.

Denna forskning finansieras ju till hälften av det svenska näringslivet. Det svenska näringslivet bejakar denna konsumentforskning om livsmedelsproduktion. Därför tycker jag att den moderata reservationen på något sätt är ett exempel på en konservativ, traditionsfängslad syn på forskning och utveckling, en syn som inte ens finns inom näringslivet i dag. Jag är därför mycket förvånad.

I reservation 5 från vpk, som också handlar om livsmedelsforskningens inriktning, framförs önskemålet om ett speciellt och av maktgrupper inom livsmedelsindustrin helt oberoende forskningsinstitut. Men både vid SIC och vid SJFR har man ju konsumentrepresentanter i styrelsen. Där är man mycket positiv och lyhörd när det gäller konsumenternas krav. Kvalitetsmålen och miljömålen i livsmedelspolitiken börjar nu påverka all forskning om livsmedel. Jag tycker inte att det är så dåligt ställt med konsumentinflytandet som vpk vill göra gällande. Naturligtvis kan konsumentinflytandet byggas ut,

men det finns enligt min mening inte någon anledning att starta ett helt fristående forskningsinstitut.

När det gäller reservation 6 från centern och folkpartiet, där det krävs en professur i alternativ odling, vill jag säga att jag inte hyser samma tro som dessa partier, dvs. att en särskild professur i alternativ odling skulle kunna bidra till en ökning av forsknings- och utvecklingsarbetet beträffande de här produktionsmetoderna. Lantbruksinstitutet har i sitt grundläggande forskningsarbete inom många institutioner tagit upp just den alternativa odlingens idéer och metoder. Denna kunskapsutveckling sker i dag i form av tvärvetenskapligt arbete.

Jag satt i dag och såg på verksamhetsberättelserna under de senaste två åren från lantbruksuniversitetet. Där kunde man hitta mängder av forskningsprojekt som handlade om alternativa produktionsmetoder. Det gällde både instituten för växtmaterial, odlingsystem, ogräsbekämpning, ekologi och miljövard. På många av dessa områden var olika professorer mycket djupt engagerade i utvecklingen. Jag vet också att dekanus inom den lantbruksvetenskapliga fakulteten är mycket intresserad av dessa frågor. Han för en ständig dialog med alternativodlarnas organisationer. Vi yrkar avslag på det här kravet, eftersom en professorstjänst i och för sig inte skulle medverka till att det blev en ökning av forskningen. Tvärtom skulle den alternativa odlingen kunna läsas alldeles för mycket till en viss form av odling.

I vpk:s reservation 7 begärs dels en professur, dels tio nya doktorandtjänster till lantbruksuniversitetet. Det gäller då alternativ odling. Jag skulle vilja säga att man ju i det forskningsprogram som SJFR har lagt fram ger mera forskningspengar till just de alternativa odlingsformerna utöver övrig uppräkning av anslaget. Det kom pengar förra året, och det kommer pengar även i år. Det råder inget tvivel om att t. ex. handelsgödselavgifterna har gett ett betydande tillskott till jordbruks- och skogsbruksforskningen.

I centerns reservation 8 vill man ha mera fullskaleförsök beträffande alternativa grödor. Centern önskar också ytterligare 10 milj. kr. av avgiftsmedlen. Här skulle jag vilja säga att lantbruksinstitutet har träffat ett avtal med Ekhagastiftelsen i Skåne om en försöksgård för alternativ odling. Där läser man alltså av forskningsprojekt. Så en del av de krav som centern framför är alltså på väg att bli verklighet utan att riksdagen behöver komma med speciella påpekanden.

I reservation 12 önskar centern en ökning av forskarutbildningen vid lantbruksuniversitetet. Jag tycker att reservationen är litet onödig, eftersom utskottet ju klart uttalat i skrivningen att det är angeläget att de forskningsstuderande vid lantbruksuniversitetet får samma möjligheter som de studerande vid övriga högskolor. En ökad tilldelning av forskningsresurser till universitetet sker ju också. Det har också under de senaste åren lämnats extra hjälp genom de nya programmen. Därför tror jag inte att det behöver bli något speciellt påpekande från riksdagens sida. Det blir en ökning av forskningen vid lantbruksuniversitetet.

I flera reservationer behandlas handelsgödselavgifternas användning. Moderaterna kräver i en reservation att handelsgödselavgifterna helt skall tas bort, men vi vet ju att dessa avgifter redan har gjort stor nytta på miljöområdet.

När det gäller användningen av handelsgödselavgifterna vill jag påminna om att det i den borgerliga reservation som bifölls vid voteringen om skatteutskottets betänkande om handelsgödselavgifter sades att de skulle användas till utökade insatser i fråga om forskning, rådgivning och miljöförbättrande åtgärder. Det sades också: "Avgifterna bör således i stor utsträckning användas för sådan forskning och rådgivning som kan främja en minskning av behovet och användandet av handelsgödsel och bekämpningsmedel i jordbruket." Avgifterna skall alltså inte i sin helhet användas för detta. Det är orsaken till att även vissa inslag av försurningsforskning finns med i programmet när det gäller dessa avgifter. Med detta vill jag avvisa den kritik som kommer fram i dessa reservationer.

Beträffande reservationerna 32–35 om ett forskningsprogram mot havsföroreningar skulle jag vilja säga att jag egentligen anser att det är viktigt med forskning om havsföroreningar, men att det ju redan nu satsas 10 milj. kr. på detta. Dessutom har ett aktionsprogram i dagarna presenterats om havsföroreningar. Detta program skall sedan bli föremål för remissbehandling och för riksdagens bedömning. Därför tycker jag att man i stället för att föga reservationerna 32–35 till betänkandet hade kunnat avvakta de nya signaler om t. ex. ytterligare forskartjänster och ytterligare laboratorieresurser som redovisas i detta aktionsprogram.

I reservation 36 framkommer bl. a. att folkpartiet vill ha 10 milj. kr. ytterligare av miljövårdsavgifterna till havsforskning, och i reservation 37 framkommer att vpk vill satsa 20 milj. kr. på detta. Fortfarande anser jag alltså att man skall avvakta handlingsprogrammet om havsföroreningar, både det svenska handlingsprogrammet och det nordiska, som är på väg.

Enligt reservation 38 vill moderaterna anvisa ytterligare 15 milj. kr. till Ringsjöprojektet, vilket jag i och för sig tycker är bra. Men samtidigt vill moderaterna anvisa 29 milj. kr. för en utbyggnad av gödselbehållarna. Liknande propåer framförs även i en reservation från centern. Jag tycker emellertid inte att man utan vidare kan säga att det blir en bättre hantering av handelsgödseln om man bara ökar gödselbehållarna. Det är inte alls säkert att det är på det sättet. Jag har sett många stora, tomma gödselbehållare i Skåne under vårmånaderna då de borde vara fulla. Jag är därför inte så säker på att enbart byggandet av sådana är en garanti för att man får en bättre hantering. Det måste till mycket information och många bestämmelser för att det skall bli bättre.

Fru talman! Mycket har hänt och kommer att hända under det kommande året på både jordbruks- och miljöområdet. Vi hoppas att den satsning på jordbruks- och miljöforskningen som dagens förslag innebär skall medverka till att förbättra livsmedlens kvalitet och att förbättra produktionsmetoderna i jordbruket i de delar där de kan verka förstörande på miljön. Jag tror att det blir till gagn för både konsumenterna, naturvärden och jordbruksnäringen.

Anf. 77 IVAR VIRGIN (m) replik:

Fru talman! Grethe Lundblad tog upp vår första reservation, som handlar om risk och nyttovärdering. Vi har uppfattningen att kemikalieinspektionen skall göra en noggrann analys av de ämnen som lämnas in för prövning. Om man anser att de är godtagbara och att de går att använda är det rimligt att

den praktiska utprovningen av medlen sker hos dem som skall använda preparaten. Vi har ingenting emot att man har mycket bestämda gränser i fråga om dessa medel och att man ställer höga miljökrav på dem, men vi tycker att lantbrukarna skall stå för den praktiska utformningen. Det är detta som reservation 1 handlar om, ingenting annat.

Grethe Lundblad kommenterade reservation 4 om livsmedelsforskningens inriktning. Vi tycker inte att det är särskilt starka skäl som ligger bakom satsningen. Att industrin säger ja till ett 50-procentigt statsbidrag tycker jag inte är det minsta konstigt. Det är alltid lätt att få med sig vem det vara månne om man bjuder på halva kostnaden. Det tycker jag var ett svagt försvar. Däremot finns det områden som vi gärna skulle vilja se belysta, t. ex. riskvärdering där man fördjupar sig i riskanalys av rests substanshalter i livsmedel. Det är ett område som åtminstone jag skulle vara villig att satsa mera resurser på. Det gör jag så mycket mer som jag har läst statens livsmedelsverks stickprovsstatistik från april till juni 1985, av vilken framgår att inte mindre än 174 av 677 importerade partier hade rests substanser i sig, varav 25 låg över den högsta godtagbara halten. Av 161 svenska partier hade bara 4 över huvud taget rests substanser, och inget låg över det högsta tillåtna värdet. Här finns ett område att rikta strålkastarljuset på, fördjupa kunskapen om och ta fram riskbedömningar för. Det tycker jag det finns all anledning att göra.

Frågan om pengar till gödselanläggningar talade jag mycket om i mitt inledningsanförande, så jag har knappast någon anledning att fördjupa den debatten.

Anf. 78 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Som jag angav inledningsvis kommer Lennart Brunander att ta upp de flesta av de reservationer som berör jordbruksdepartementets verksamhetsområde. Grethe Lundblad och jag har inte bara kommit i otakt när det gäller politiken utan även när det gäller debattordningen här i kammaren.

Låt mig bara nämna att reservation 8 faktiskt inte handlar om alternativ odling utan om alternativa grödor. Låt vara att vi har ett förvillande språkbruk där, men alternativa grödor är alltså någonting helt annat. Alternativa grödor används på överskottsarealen för att utnyttja den på ett effektivt sätt. Det tycker vi borde göras mer.

Forskningen med mera överblick, som tas upp i reservation 2, berör i större utsträckning området miljö- och naturresurser än jordbruk. Där är vi mera kritiska. Det tror jag att det finns betydande fog för.

Både Grethe Lundblad och jag sitter i lantbruksuniversitetets styrelse. Det finns anledning att vara tacksam för att det byggs många hus, för det behövs också. Men det går inte att ersätta forskning och mänskliga insatser med stora hus. Jag är orolig för att regeringen där gjort ett sådant utbyte att vi får väldigt många hus men på sikt väldigt få forskare. Det är i så fall en allvarlig utveckling för en näring som står inför en snabb omställning.

Anf. 79 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Den uppräknig som Grethe Lundblad gjorde som kommentar till vår reservation 2 om forskning på naturresursområdet dokumenterar den splittring som vi påpekade i vår reservation 2. Grethe Lundblad brukar i andra sammanhang betona miljökonsekvensanalyser, att det är viktigt att man övergår från att göra akutinsatser till att bedöma vilka eventuella skador som kan uppkomma. En samlad forskning som mera riktar sig in på att bedöma framtida risker är mycket angelägen. Sådan forskning måste väl rimligen bedrivas på universitet och högskolor, och därför tycker jag att socialdemokraterna mycket väl hade kunnat gå med på skrivningarna i reservationen med anledning av motionen.

Jag vill sedan säga några ord om det vi diskuterat så många gånger tidigare, nämligen handelsgödselsmedlen. Jag tycker det var litet vågat av Grethe Lundblad att läsa upp beslutet. Det beslutet följer vi ju upp här. Som det är i dag går huvudparten till skogsforskning och annat. Tänk vad bra det hade varit, Grethe Lundblad, om det hade gått att visa att de medel som flyter in genom handelsgödselsavgifterna går till jordbruket utanför jordbruksregleringen i de områden som det är så mycket diskussion om, t. ex. Laholmsbukten. Det finns ju behov av resurser där som ligger utanför jordbruksregleringen. I så fall hade regeringens förslag överensstämt bättre med det beslut som riksdagen har fattat.

Beträffande alternativodlingen vill jag säga: Det är viktigt att den får likartad status som annan forskning. Jag tror det är viktigt att man kan utbyta rön och att det också finns motsvarande institutioner och befattningshavare även inom den alternativa odlingen.

Anf. 80 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Fru talman! Till Ivar Virgin vill jag säga: Det är forskning som vi skall diskutera här och inte jordbrukspolitik. Den gränsen vill jag gärna försöka hålla i dag. Då tycker jag det är farligt när man som moderaterna skriver i reservationen: "Endast genom att värdet av en viss produkt prövas av användaren i praktiken kommer de lämpligaste produkterna att överleva." Då frågar man sig: Kommer människorna att överleva? Skall de vara försökskaniner för kemikalieindustrin? Det är ju detta som jag har riktat kritik mot. Jag tycker det är mycket viktigt att det finns en prövning och att människorna inte skall utsättas för risker. Forskningen skall stå i hälsans tjänst och se till att de produkter som kommer ut är av god kvalitet.

Vi behöver inte här ta upp riskerna genom importerade grönsaker. Vad vi diskuterar i dag är den svenska forskningen, och det har ingenting med importerade grönsaker att göra.

Jag vill också säga: Jag tycker det är konstigt att moderaterna fortfarande inte vill ha dessa handelsgödselsavgifter. De har ju visat sig ge god verkan. Användningen av handelsgödsel har ju minskat, vilket varit till stort gagn för jordbruket i Skåne. Att det bara används 80 kg kväve per hektar i Sverige är en falsk bild. Då räknar man ju in åkerarealen i hela landet, men vi vet ju att man inte använder så mycket i norra Sverige. Man använder mycket mer av dessa medel på åkrarna i södra Sverige, där den stora urlakningen finns, och det är det väsentliga.

Jag kommenterade inte Karl Erik Olssons anförande i mitt första inlägg. Han säger att jag har kommit i otakt i politiken. Det kan man kanske säga. Socialdemokraterna går ofta före i politiken. Så har det varit beträffande miljöhänsynskraven i jordbruket, och nu har jag tydligen kommit före denna gång också. Det beklagar jag inte.

Beträffande lantbruksuniversitetet vill jag säga: Det är riktigt att byggnader inte hjälper, men Karl Erik Olsson vet också hur ivrigt man från lantbruksuniversitetets sida har drivit kravet att få bygga ett växtmolekylärt centrum just för att kunna forska vidare kring genetiken och utvecklingen av olika växter, med hänsyn till miljön men också till hur vi skall klara vår industri i fortsättningen.

Till Lars Ernestam vill jag bara säga: Minnet är tydligen kort. Han kräver en samlad bild av forskningen på jordbruks- och livsmedelsområdet och tycker att den samlade bilden är för dålig. Men det är mindre än ett år sedan vi fick två programskrifter från SJFR. De handlade om bättre produktionsformer i jordbruket och bättre matkvalitet. Det är dessa som har legat till grund för dagens proposition. Man har alltså verkligen gått igenom dessa områden mycket grundligt och skaffat sig en bättre översikt. Man har gjort ett mycket fint arbete i dessa programskrifter, så jag tycker nog att den kritiken är orättvis.

Anf. 81 IVAR VIRGIN (m) replik:

Fru talman! Grethe Lundblads kritik av vår reservation 1 grundar sig faktiskt på ett rent missförstånd. Vi säger att det är kemikalieinspektionens uppgift att ange vid vilka nivåer ett visst medel kan accepteras. Därefter är det praktikerna, jordbrukarna, som skall utprova om medlen över huvud taget har någonting på marknaden att göra, vilket är en helt annat sak. Vi har inget emot att man i de regler som tillämpas ställer mycket hårda krav, men vi tycker det är rimligt att kemikalieinspektionen gör det den är till för, nämligen att göra en riskvärdering. Detta har ingenting med forskning att göra. Men en rad olika punkter i betänkandet ligger vid sidan om forskningen, och vi måste rimligtvis kunna debattera även dem.

Så till frågan om att anslå medel till gödselvårdsanläggningar. Jag tycker det är ett mycket bra sätt att använda medlen, vilket stämmer väl överens med riksdagens beslut, där bl. a. satsningar för att förhindra miljöproblem anges som ett möjligt sätt att använda medlen.

Avgifterna har faktiskt ingalunda förändrat vår gödselmedelsanvändning. Den minskning av gödselmedelsanvändningen som vi har haft sedan lång tid tillbaka har fortsatt. Den har över huvud taget inte påverkats av avgifterna. Vi kan nu notera en användning som understiger 80 kg kväve per ha. Skillnaden mellan norra och södra Sverige i det här avseendet är mycket blygsam. Det rör sig om litet över 100 kg i Sydsverige och kanske 50–60 kg i Norrland. Större är inte skillnaden.

Anf. 82 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Jag har noterat, Grethe Lundblad, att miljöministern har uppfattat att nivån på användningen av handelsgödselkväve i södra Sverige överensstämmer väl med den nivå danskarna strävar efter att komma ner till.

Det innebär inte att man inte kan underskrida även den gränsen på sikt. Här har tydligen Grethe Lundblad och miljöministern inte samma information.

När det sedan gäller lantbruksuniversitetet har även jag uppfattat betydelsen av att man satsar på det växtmolekylära centrum som Grethe Lundblad nämner. Men det kan inte vara rimligt att lantbruksuniversitetet får komma efter i förhållande till de andra universiteten när det gäller doktorandtjänster på det sätt som blir fallet med regeringens förslag i propositionen. Det är därför vi har reserverat oss på den punkten.

Så till frågan om havsföreningarna och våra reservationer 32 och 34. Reservation 32 handlar om ett åtgärdsprogram när det gäller miljökvalitet och reservation 34 om en referensanläggning för Västerhavet. Det är alltså fråga om anläggningar och system för fortsatt forskning för att utvärdera vilka problemen är. Detta har inte särskilt mycket att göra med det Grethe Lundblad anvisade, nämligen aktionsprogrammet från naturvårdsverket. Detta talar om vad vi kan göra i dag, men forskningen syftar till att undersöka vad det är vi behöver göra i framtiden. Det senare har man bortsett ifrån i det här sammanhanget.

Anf. 83 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Fru talman! Jag sade att Ivar Virgin med sin uppgift att kväveanvändningen var 80 kg per ha gav en falsk bild. Ivar Virgin erkände nu att användningen var större i södra Sverige, och det är tydligen där som den stora urlakningen har skett. Vi måste alltså försöka göra någonting åt detta, och då är forskningen mycket viktig, dels för att vi skall få veta vilka andra medel vi kan använda, dels för att få uppgift om hur mycket som läcker ut och på vilket sätt det gör det.

Ivar Virgin tog i sitt första anförande upp programmet avseende Laholmsbukten, där man vill begränsa djurhållningen. Han sade att detta ger inkomstbortfall för jordbruket och att man inte ställer upp liknande krav gentemot LO. Jag skulle i det sammanhanget vilja peka på att man däremot ställer krav på industrin. Koncessionsnämndskraven har under många år varit något som industrin har fått finna sig i. Nu får också jordbruksnäringen finna sig i sådana ingrepp i sin hantering som bromsar miljöfarlig verksamhet. Det är därför man har lagt fram programmet för att rädda Laholmsbukten. Det måste nämligen finnas mod och vilja för att föra en kraftfull miljöpolitik. Man kan inte bara stryka alla medhärs – då blir det ingen kraftfull miljöpolitik. Jag vet att den danska regeringen kommer att presentera en omfattande plan mot havsföreningarna, och de åtgärderna måste vi följa upp i Sverige. Därför är det mycket viktigt att vi också gör någonting i Laholmsbukten.

Till Karl Erik Olsson vill jag säga att så länge det läcker ut kväve i vattnet ger vi inte upp. Vi måste forska vidare. Vi måste komma med program för att försöka få ett stopp på detta. Det är mycket viktigt att man arbetar både inom jordbruksforskningen och inom miljöforskningen och att man inom dessa två delar av forskningen på något vis räcker varandra handen, så att man kan lösa dessa problem, som kan bli till stort besvär också för oss människor den dag föreningarna drabbar dricksvattnet, vilket ju har skett på vissa håll i Sverige.

Förste vice talmannen anmälde att Ivar Virgin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 84 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Jordbruket brottas med stora problem i dag. Dessa problem består huvudsakligen i att man inom jordbruksnäringen har blivit så effektiv att man producerar mer livsmedel än vad vi kan göra av med i Sverige. Det borde i och för sig inte vara något problem, men eftersom världsmarknadspriserna är som de är, så har det blivit ett problem. Dessutom har jordbruket fått ta emot en hel del kritik för missförhållanden på miljöområdet som jordbruket rimligtvis inte är skuld till men som jordbruket ändå får ta itu med.

Dagens jordbruk byggdes upp under 60- och 70-talen. Samhället anvisade då vilka vägar man hade att gå. Det är i princip vad man då gjorde som man i dag kritiserar. Det är i stort sett samma människor som är aktiva inom jordbrukspolitiken i dag som då, men nu har de alltså en litet annorlunda uppfattning om hur det hela borde vara. Som jag ser det och som centerpartiet också ser det har vi här en gemensam uppgift att lösa. Det är inte så att en part måste lösa alla problem, utan här måste vi gemensamt gå in och ta itu med problemen och gemensamt ta ansvaret. I den centermotion som vi har väckt med anledning av propositionen om forskning har vi fört fram krav på hur detta skulle kunna ske. Vi har också i andra motioner under detta riksmöte anvisat vägar för hur detta skulle kunna gå till. Vi anser att jordbruksmarken är en resurs som vi skall vara rädda om och att den är något som vi skall ta vara på för framtiden. Vi är också övertygade om att det är viktigt att jordbruket lika väl som alla andra verksamheter tar hänsyn till miljön, men vi menar att jordbruket också gör det i stor utsträckning.

Grethe Lundblad sade nyss att man måste visa mod och vilja och ställa krav på jordbruket. Det är naturligtvis riktigt, men det blir kanske inte något mod och någon vilja över för att ställa krav på resten, vilket man också borde göra på de områden där bekymren i stor utsträckning skapas.

Jordbruksutskottet har i detta betänkande behandlat de frågor som vi har motionerat om. Vi har tvingats att reservera oss på en rad punkter. Av de reservationer som vi har skrivit i samband med utskottsbehandlingen skall jag ta upp några. Karl Erik Olsson har ju tidigare behandlat ett antal reservationer på andra områden.

Vi har behandlat frågan om alternativa grödor. Vi har ju litet besvär med terminologin, men med alternativa grödor menar jag grödor som kan ersätta de konventionella grödorna och odlas för att utnyttja den areal som blir över, när man inte skall producera livsmedel på den. Detta är, menar vi, en viktig fråga från produktionssynpunkt, jordbrukssynpunkt och miljösynpunkt. Vi har föreslagit att mer pengar skall avsättas till vad vi normalt kallar alternativ produktion, nämligen odling där gifter används i mindre utsträckning, biodynamisk odling och annat. Vi har också föreslagit att en professur skall inrättas på det här området. Grethe Lundblad sade här att det väl inte spelar någon roll om man har en professur – den är bara ett utanpåverk.

Men det är nog inte det. Grethe Lundblad, utan det är faktiskt en markering av att det här är någonting som man tycker är viktigt. Och vi har

faktiskt inte bara satt dit kravet på en professur, utan vi har också begärt mer pengar, 4 milj. kr., för att stödja denna verksamhet på ett bättre sätt.

Livsmedelsforskningen är viktig. En viktig del av jordbrukspolitiken är ju att se till att livsmedlen får en hög och bra kvalitet. Det är då väsentligt att detta sker hela vägen, så att inte en från början bra kvalitet blir sämre innan den så småningom når konsumenten.

Här tyckte jag Grethe Lundblad gjorde några piruetter. Först sade hon att man under den borgerliga tiden bantade ned på det här området, så att det inte var så mycket. När vi nu i det här betänkandet begär en ökad satsning på denna forskning, tycker Grethe Lundblad att vi ställer för stora krav. Vi tycker att det här kravet är ganska viktigt, och vi kommer nog att fortsätta att ställa det.

Sedan kommer jag till en mycket väsentlig del i detta betänkande som rör jordbruket, och det är användningen av de avgifter som flyter in för bekämpningsmedel och handelsgödsel. Det blir 112 milj. kr. detta år. Dessutom finns 5 milj. kr. kvar sedan förra året, som man inte använde till etanolframställning. Här föreslår vi ett litet annorlunda användningssätt än regeringen. Vi tycker inte att man skall ta de här pengarna i stor utsträckning till skogsforskning och inte heller till försurningsforskning, eftersom detta är områden som alla skall vara med och ta ansvaret för. Försurningen är ju egentligen ett bekymmer för jordbruket. Det kostar jordbruket pengar, som det kanske t. o. m. borde ha ersättning för, att kompensera med kalkning. Man bör alltså ta till budgetmedel.

Utöver vad jag tidigare sade om att vi vill anslå mer pengar till alternativ odling, med mindre gifter i jordbruket, vill vi också använda 10 milj. kr. för att få fram de nya produkter som kan användas som råvara till industrin. Det räcker alltså inte att bara ta fram råvarorna, utan man måste också se till att de kan användas i industrin. Vi måste få fram teknik och annat, och till detta vill vi också använda 10 milj. kr.

Ytterligare 10 milj. kr. vill vi använda för att få stöd och hjälp till miljöåtgärder i föroreningskänsliga områden. I det sammanhanget kommer också in kravet på bidrag till gödselvårdsanläggningar. I ett sådant här program, där man vill minska miljöförstörelsen från jordbruket, är ju en viktig åtgärd att få till stånd lagringsmöjligheter för gödsel på ett sådant sätt att man kan sprida den vid lämplig tidpunkt, och för att det skall gå snabbt tror vi att det behövs vissa ekonomiska insatser från samhällets sida. Vi har också begärt att de 5 milj. kr. som inte användes till etanol skall användas på det här området. Vi tror nämligen att det är en vettig användning av vår jordbruksareal.

Vi har också ställt krav på en bättre satsning på biodling och på vattenbruk. Jag vill yrka bifall till de centerreservationer som finns i detta betänkande.

Fru talman! Jag skulle vilja avsluta med att läsa upp några rader från en inbjudan till en konferens anordnad av skogs- och jordbrukets forskningsråd och statens naturvårdsverk:

"Till följd av kraftigt sjunkande världsmarknadspriser på jordbruksprodukter råder i dag en bred nationell enighet om att främst spannmålsproduktionen måste minskas. Eftersom denna situation förväntas bestå anses överföring av åkermark från livsmedelsproduktion till annan markanvänd-

ning nödvändig. Ända upp till 1 miljon hektar kan härvid komma att beröras de närmaste åren. Svenskt jordbruk och därmed stora delar av det svenska landskapet står således inför mycket genomgripande förändringar.

Denna omställning bör självfallet ej ske slumpmässigt och oplanerat. Samtidigt som stora landskaps- och naturvärden hotas kan flera av de markanvändningsalternativ som nu är under utveckling ge betydande miljö- och samhällsvinster. Detta förutsatt att valet av ny markanvändning ej enbart kommer att styras av kortsiktigt lönsamhetstänkande utan också integreras med andra samhällsmål som att bevara kulturmarker och ett öppet landskap, värna om vår fauna och flora samt att bevara och utveckla regional balans och sysselsättning. Genom att införa lämpliga alternativ inom våra mest intensivt drivna jordbruksområden skulle också många nu aktuella miljöproblem kunna åtgärdas.

Det skall påpekas att en utveckling mot extensivare produktionsformer minskar det förväntade arealöverskottet samtidigt som ett miljövänligare jordbruk tillskapas. I flera avseenden kan därför hävdas att vi nu står inför något av ett vägval vad avser jordbrukets framtida utformning.

Att lägga mark i träda, vilket kommer att ske i år och sannolikt ytterligare i något år, är att betrakta som en tillfällig åtgärd. Det är sålunda angeläget att snarast finna vad man skulle kunna kalla *den samhällsoptimala alternativa markanvändningen*.

Detta står alltså statens naturvårdsverk och skogs- och jordbrukets forskningsråd bakom. Jag tycker att det är märkligt att vi inte kunnat nå enighet i riksdagen om en sådan ordning. Centerpartiet har lagt fram förslag som rimmar med detta.

Anf. 85 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Miljön är en angelägen fråga inför framtiden, och det är angeläget att miljöforskningen får sin rättmätiga del av satsningarna. För att vi skall kunna komma till rätta med dagens och morgondagens miljöproblem krävs en kraftfull miljöpolitik. Omsorgen om miljön måste ges en central roll inom den framtida samhällsutvecklingen. Jag ser det som mycket angeläget att det fortsatta miljövårdsarbetet bedrivs inom ramen för många andra aktiviteter och på mycket bred front. Jag menar att det därför är angeläget med en bred forskning även på miljövårdens område. Vi behöver forskning- en för att få ökade kunskaper om tillståndet i naturen. Vi behöver ökade kunskaper om miljöproblemen för att kunna skapa metoder för att komma till rätta med problemen.

Jag skall kort kommentera några av de reservationer som är fogade till jordbruksutskottets betänkande som behandlas här. Grethe Lundblad har redan berört en del av reservationerna.

I reservationerna 9 och 10 behandlas renforskningen. Utskottsmajoriteten har hänvisat till att regeringen har gett skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) i uppdrag att senast den 1 juli 1988 inkomma med ett forskningsprogram. Utskottet påpekar i sin skrivning att regeringen har begärt ett program för renforskningen inom loppet av ett år. Någon snabbare handläggning av frågan tror jag inte kan ske. Jag yrkar med detta avslag på reservationerna 9 och 10.

I reservation 11 tar centern upp biodlingens betydelse. Även utskottsmajoriteten har uppfattningen att biodlingen har en betydelsefull uppgift i ekosystemet och att den kan vara av betydelse när det gäller de regionalpolitiska insatserna. Det finns en särskild avdelning med mycket gott anseende vid SLU som sysslar med biodling. Men hänsyn till det arbete som pågår och planeras bör det ankomma på SLU att bedöma om ytterligare resurser för biforskningen behövs.

Reservation 19 gäller vattenbruket. Under senare år har en rad åtgärder vidtagits för att stärka forskningen kring vattenbruket. Under sommaren väntas SJFR komma med ett forskningsprogram. Vi får invänta deras förslag, som sedan i vanlig ordning får beredas av regeringen. Med den motiveringen vill jag yrka avslag på reservation 19.

Anslagsfrågorna tas upp i ett antal reservationer. Grethe Lundblad har fört fram flera argument i närliggande frågor, och därför skall jag fatta mig mycket kort. Det handlar om olika sätt att prioritera delar av forskningen. Flera av reservationerna är följreservationer.

Anslagsbeloppen är mycket väl motiverade i propositionen, och jag vill därför bara framhålla det angelägna i de uppräkningsområden som nu görs. Den forskning som bedrivs vid både SLU och SJFR är angelägen och mycket värdefull för det framtida jord- och skogsbruket. Jag yrkar bifall till utskottets förslag och avslag på reservationerna 20–26.

Vad gäller reservationerna 28 och 29 om laboratorieresurser, vill jag hänvisa till att regeringen har för avsikt att komma med förslag i laboratoriefrågan och om analyskapacitet för kvalificerade analyser av miljögifter. Det naturliga är att riksdagen inväntar regeringens förslag och därefter behandlar det i vanlig ordning. Jag yrkar därför avslag på reservationerna och bifall till utskottets skrivning.

I reservation 30 krävs en överföring av medel från miljö- och energidepartementet till utbildningsdepartementets huvudtitel. Eftersom det rör sig om miljöforskning, anser jag att pengarna även i fortsättningen bör disponeras av den centrala miljöförvaltningsmyndigheten, statens naturvårdsverk.

Naturvårdsverket har sedan många år tillbaka haft huvudansvaret för den miljörelaterade forskningen, och det finns inte anledning att ändra det förfarings sättet. Däremot kan det, som också verket har framhållit i en rapport, vara så att viss åtgärdsforskning, för att förebygga och lösa miljöproblem inom olika samhällssektorer, skall ligga på resp. sektorsorgan.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservation 30.

Låt mig sedan, fru talman, något kommentera Lennart Brunanders anförande. Han säger att jordbruksmarken är en resurs som måste tas till vara. Jag kan hålla med om det, men vi bör då också vara rädda om den resursen och på allt sätt se till att den skyddas och bevaras från föroreningar och inte förstörs.

När det gäller utsläppen i Laholmsbukten finns det anledning att på olika sätt begränsa skadeverkningarna genom de gifter som kommer från industrin och lakas ut i vattnet. Det är självklart att föroreningar bör undvikas så långt som möjligt.

Anf. 86 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Ove Karlsson säger att det finns en avdelning för biodling på lantbruksuniversitetet och att det inte behövs mer än så. Denna avdelning är väl ansedd, och därmed är allt väl.

Det är fullständigt riktigt att avdelningen för biodling är väl ansedd – den är internationellt sett mycket bra – men den har fått en något undanskymd plats. Det behövs alltså mer resurser på det området. Detta är viktigt, eftersom bina är mycket viktiga i naturen. De är egentligen förutsättningen för att mycket i flora och fauna skall fungera på ett riktigt sätt.

Ove Karlsson säger också att anslagsbeloppen är väl motiverade och att de därför inte skall ändras. Man kan säga både ja och nej till det påståendet. De flesta beloppen är naturligtvis väl motiverade, men de är för små, varför vi i vissa delar har yrkat på en påplussning.

De pengar som staten har fått in genom avgifterna på bekämpningsmedel och handelsgödsel har använts på ett icke avsett sätt. För mycket av dessa pengar har nämligen gått till skogsforskning och försurningsforskning. Pengar till försurningsforskningen skall man ta från budgetmedel. När det gäller skogsforskningen är det fel att de små familjejordbrukarna skall betala storskogsbrukets forskning. Det är nödvändigt att finna ett sätt att ta in avgifter från de stora skogsägarna.

Ove Karlsson anser att naturvårdsverket skall fortsätta att vara huvudman för forskningen och ha ansvaret för alla pengar. Vi i centerpartiet har en annan uppfattning. Vi anser att vi på detta område liksom på andra – exempelvis skogs- och jordbruksområdena – skall ha ett miljövårdens forskningsråd för att vara säkra på hur pengarna används. Sedan får naturvårdsverket och andra som utför forskningen söka pengar där.

Ove Karlsson tycker att man skall vara rädd om jordbruksmarken. Det tycker jag också. Jag sade i mitt anförande att detta är mycket viktigt. Vidare sade Ove Karlsson att man skall skydda marken mot miljöförstöring och gifter som faller ned. Det är egentligen där min kritik är starkast. Man går nu ut ganska hårt mot jordbruket, och det är i och för sig inte fel, men man gör inte någonting åt det stora problemet, nämligen alla föroreningar som går ut i luften via olika skorstenar, i form av bilavgaser och annat och sedan faller ned på marken och förorsakar en del av de problem som vi vill komma till rätta med. Det hjälper inte att vara rädd om marken. Vill man vara det får man bespara den de föroreningarna.

Anf. 87 OVE KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag skall fatta mig kort. Frågan om biodling kräver ingen ingående diskussion, eftersom vi från majoritetens sida har hänvisat till att det på nordisk basis delas ut pengar för vidare forskning på det området.

Lennart Brunander säger att vi måste skydda marken mot föroreningar från luften och från bilarna. Vi är naturligtvis medvetna om det, men vi måste också låta jordbruket ta sitt ansvar, likaväl som industrin måste göra det för utsläpp och föroreningar från skorstenar och annat. Men vi är självfallet medvetna om att också bilarna är en grupp syndare som vi måste ta itu med, kanske mer än vi har gjort – även om vi har påbörjat en kraftig satsning därvidlag.

Anf. 88 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Ove Karlsson säger: Vi är medvetna om att vi måste minska luftföroreningarna från bilarna och från andra föroreningskällor. Men, Ove Karlsson, det räcker inte att vara medveten om detta. Man måste göra någonting också.

Anf. 89 HANS DAU (m):

Fru talman! Vi har i den moderata motionen Jo134 pekat på att renforskningen helt har förbigåtts i regeringens forskningspolitiska proposition. Detta är märkligt, med tanke på att när frågorna om renforskning redan för fem år sedan behandlades i riksdagen gav riksdagen regeringen till känna att: "det är nu tid att föra frågan om förstärkning av resurserna för renforskning i vårt land framåt. Det är bl. a. angeläget att tillse att forskningen och försöksverksamheten på rennäringens område får godtagbara lokalresurser."

Jag kan konstatera att efter fem år har något regeringsförslag ännu inte lagts fram. Nu förstärks behovet av renforskning än mer, eftersom samerna och den samiska kulturen hotar att gå under på grund av följderna av olyckan i Tjernoby. Osäkerheten om situationen och hur den skall mötas och de motstridiga uppfattningarna om vad som kan göras för att få renarna fria från radioaktivitet och radioaktivt cesium visar hur stort behovet av renforskning verkligen är. Meningarna om effekterna av utfodring och hur den skall genomföras är minst sagt delade, vilket är förvirrande. Samerna och de s. k. experterna har oftast diametralt motsatta uppfattningar. Likadant är förhållandet med frågan om värdet av och möjligheten att flytta renarna till cesiumfria marker i Dalarna.

Jag anser att utskottets majoritet inte insett allvaret i situationen och därför endast hänvisar till att regeringen har gett SJFR i uppdrag att inkomma med ett forskningsprogram för renforskningen någon gång under 1988. När programmet sedan eventuellt kan komma till genomförande är ovisst. Ove Karlsson avfärdar också dessa reservationer med den enkla förklaringen. Det är att flytta problemen ytterligare några år framåt i tiden. En ändring av regeringens passiva hållning är nödvändig. Saken brådskar, resurser måste omgående ställas till renforskningens förfogande.

När så sker – vi vill att det skall ske fort, men ni tycker att det inte brådskar – bör forskningen av resursskäl och ekonomiska skäl lokaliseras till Umeå, med en fältverksamhet som kan arbeta ute på hela renskötselområdet. Att vi vill välja Umeå som lokaliseringsort beror på att det ger tillgång till de resurser och det kunnande som finns där på ett antal närliggande områden genom Umeås egenskap av universitetsstad. Lägre kostnader och en snabbare uppstartning av verksamheten blir resultatet om vi väljer Röbäcksdalen i Umeå som lokaliseringsort.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 9.

Forskningsbetänkandet behandlar också ett antal motioner om skogsteknikerutbildning i Norrland. Jag ser med viss tillfredsställelse att utskottet går min och Sven Eric Lorentzons motion Jo605 till mötes genom att föreslå riksdagen att ge regeringen till känna att man i Norrland ökar antagningarna till skogsteknisk utbildning och då också överväger att höja utbildningskapa-

citeten vad gäller skogstekniker totalt i landet. Utskottet instämmer också i vårt förslag i motionen att utbildningen bör kunna ges en sådan lokalisering och inriktning att den bättre tillgodoser det norrländska skogsbruket.

Med tanke på bristen på skogstekniker i norra Norrland och skogsbrukets betydelse i Norrbotten och Västerbotten är det angeläget att regeringen snabbt genomför denna utökning av utbildningskapaciteten. Vi har i vår motion föreslagit att de nya utbildningsplatserna förläggs till Umeå, främst av kvalitetsskäl. Närheten till skogshögskola och universitet är en självklar tillgång i kvalitetshöjande riktning.

Eventuellt kan man tänka sig en kombination Umeå-Hällnäs. Hällnäs är en ort i Västerbottens inland som tidigare har haft skoglig utbildning. Där skulle man kunna ha de praktiska övningarna. Det finns lokaler tillgängliga, och orten har en besvärlig arbetsmarknadssituation.

Slutligen vill jag än en gång betona hur viktig frågan är och att den inte får förhalas. Den får inte hamna i samma läge som renforskningen.

Anf. 90 OVE KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Utskottsmajoriteten har inte sagt att renforskningen är oviktig, utan vi har sagt att regeringen har gett SJFR i uppdrag att senast den 1 juli 1988 inkomma med ett forskningsprogram. Utskottsmajoriteten har med detta markerat att det finns ett intresse för frågan. För dagen har jag ingen anledning att diskutera lokaliseringsfrågan utan jag hänvisar än en gång till den begäran utskottet gjort om ett forskningsprogram. Att göra något snabbare än det som begärts, dvs. att man inom ett år skall presentera ett forskningsprogram, är nog inte möjligt.

När det gäller skogsteknikerutbildningen vill jag bara hänvisa till vad utskottet skrivit. Med de insatser man sätter in förs frågan framåt till en lösning som bör täcka det behov som Norrlands inland kan ha av skogstekniker i framtiden.

Anf. 91 HANS DAU (m) replik:

Fru talman! Man kan inte precis säga att det har gått fort. För fem år sedan gjorde riksdagen ett uttalande till regeringen att man skulle göra någonting åt renforskningen, och nu skjuter man ytterligare på det! Det kan väl inte vara okänt för vare sig Ove Karlsson eller regeringen att rennäringen under det senaste året har drabbats av mycket stora problem som inte någon har varit ställd inför förut. Alla är fullständigt förvirrade när det gäller cesiumets och det övriga radioaktiva nedfallets inverkan på renarna och hur man skall bemästra det. När man då bara talar om en utredning som skall lägga fram ett förslag om ett år som man sedan skall ta ställning till, då är man handlingsförlamad. Här måste man handla snabbt för den här lilla men trots det för oss norrlänningar mycket viktiga folkgrupps skull.

Anf. 92 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! Det svenska näringslivet är genom den kombinerade effekten av bl. a. höga lönekostnader, höga skatter och liten hemmamarknad för sin internationella konkurrenskraft och utvecklingsförmåga starkt beroende av en hög teknisk nivå. En hög teknisk nivå är i sin tur beroende av den

teknisk-vetenskapliga nivån. Vi måste ha kompetens att dels följa och utnyttja den internationella teknisk-vetenskapliga forskningens resultat, dels bedriva nyskapande forskning och teknisk utveckling på internationell nivå på åtminstone några områden av särskild betydelse för den svenska industrins konkurrens- och utvecklingsmöjligheter.

I den näringspolitiska propositionen påstår industriministern att en av de mer allvarliga bristerna i marknadsekonomin funktionssätt är att investeringar i forskning och utveckling tenderar att bli för små.

Uttalandet avslöjar stor okunnighet hos industriministern om utvecklingen av teknisk-vetenskaplig och industriell forskning och utveckling i Sverige.

Den svenska industrin har under de senaste tio åren ökat sina utgifter för forskning och utveckling mycket kraftigt. Den tillverkande industrin har fördubblat sina utgifter på sju år. Det är en kraftigare ökning än i något annat industriland.

Under samma tid som den svenska industrin kraftigt ökat sina satsningar har staten inte alls gjort motsvarande ökning av den grundläggande teknisk-vetenskapliga forskningen för att bygga under industrins långsiktiga utveckling. Den statligt finansierade grundläggande tekniska forskningen låg 1985 vid omkring 1 miljard kronor, vilket i fasta priser innebär en minskad volym sedan 1977.

Tvärtemot vad industriministern påstår har alltså industrin satsat kraftigt, medan staten i fasta priser t. o. m. minskat sin satsning.

Industrins forskning och utveckling avser emellertid i huvudsak utvecklingsarbete, dvs. att med utgångspunkt i en befintlig teknisk-vetenskaplig kunskapsbas ta fram nya eller förbättrade produkter, processer, metoder och system. Den internationella konkurrensen förutsätter att utvecklingsarbetet bygger på ny teknik. Ny teknik är i hög grad vetenskapsbaserad. Saknas den vetenskapliga basen, eller är den otillräcklig jämfört med omvärldens nivå, saknas också en väsentlig förutsättning för fortsatt industriell tillväxt och internationell konkurrenskraft.

I Sverige svarar staten för en internationellt sett liten andel av forskning och utveckling. Det är inte realistiskt att de svenska företagen förutom sin egen allt dyrare utveckling av ny produktionsteknik och nya produkter också skulle ta på sig ett starkt ökat ansvar för att fylla det stegrade behovet av vetenskaplig underbyggnad.

För att man skall kunna utnyttja den internationella utvecklingen av nya teknologier måste en tillräcklig kompetens finnas inom landet. Sverige måste dessutom engagera sig i nyskapande forskning och teknikutveckling inom åtminstone några viktiga områden. Annars tvingas dynamiska svenska företag att flytta sin utvecklingsverksamhet till andra länder som har en bättre teknisk-vetenskaplig miljö. Men då, fru talman, kommer också den kvalificerade produktionen att flytta till samma länder. Kvar i Sverige blir mindre kvalificerad produktion med lågt förädlingsvärde. Då kan företagen inte betala tillräckliga löner, och vi måste devalvera kronan gentemot omvärlden för att kunna konkurrera.

En bred forskningskompetens med en internationell kontaktyta måste upprätthållas. Det är nödvändigt med hänsyn till att den svenska industrin, jämfört med industrin i andra länder av motsvarande storlek, har stor bredd.

De tekniska högskolorna ger förutsättningar att upprätthålla tillräcklig bredd genom sina ca 400 professorer. Deras basanslag till forskning, fakultetsanslaget, räknat per professur är emellertid väsentligt lägre än vid andra fakulteter och har gradvis urholkats. Fakultetsanslagen förmår därför inte längre att i tillräcklig omfattning finansiera en forskning med sådan kvalitet att den skapar en grund för internationellt utbyte. Urholkningen av basfinansieringen riskerar också att gradvis försämra kvaliteten på utbildningen. Den ökning av basanslaget till de tekniska högskolorna som regeringen nu föreslår återställer inte nivån. Urholkningen har pågått för länge, och kraven på bredd och djup på det teknisk-vetenskapliga området har ökat mycket starkt. Det inser inte den socialdemokratiska regeringen. För den är utvecklingen något statistiskt.

På flera för industrins utveckling och konkurrensförmåga avgörande delområden är därför, som industriministern medger, den svenska teknisk-vetenskapliga basen så svag att den inte utgör tillräcklig grund för industriell utveckling och konkurrenskraft. Nu tillgängliga resurser ger inte möjlighet att genomföra tillräckligt stora satsningar på annat än ett fåtal delområden.

Ett allvarligt exempel på hur regeringen förhåller nödvändiga åtgärder och där våra konkurrerande industriländers regeringar sedan många år vidtagit verkligt kraftfulla åtgärder är informationstekniken. Den är ett nyckelområde för hela vårt näringsliv. Det har tagit regeringen tre år sedan riksdagens uppdrag 1983 att föreslå en efter internationell måttstock blygsam insats. Industriministerns påstående att han gör en miljardinsats är en grov överdrift. De nya anslagen till teknisk-vetenskaplig forskning uppgår bara till (24 milj. kr. + 11,5 milj. kr.) 35,5 milj. kr. för nästa år, varav huvuddelen från utbildningsdepartementet. För att nå upp till en miljard räknar industriministern in dels 500 milj. kr. som industrin förväntas lägga ut på utvecklingsarbete under tre år, dels medel för utvecklingsarbete som redan finns vid televerket och försvaret. Industriministerns satsning uppgår i själva verket till 11,5 milj. kr. för 1987/88 och 84 milj. kr. för treårsperioden.

Även på andra sätt ger industriministern en missvisande eller överdriven beskrivning av sina förslag. De "kraftfulla" insatser han talar om på områden som är avgörande för den svenska industrins konkurrens- och utvecklingsförmåga visar sig vid närmare betraktande vara mycket små.

Fru talman! De sammanlagda förslagen rörande statens stöd till FoU under industridepartementets huvudtitel visar sig innebära en minskning, inte en kraftfull ökning.

Anslaget till industrifonden dras in. Enligt treårsplanen för 1984/85–1986/87 skulle totalt 600 milj. kr., eller 200 milj. kr. per år, anvisas till fonden. I stället upphör anslaget, och 150 milj. kr. dras in till staten. Det innebär uppenbarligen en stor minskning av statens kostnader. Vi konstaterar dock att regeringen vad beträffar anslaget till industrifonden handlar i enlighet med vad vi föreslog redan 1984.

Anslaget Bidrag till teknikbaserade företag dras också in. Även denna åtgärd överensstämmer med vad moderata samlingspartiet tidigare föreslagit. T. o. m. industriministerns motiv överensstämmer nu med våra. Åtgärden innebär en minskning av statens kostnader för teknisk FoU.

Tillsammans minskar statens kostnader för teknisk FoU med ett belopp

som är större än den sammanlagda ökningen av anslagen till de tekniska högskolorna och STU.

Industriministern medger alltså själv, på s. 16 i propositionen, att den svenska teknisk-vetenskapliga basen på många viktiga områden är så svag att den inte räcker som grund för industrins utveckling och konkurrenskraft.

Industriministern gör dock inte mycket åt situationen trots sina påståenden om kraftfulla satsningar. Ökningen till STU äts upp av krav på ökade satsningar på en rad andra områden än de som är en förutsättning för svensk industri förnyelse, utveckling och konkurrenskraft.

Vi moderater vill göra någonting, och vi vill göra det genom omfördelning från områden där statens insatser har liten effekt eller låg effektivitet.

Som påpekas i vår partimotion 1986/87:Ub5 är det viktigt att stöd kan lämnas till goda forskningsprojekt även utanför de av STU prioriterade områdena. Den nuvarande s. k. tekniska forskningsrådsfunktionen inom STUF bör därför omvandlas till ett fristående tekniskt-vetenskapligt forskningsråd med samma ställning som övriga forskningsråd och med en successivt ökad resursram. I samband med den angivna omorganisationen bör även vissa av statens industriverks uppgifter föras över till STU enligt de förslag som näringsutskottet behandlade i betänkandet 1986/87:30.

Fru talman! Till sist vill jag med tillfredsställelse notera att regeringen däremot nu synes beredd att utnyttja de möjligheter till närmare samarbete med EG som har öppnats genom 1986 års ramavtal om vetenskapligt och tekniskt samarbete. Som påpekas i vår partimotion, är det för svensk industri av största betydelse att svenska företag får medverka i de stora industriinriktade forsknings- och utvecklingsprojekten inom EG, främst ESPRIT, RACE och BRITE. På det tekniskt-vetenskapliga området liksom på andra områden måste ansträngningar göras för att uppnå ett så nära, omfattande och varaktigt samarbete som möjligt med EG!

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationer som fogats till näringsutskottets betänkande nr 33.

Anf. 93 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Låt mig först understryka den betydelse jag också fäster vid att vi från svensk sida på olika sätt kan medverka i det europeiska forsknings-samarbetet. Jag kan i det avseendet instämma i det som Sten Svensson sade.

Fru talman! Det är nödvändigt att vi finner vägar till effektivare elanvändning, både i industrin och i hushållen, och att vi kan utveckla miljövänlig teknik för ny elproduktion. Det är nödvändigt inte minst mot bakgrund av det beslut som riksdagen fattat om avveckling av kärnkraften till senast år 2010.

Det är bra, av det skälet, att Vattenfall och andra kraftbolag går samman i ett särskilt utvecklingsbolag för att utveckla sådan ny teknik. Men det finns, som vi från folkpartiet ser det, ingen anledning att följa Birgitta Dahl på den här punkten. Hon hävdar att det är samhället, dvs. staten, dvs. regeringen, dvs. Birgitta Dahl, som skall ha det avgörande inflytandet över arbetet. Det tycker inte vi känns nödvändigt. Jag yrkar bifall till reservation 14.

Fru talman! I arbetet med att skapa förutsättningar för avvecklingen till 2010 är det också viktigt att vi får fram alternativ till direktverkande elvärme.

Folkpartiet har väckt en motion i det avseendet. Det är väsentligt att vi finner en rätt användning för el.

Jag yrkar bifall till reservation 22.

Fru talman! Olika utredningar har konstaterat att det finns ett visst utrymme för vindkraft i Sverige. Hittills har utvecklingsarbetet och forskningen koncentrerats till ett fåtal stora anläggningar. Vi vill från folkpartiets sida ha ett särskilt forskningsprogram kring småskalig vindkraft.

Jag yrkar bifall till reservation 25.

Fru talman! Det är väsentligt att en betydande del av energiforskningen får bedrivas utifrån ett långsiktigt perspektiv. Regeringens förslag riskerar att leda till en ökad inriktning mot kortsiktiga mål. Energiforskningsnämnden och inte minst dess ordförande bör stå självständiga gentemot energiverket. Vi tycker alltså inte att det är riktigt att energiverkets chef skall vara ordförande i energiforskningsnämnden. Verket har viktiga uppgifter som det bör koncentrera sin uppmärksamhet på. Uppgiften att samordna de olika myndigheter och institutioner som arbetar på energiområdet bör åligga regeringen. Jag yrkar därför bifall till reservation 28.

Fru talman! Slutligen några ord om användningen av motorgas. Folkpartiet var med om att genomföra att prisskillnaden mellan gas och bensin blev så stor att ett intresse skapades hos olika bilinnehavare att övergå till gas. Skälet till att vi ville ha en sådan skillnad var att motorgasen ur miljösynpunkt är bättre än bensinen. Resultatet av denna prisskillnad blev att kommunernas flottor av fordon konverterade. Taxi gick i stor utsträckning över till gas. Som mest använde ca 40 % av taxifordonen i landet gas.

Nu har situationen drastiskt förändrats och en återgång har skett till bensindrift. Det sammanhänger med att motorgasen inte har samma ekonomiska fördelar som den hade tidigare. Det har gått snabbt att återgå till bensin, eftersom det huvudsakligen var storförbrukare i städerna som hade gått över till gas. Marknaden har snabbt återgått till bensin. Man kan naturligtvis fundera på vad allt detta beror på. Jag har förstått att OK:s marknadsandelar för krackad och extrakrackad bensin som framställs i Lysekil har minskat som följd av en minskad bensinförsäljning när flera bilar konverterade till gas; och detta har förorsakat oro i regeringskretsar.

Slutsatsen av detta är att prisskillnaden måste vara minst lika stor som den var i inledningsskedet. Vi ser det från folkpartiets sida som en viktig uppgift för den nya utredningen om bl. a. energiskatter att se över denna fråga. Vi kan inte yrka bifall till den reservation bakom vilken moderater och centerpartister slutit upp tillsammans med kommunisterna, med anledning av en kommunistmotion, där det krävs att statsmakterna och regeringen skall ta upp förhandlingar med oljebolagen. Från liberal utgångspunkt vill vi inte ha en förhandlingsekonomi utan att statsmakterna skall styra landet med generella medel och metoder. Vi har därför kunnat ansluta oss till vad utskottsmajoriteten hemställer. Jag vill dock i detta sammanhang understryka den vikt vi fäster vid att det blir en sådan skillnad i beskattningen att motorgasen framstår som ett bra ekonomiskt alternativ. Miljömässigt är den redan ett bra alternativ.

Anf. 94 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande 1986/87:33 behandlas två stora forskningssektorer, nämligen verksamheten vid styrelsen för teknisk utveckling, STU, och energiforskningen, som sedan i mitten av 70-talet utgjort ett viktigt inslag i energipolitiken. Det finns starka samband mellan STU:s verksamhet och energiforskningsprogrammet.

STU:s verksamhet kan beskrivas i tre huvuduppgifter:

- a. Att främja innovationer och teknisk kvalitet i industrin, den s. k. industrirollen.
- b. Att höja den teknisk-vetenskapliga nivån i landet, den s. k. forskningsstödjande rollen.
- c. Att genom utnyttjande av teknik främja utvecklingen inom olika samhällssektorer, den s. k. samhällssektorsrollen.

Ett enigt utskott står bakom inriktningen av STU:s verksamhet, men det finns nyanser på partiernas prioriteringar.

Vi i centern vill ytterligare förstärka STU:s stöd och insatser för de små och medelstora företagen.

Miljöforskningen är ett annat område som centern vill tillföra ytterligare resurser. Vi vill också att naturvårdsverket skall ha ett samlat ansvar för miljöforskningen. Det är redan i dag ett fruktbart samarbete mellan STU och naturvårdsverket, men vi i centern anser att det primära ansvaret för forsknings- och utvecklingsarbetet på miljöområdet bör ligga hos den myndighet som ansvarar för de sammanfattande bedömningarna i miljöpolitiken.

Småföretagen och den småskaliga tekniken har en avgörande betydelse för en positiv utveckling av sysselsättningen och möjligheten att driva en framgångsrik regionalpolitik. Det är därför centern vill satsa mer på den småskaliga teknikutvecklingen.

Centern motsätter sig den hårda knytning som regeringen och utskottsmajoriteten föreslår mellan kraftbolagen och forskning och utveckling på energiområdet. Centern underskattar inte kraftföretagens kunskap och kompetens, men det är viktigt att denna i första hand tas till vara inom den begränsade sektor som energiproduktion och energidistribution är och att den inte får bli styrande för hela energiområdet.

Centern vill ha obunden forskning och utveckling. Kraftbolagen skall vara en part av många och inte tillåtas dominera. Exempel på detta är när vi i centern vill ge byggforskningsrådet egna och fria resurser för sitt experimentbyggande och för sin forskningsverksamhet i stället för att göra verksamheten beroende av uppdragsverksamhet åt t. ex. Vattenfall.

Effektivare energianvändning, solvärme och vindkraft är tre prioriterade områden som centern vill ge större resurser för forskning och utveckling. Detsamma gäller bioenergiforskningen.

Centern har i olika sammanhang visat hur en första fullskalanläggning för produktion av drivmedelsetanol, baserad på i första hand vete, är klart samhällsekonomiskt lönsam och har stor betydelse för vår beredskap samt kan stimulera utvecklingen av bl. a. den fytokemiska industrin. Den enda konkreta åtgärd som krävs för att en fullskalanläggning skall komma till

stånd är skattefrihet för den etanol som produceras. Det är beklagligt att utskottsmajoriteten inte har ägnat denna viktiga fråga mer ingående uppmärksamhet.

Etanoltillverkningen ger många viktiga biprodukter. Utöver proteinfoder, stärkelse och kolsyra kan gluten nämnas. Gluten är i sin renaste form ett mycket högklassigt livsmedel, som kan användas för att höja proteinhalten i vårt vetemjöl. En mer okänd användning är användningen av gluten för att förbättra kvaliteten på betong. Betongen blir bl. a. mycket mer frostökänslig. Bl. a. skulle underhållet på våra broar kunna minskas.

Centern säger nej till att använda skattepengar för fusionsforskning. Fusionskraften rymmer så många problem och risker att det inte är ansvarsfullt att satsa pengar på denna forskning. Det är mycket bättre att satsa utvecklingspengarna på den indirekta fusionskraft som solen generöst slösar över vårt land.

Fru talman! Jag har med det nu sagda sporadiskt presenterat några av huvuddragen i centerns reservationer, och för att spara kammarens tid avstår jag från en mer ingående redovisning utom när det gäller reservation 10, som handlar om ångdrivsystem för bilar. Först vill jag dock yrka bifall till samtliga reservationer där centerns representanter är med.

I ett decentraliserat samhälle är bilen en omistlig del av ett väl fungerande kommunikationssystem. Samtidigt är vi alla medvetna om bilens negativa miljöeffekter. En miljövänlig bil är ett måste om bilen i framtiden skall kunna fylla den goda funktion som den tekniskt är väl lämpad för. En miljövänlig bil är med andra ord en förutsättning för att vi i framtiden skall kunna acceptera ett fritt brukande av bilen och samtidigt bevara och förbättra vår miljö.

Mot denna bakgrund är det ganska naturligt att ingen möda får lämnas ospard för att göra bilen maximalt miljövänlig. I centerns motion 1986/87:N389 redovisas RAN-ångdrivsystem och dess möjligheter när det gäller att få fram en mycket miljövänligare bil.

Utskottsmajoriteten går emot den massiva satsning, som man uttrycker det, som motionen förordar när det gäller att utveckla RAN-ångdrivsystem. Utskottsmajoriteten säger vidare:

”Trots ångmotorernas sannolikt avsevärda tekniska fördelar i förhållande till dagens motortyper förutses stora svårigheter att hitta en marknad för en kommersiell produktion, vilket också torde vara skälet till att svensk bilindustri inte driver något aktivt arbete på området. Utskottet finner emellertid att frågan är av betydande näringspolitiskt intresse. Det är därför önskvärt att en viss inhemsk kapacitet på området kan vidmakthållas i samarbete med bilindustrin, t. ex. inom ramen för STU:s insatser på motorområdet.”

Herr talman! Riksdagen måste ta sitt miljöansvar och ge regeringen i uppdrag att kraftfullt verka för en snabb utveckling av en miljövänlig bilmotor. En första åtgärd bör vara att utveckla en modern ångmotor i en första provserie så att dess goda miljöegenskaper och ekonomi till fullo kan dokumenteras.

Ångmotorn är ju ingen nyhet. Den kom till redan i början av 1700-talet, och vid sekelskiftet tillverkades ångbilar i stora serier.

Det kan vara intressant att till kammarens protokoll läsa in den reklam som

gjordes för Stanley ångbilar när seklet var ungt:

”Stanleybilen har ingen koppling, ingen växellåda, inget svänghjul, ingen förgasare, inga tändstift, ingen fördelare, ingen startmotor och inte heller några av de många fantastiska och smarta komplikationer som uppfinnarna har varit tvungna att hitta på för att komma till rätta med problem som är inbyggda i explosionsmotorn.”

Detta talar litet om den enkelhet som ångmotorn egentligen representerar.

När det gäller ångmotorns miljöegenskaper skrev Valfrid Paulsson på naturvårdsverket för två år sedan följande till jordbruksdepartementet:

”På basis av det redovisade underlaget och den muntliga föredragningen som förevarit bedömer naturvårdsverket att den redovisade motortypen – RAN-ångdrivsystem – har potential för mycket låga avgas- och bulleremissioner. En fördel med drivsystemet är att det kan ge varaktigt låga utsläpp och att man inte behöver komplettera med särskild utrustning för avgasrening. Förbränningen i motorn sker i extern brännkammare som ger helt andra möjligheter till anpassning till olika bränslen och till en ren förbränning än vad fallet är med dagens bilmotorer.

Verket bedömer att motorns potential för låga emissioner, särskilt vad gäller kväveoxider, är den bästa som hittills har presenterats för något förbränningsmotorsystem. Möjligheterna till praktisk användning och mass-tillverkning synes vara bättre än för t. ex. stirlingsmotorn.”

Ångmotorn arbetar också efter rätt princip. I dag arbetar vi efter en felaktig princip: Först producerar vi en massa föroreningar och tvingas sedan lägga ner stora resurser för att neutralisera dessa föroreningar. Detta gör att vi lägger på en onödig kostnad, om vi nu hittar lösningar så att vi kan undvika produktionen av de farliga avgaserna.

Chefen för Saabs motorexperiment Per Gillbrand säger i Dagens Nyheter i går att bilmotorn måste uppfylla fem krav:

Den skall vara lätt att köra, ha god effekt och komfort.

Den skall vara ekonomisk och lätt att serva.

Den skall vara driftsäker.

Den skall vara ren och tystgående.

Den skall kunna köras på flera olika bränslen.

Per Gillbrand hävdar att inga andra alternativ till kolvmotorn klarar alla de kraven bättre än nuvarande bilmotor. Och sedan kommer det intressanta: Det omfattande utredningsmaterial som finns om RAN-ångdrivsystemet visar tvärtom att denna moderna ångmotor på varje punkt skulle vara bättre än nuvarande bilmotor och i särklass ha bättre miljöegenskaper med speciellt små kväveutsläpp.

Bilindustrin har ju alltid fattat det rätta beslutet för överskådlig tid intill dess att den fattar ett nytt beslut. Därför är det rätt naturligt att bilindustrin har denna inställning så länge man är inställd på att producera nuvarande explosionsmotor. Just därför är det så viktigt att staten medverkar till att utveckla RAN-ångdrivsystemet snabbt samt att driva det så långt att alla dess egenskaper praktiskt kan dokumenteras. Kostnaden för detta har beräknats till i storleksordningen 500 miljoner. Det är ungefär samma summa som behövs för att ändra en karossmodell på en modern bil. Jag vill här rikta en

mycket kraftfull vädjan till alla riksdagsmän – tyvärr är det bara ett fåtal som hör här i kväll, och jag har inte alls för stora förhoppningar att få respons. Men här borde vi alla, var och en som enskild riksdagsman, verkligen tänka efter. Är det ändå inte vettigt att få det definitiva beskedet om ångmotorns värde? Alla hittills gjorda utredningar tyder på att den nästan fullständigt löser vårt största miljöproblem, kväveoxidutsläppen. Är det inte värt att ändra en karossmodell och få ångdrivsystemets egenskaper dokumenterade? Borde vi inte alla samlas bakom centerns reservation 10 och därmed ge regeringen det klara beskedet att vi vill ha detta snabbt utrett, vi vill inte missa den här chansen, vi vill inte ha mera ihjälgasade skogar, utan vi vill att det skall handlas nu. Jag vädjar alltså till alla riksdagsmän att besinna sitt ansvar och rösta för centerns reservation 10 i näringsutskottets betänkande 33.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 95 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det svenska energiforskningsprogrammet har varit mycket framgångsrikt och varit långt före många andra nationers när det gäller att ta fram kunskap och utveckling av ny teknik på energiområdet. Programmet är numera tio år gammalt. Det första projektet sattes i gång 1975, och sedan har det skett uppföljningar med treåriga intervaller under hela den efterföljande perioden.

Det har varit ett mycket bra program, som gett oss en ledande ställning på många områden när det gäller energiforskning. Det finns all anledning för alla att vara ganska belåtna och – skulle jag gärna vilja säga – ganska stolta över den energiforskning som har bedrivits i Sverige under de här åren. Orsaken har naturligtvis varit att det funnits ett ökat intresse i samband med debatten om kärnkraftsavvecklingen att undersöka nya alternativ m. m.

Tyvärr har vi efter 1984 års beslut om detta forskningsprogram fått kraftiga nedskärningar. Man har sagt att det inte har behövts någon ytterligare grundforskning, utan att vi så att säga skall överlämna forskningen till de kommersiella krafterna, att företag, industriintressen m. m. kan ta över och utveckla det hela på kommersiell basis.

Vi har varit motståndare till den neddragningen av forskningsanslagen inom energisektorn. Det var mycket olyckligt att man gjorde den kraftiga neddragningen förra gången vi beslutade om ett treårsprogram. Vi fullföljer vår linje genom att fortfarande begära högre anslag till en hel del olika forskningsinsatser.

Framför allt är flödesenergin intressant. Det är på solvärme- och vindenergiområdet som det fortfarande finns möjligheter att få fram vettiga, billiga och förnyelsebara system som vi kan ha stor användning och glädje av i framtiden.

Det är mot den här bakgrunden som man skall se de ökade anslag som vi har begärt till solvärme- och vindenergiprogram. Och här gäller det inte bara solvärme utan solenergi i vidaste mening.

Jag tänkte nu närmast uppehålla mig vid en annan del av energiforsknings-

en, som kanske först under de senaste åren kommit mer i blickpunkten. Det gäller drivmedelssektorn. Jag vill då ansluta mig till vad Ivar Franzén sade om att vi här har ett mycket viktigt område. När det gäller luftföroreningar och skogsskador vet vi ju att det är trafiksektorn, bilismen, den persontransporterande och framför allt den godstransporterande, som bidrar till de verkligt stora utsläppen. Här behöver det ganska snabbt vidtas kraftiga åtgärder, så att vi får fram alternativ till de drivmedel som är baserade på diesel och bensin, de gamla välkända drivmedlen.

Vi har haft en utredning där både Ivar Franzén och jag varit med – etanolutredningen. Jag beklagar att man efter den utredningen inte kom fram till något annat än att man skulle avvakta, att man inte ville fullfölja satsningen genom att åtminstone bygga upp en fullskalanläggning i Sverige.

En annan aspekt har också intresserat mig ganska mycket, med det arbete som jag haft här i riksdagen. Det handlar inte bara om transportsektorn, utan det gäller den mycket viktiga sårbarhetsaspekten och beredskapsaspekten i händelse av kriser eller krig. Det är ganska symptomatiskt att den civila totalförvarsrepresentanten i etanolutredningen, representanten från ÖCB, var mycket positiv till en fullskalanläggning för etanolproduktion i Sverige. Jag beklagar att man inte ansåg sig kunna satsa de relativt blygsamma summor som hade behövts för att få i gång en sådan anläggning.

Jag vill inte upphålla mig vid var den skulle ha legat. Man hade kunnat välja plats med hänsyn till produktionsfaktorer, avsättning osv. Men jag tror att det var ett stort misstag att detta inte blev gjort, och jag tror att man måste försöka att reparera det, så att vi så snart som möjligt får i gång en inhemsk produktion av etanol. Det är viktigt både ur drivmedelssynpunkt – för att få fram ett alternativ till bensin och diesel – och i fråga om att minska sårbarheten.

Inom samma område har vi också detta med andra alternativa drivmedel. Vi kommer i andra sammanhang att snart ha uppe frågan om gasol – det gäller beskattningen. I näringsutskottets betänkande behandlas vidare frågan om motorgaser.

I det här sammanhanget talas det väldigt mycket om att beslutet om att införa katalytisk avgasrening på våra bilar kommer att betyda så mycket när det gäller att minska utsläppen och förbättra miljön. Men vi vet samtidigt – och det var känt innan beslutet om katalytisk avgasrening fattades – att det växande bilbeståndet och de ökande farter som blir följden av bilindustrins konstruktioner för att åstadkomma allt snabbare bilar gör att utsläppen kommer att öka trots den katalytiska avgasreningen. Flera bilar i högre farter ger den effekten. Därför är det så oerhört viktigt att man inte låter sådana alternativa drivmedel som motorgas eller en eventuell inblandning av motoralkoholer, etanol, i bränslena försvinna i det här sammanhanget. Det är beklagligt att övriga partier inte har kunnat vara mera generösa och satsat litet mera på dessa alternativa drivmedel.

Ivar Franzén hade en intressant och givande genomgång när det gällde framtagningen av en ångmotor. Också det är något som framdeles måste uppmärksammas på ett helt annat sätt. Det är ytterligare ett alternativ inom drivmedelssektorn som det är värt att pröva och som man inte bara släpphant bör avvisa. Det kan bli framtidens drivmedelsalternativ i vissa områden, och

därför vore det intressant om ett forskningsprojekt kring detta kunde genomföras. Personligen skulle jag vara mycket villig att stödja ett förslag om en sådan satsning på att få fram ångmotorer. Vi skall inte vara så rädda att ta upp nya idéer, när det nu finns ett sådant bra underlag som har redovisats här.

Herr talman! Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk längre utan vill med detta yrka bifall till de reservationer i betänkandet där vpk finns med.

Anf. 96 MATS LINDBERG (s):

Herr talman! Av de båda avsnitt som behandlas i näringsutskottets betänkande 1986/87:33 om forskning kommer jag att uppehålla mig vid den verksamhet som styrelsen för teknisk utveckling, STU, stöder. Det andra avsnittet, energiforskningen, kommer Åke Wictorsson senare att behandla.

När det gäller den tekniska utvecklingen har regeringen med industriminister Thage G. Peterson i spetsen mycket kraftfullt inriktat satsningarna på ökad teknisk kunskap, teknik och nya produkter, detta i syfte att utveckla en ny industriell verksamhet baserad på produkter med hög tillväxtpotential. Inte minst viktig är satsningen genom projektstöd till små och medelstora företag.

Det finns vidare en strävan hos regeringen att vidga det europeiska forskningssamarbetet till att, i den utsträckning som har möjliggjorts genom 1986 års bilaterala ramavtal, omfatta också sådana områden som är av direkt intresse för svensk industri.

Det är med mycket stor glädje jag konstaterar att det råder en bred enighet om värdet av STU:s verksamhet. Det nu framlagda treårsprogrammet innebär också en ökning av forskningsresurserna med 5 %. De prioriterade områden som STU utarbetat är informationsteknologi, verkstadsteknik, materialteknik, bioteknik, biomedicinsk teknik och det nya området mikronik. Men även miljövardstekniken anges som ett prioriterat område.

Centern har i en motion anført att den miljötekniska forskningen och utvecklingen bör föras över från STU till statens naturvårdsverk och att resurserna för särskilda miljötekniska projekt bör ökas.

Utskottet instämmer i vad som sägs i motionen om att forskning och utveckling på det miljötekniska området bör inriktas mot förebyggande lösningar i produktionsleden. Detta torde också ha varit ett av de avgörande motiven för att ansvaret för de statliga stödinsatserna på området fördes över till STU.

I motion N351 av Jörn Svensson, vpk, begärs ett utvecklingsprogram för optiska datorsystem. Motionären anser att den på elektronik baserade datatekniken har negativa sociala effekter och dessutom medför risker för ökat internationellt beroende. Övergång till optiska system kommer att bryta denna utveckling.

Utskottet anser att det nu framlagda informationsteknologiprogrammet innebär ökade resurser inom STU för målinriktad komponent- och systemteknisk forskning. Detta ger en förstärkning av insatserna på optikområdet.

Jag vill också ta upp frågan om regional innovationspolitik. Där har mycket viktiga åtgärder vidtagits för att öka spridningen av ny teknik. I mitt hemlän Västerbotten kan jag konstatera att mycket goda resultat har

erhållits vid olika projekt i småföretag, där teknikspridning och förnyelse har ingått i program som stötts av STU.

Herr talman! Med min redovisning, som varit kortfattad, har jag belyst några av de motioner som behandlats, men då det i stort råder samstämmighet i de frågor som berör detta avsnitt, finner jag det inte nödvändigt att ta upp kammarens tid med en detaljerad genomgång av reservationerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 97 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Jag skall i detta anförande behandla den del av näringsutskottets betänkande som tar upp regeringens förslag om ett nytt treårigt program för energiforskningen. Enligt förslaget bör huvuddelen av insatserna göras inom en ram som för budgetåren 1987/88–1989/90 skall omfatta sammanlagt 882 milj. kr. Det gäller energianvändning i industrin och i bebyggelse samt för energitillförsel. Resterande del av forskningen på energiområdet föreslås integreras i berörda myndigheters ordinarie verksamhet. Enligt regeringens uppfattning bör tyngdpunkten skjutas över mot grundforskning och mer långsiktigt tillämpad forskning. I fråga om de senare delarna föreslås för treårsperioden totalt ca 168 milj. kr. Riksdagen föreslås vidare godkänna de riktlinjer för energiforskningen som redovisas.

Energiforskningen är i stor utsträckning inriktad på att underlätta en omställning av energisystemet med utgångspunkt i de riktlinjer för energipolitiken som riksdagen fattade beslut om i juni 1985. Forskningen syftar bl. a. till att utveckla ny teknik inom energisektorn, att stärka svensk industris konkurrenskraft inför kommande omställningar på energiområdet. Forskningen rörande energihushållning och utveckling av energisnålare teknik inom bl. a. industri och bebyggelse bör drivas med stor intensitet. På längre sikt skall vidare oljeberoendet minska och utsläppen av skadliga föroreningar som kommer från transportsektorn begränsas.

Det är lämpligt att eftersträva en samordning av statens och kraftföretagens insatser för forskning, utveckling, demonstration och kommersialisering av ny och bättre teknik på energiområdet. Statens vattenfallsverk föreslås få ett särskilt ansvar för forskning och utveckling inom det elkraftstekniska området.

Utskottet har tidigare behandlat vissa energifrågor i betänkande 34. Statens vattenfallsverk har träffat avtal med övriga kraftföretag om att bilda ett särskilt utvecklingsbolag med syfte att arbeta fram metoder för att effektivisera energianvändningen och utveckla ny och miljövänlig teknik för den elproduktion som skall ersätta kärnkraften. Arbetet skall inriktas mot sådan teknik som bedöms vara möjlig att demonstrera i full skala under 1990-talet. Detta prövas nu av regeringen.

Utskottet ställer sig bakom de riktlinjer som redovisas av regeringen. Forskningen bör i ökad utsträckning inriktas mot grundforskning och mer långsiktigt tillämpad forskning. Det är väsentligt att statens och kraftindustrins forsknings- och utvecklingsarbete inom energiområdet samordnas. Utskottet har inget att erinra mot att det nämnda utvecklingsbolaget blir ett av flera fora för ett sådant samarbete.

Jag övergår nu till att i korthet kommentera några av de reservationer som avlämnats på detta område.

Reservation 14 från moderater och folkpartister och 15 från centerns representanter i utskottet behandlar frågan om utvecklingsbolaget. Utskottet anser att det är självklart, med den dominerande ställning som statens vattenfallsverk har på detta område, att de statliga insatserna blir avgörande i detta utvecklingsbolag. Detta understryks också av statens allmänt övergripande ansvar för forsknings- och utvecklingsarbetet inför kärnkraftsavvecklingen. Som utskottet framhållit är det aktuella utvecklingsbolaget bara ett av de fora som kan bli aktuella för dessa utvecklingsinsatser. Den i reservation 15 berörda energiutvecklingsfonden återkommer utskottet till under hösten i samband med behandlingen av energifrågorna.

I reservation 16 av moderaterna tar man upp medelsfrågorna och framhåller att energiforskningen bör inordnas i övriga tekniska forskningsprogram. Dessutom förordas för detta ändamål ett tekniskt forskningsråd. Utskottet anser att i de fall där energiforskningen avser områden där energisynpunkterna inte har en dominerande roll, kan dessa med fördel inordnas i större forskningssammanhang. Men energifrågorna har fortfarande en så stor betydelse för samhällets utveckling att huvuddelen av det statliga stödet till energiforskning bör kanaliseras genom ett separat forskningsprogram. Det finns också områden där dessa frågor i sig är så avgränsade att de inte naturligen kan samordnas med annan forskningsverksamhet.

Reservationerna 20, 21 och 22 avser programmet energianvändning för bebyggelse. Utskottet ansluter sig här till regeringens beräkning av medelsbehövet. Det är viktigt att kraftindustrins forsknings- och utvecklingsinsatser inriktar sig på frågor kring eleffektiva byggnader och effektiv elanvändning. Utskottet ser ingen avgörande skillnad mellan vad som anförs i propositionen och i folkpartireservationen beträffande behovet av utveckling av alternativ till den direktverkande elvärmen. Utskottet anser som regeringen att detta arbete bör prioriteras.

Beträffande reservation 24 från centern och folkpartiet och reservation 25 från moderaterna om energiforskningsnämndens fortsatta verksamhet anser utskottet att det är ändamålsenligt att bevakningen av ny teknik överförs till statens energiverk och där inordnas i programmet energitillförsel. När det gäller nämndens styrelse inkl. dess ordförande, så är det regeringen som har att utse denna. Utskottet utgår från att regeringen till ordförande utser en person som intar en oberoende ställning i förhållande till de myndigheter som handhar energiforskningsfrågor.

Den centerpartistiska reservationen 32 behandlar det svenska fusionsforskningsarbetet. Utskottet anser att fusionsforskningen representerar en grundforskning som bör fortsätta. Detta uttalades redan i betänkandet 1983/84:45, och man vidhåller den uppfattningen.

Utskottet anser – liksom regeringen – att utvecklingskostnader inom sådana områden av energiforskningen som närmar sig kommersiell introduktion i ökad utsträckning skall bekostas av företag. Av detta skäl avstyrks centerpartiets reservation 35 om biobränslen.

I reservation 37 pläderar centerpartiet och vpk för upprättande av en

fullskaleanläggning för tillverkning av etanol. Utskottet anser med hänsyn till pågående utredningsarbete och regeringens beredning av motoralkoholkommitténs förslag att det inte är motiverat med något riksdagsinitiativ i fråga om etanoltillverkningen. Utskottet anser inte heller att det finns något behov av en ytterligare utredning beträffande biprodukterna från etanoltillverkning, vilket förordas i reservation 38 av centern och vpk.

I reservation 39 av centern, moderaterna och vpk tas frågan om användning av motorgas upp. Utskottet ser inte motorgasen som ett alternativ till övriga drivmedel utan snarare som ett lämpligt komplement. Med tanke på motorgasens miljöfördelar bör den beskattas lindrigare än blyad bensin. Det bör vara möjligt att ta upp denna fråga till diskussion i den utredning om energiskatterna som nu kommer att startas. I nuläget ser utskottet inga skäl till ytterligare åtgärder från statens sida. Det får anstå.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag här anfört vill jag yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande 33 på samtliga punkter samt avslag på reservationerna.

Anf. 98 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Åke Wictorsson betonade inriktningen på energiforskningen: mer grundforskning och långsiktig tillämpning. Vi har i våra motioner kritiserat denna inriktning. Om vi verkligen vill få till stånd en förnyelse av vårt energisystem, om vi vill avveckla kärnkraften så snabbt som det både ekonomiskt, tekniskt och miljömässigt är lämpligt, är det inte ytterligare grundforskning och forskning för långsiktig tillämpning vi behöver. Utan tvivel har vi en kunskapsnivå som gör det betydligt mer lönsamt att satsa på utveckling och tillämpning. Det är ingenting annat än en mycket utpräglad förseningspolitik som ligger bakom dessa ställningstaganden från regeringen som sedan följs upp av utskottets majoritet.

De skadliga utsläppen från biltrafiken kan minskas, säger Åke Wictorsson. Det uttalandet borde om något vara en bra plattform att stå på för Åke Wictorsson och hans kamrater om de röstar på centerns reservation 10. Då gör de en konkret insats. Vi vet inte i dag exakt hur mycket den chansen är värd. Mycket tyder på att det är en verklig chans att göra en helt avgörande insats för en bättre miljö och en bättre hälsa.

Svensk Energiutveckling AB omtalas i vänliga ordalag. Jag kan inte upphöra att förvånas över att utskottsmajoriteten utstrålar något av en klockarkärlek till kraftbolagen. Man menar att kraftbolagen kan allt, att de skall göra allt och att ingen annan skall göra någonting – ungefär så går resonemangen. Man är t. o. m. så förblindad att man inte ser hur man gör det hitintills oberoende byggforskningsrådet beroende av uppdragsverksamhet för Vattenfall. Det är i och för sig inget ont i detta, men det innebär ändå en ofrihet i utveckling och forskning som är beklaglig.

Centern har gång efter annan poängterat att förnyelsen av vårt energisystem skall ske med hjälp av många aktörer. Då måste man satsa på centerns utvecklingsfond för energi, i stället för denna fastlåsning till gängse etablerade kraftintressenter.

Anf. 99 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Förskjutningen av tyngdpunkten mot ökad grundforskning avser de renodlat statliga insatserna. Självfallet har vi socialdemokrater den uppfattningen att det finns all anledning att satsa på tillämpad forskning och utveckling, men det skall ske i större utsträckning med insatser från de parter som har intressen på detta område. Utvecklingsbolaget skall då inte vara en instans som ensamt sköter denna verksamhet. Vi betonar, som jag också gjorde i mitt anförande, att detta är ett av de forå som kan bli aktuella för att utveckla verksamheten.

Låt oss fortsätta att diskutera ångbilen, Ivar Franzén! Jag har vissa praktiska erfarenheter från biltillverkning och vet att det är svårt, men varför kan vi inte ta ett resonemang om vilka möjligheter det finns att utveckla ett sådant projekt framöver. I dagsläget anser jag inte att det är möjligt att gå med på centerns reservation i detta avseende, utan jag yrkar även där bifall till utskottets förslag.

Anf. 100 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Centern har i och för sig accepterat den ram för energiforskningsprogrammet som regeringen har föreslagit, men vi har gjort vissa omfördelningar. Det är viktigt att klarlägga att vi har gjort det med utgångspunkt i vårt förslag om en energiutvecklingsfond, som skulle ge ett tillskott i storleksordningen 2 miljarder kronor per år. Det är det belopp som behövs för att få till stånd en förnyelse av energisystemet på ett lönsamt och rationellt sätt.

Jag vill göra ytterligare en notering till protokollet om mångfalden i fråga om förnyelsen, och det gäller småskaligheten. Om man vill ge alla aktörer ungefär lika stor chans, kan man inte göra det genom att bilda utvecklingsbolag med de stora aktörerna. De små aktörerna – företag, kommuner och enskilda – måste få ungefär samma ekonomiska förutsättningar som de stora bolagen. Jag tror att man kan göra det genom att sätta ett garantipris på elström som kommer från nya små vattenkraftverk, små vindkraftverk och kraftvärmeanläggningar, t. ex. i fem år räknat från idrifttagningen. På detta sätt slipper kraftbolagen bygga ut nya, dyra anläggningar, och de kan då med samma totalkostnad för elströmmen betala det högre priset för nytillkommande ström. Därigenom kan en smidig överföring ske av den billiga vattenkraften även till andra aktörer utanför kraftbolagen.

Det är sådana satsningar som socialdemokraterna skulle ägna sig åt, om de verkligen ville utnyttja den mångfald av fina resurser som finns lokalt i olika delar av vårt land. Det vore en nåd att bedja om att socialdemokraterna vaknade ur sin centraliserings- och planläggningssträvan och verkligen såg till möjligheterna i hela landet och inte bara hos några stora enheter.

Anf. 101 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Vi får återkomma till centerns förslag om en energiutvecklingsfond i höst och diskutera det då. Nu kan bara konstateras att centern inte har mera pengar att ställa till förfogande just vid detta tillfälle, utan det förutsätter att denna fond införs.

Jag vill inte alls avvisa tanken på mångfald när det gäller energiförsörjning-

en. Jag tror att det i långa stycken finns en mångfald, om vi ser till energisystemet i dess helhet, och det skall självfallet utvecklas. Med de stora omställningar som erfordras som en följd av kärnkraftsavvecklingen krävs det emellertid också koncentration och utvecklingskraft för att få fram nya energisystem. I det sammanhanget tror jag att denna insats från kraftindustrins sida kan vara av värde.

När det gäller de små kraftanläggningarnas framtid lär vi också få anledning att återkomma till den diskussionen. Jag tror att Ivar Franzén har en chans att få betydande delar av sin vision uppfyllda.

Tredje vice talmannen anmälde att Ivar Franzén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 102 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag vill nu förflytta oss till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 16 och yrka bifall till reservation 3 av Karl-Erik Persson.

Anf. 103 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottet ansluter sig till arbetsmarknadsministerns uppfattning när det gäller prioritering av forskningsområden på arbetsmarknadspolitikens område. De fyra områden som prioriteras är: forskning kring arbetsmarknadens funktionssätt, forskning kring arbetsmarknadspolitikens roll och utformning, utvärdering av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna samt forskning kring genomförande av arbetsmarknadspolitiken.

Arbetsmarknadsministern och också utskottet konstaterar att flaskhalsen när det gäller arbetsmarknadspolitisk forskning är den att det finns för få forskare. Därför måste de fasta resurserna när det gäller arbetsmarknadspolitisk forskning förstärkas. Nu kommer också att tillsättas två professorer i nationalekonomi med särskild inriktning på arbetsmarknadspolitik. Arbetsmarknadsministern framhåller vidare att det skall gå att inom ramen för de arbetsmarknadspolitiska resurserna öka forskningsresurserna under kommande år.

Jämställdhetsforskning är redan ett prioriterat område, men det kan konstateras att det inte har blivit någon bredd på jämställdhetsforskningen. Det är nästan enbart kvinnor som forskar på det området. Därför har JÄMFO – jämställdhetsforskningsdelegationen – fått i uppgift att följa utvecklingen när det gäller dels andelen kvinnor som forskar, dels de kvinnliga forskarnas villkor, dels jämställdhetsforskningens utrymme både vid universiteten och vid de olika disciplinerna inom universitetsvärlden. Vidare konstateras att det behövs manliga forskare på ett helt annat sätt än nu och att samarbetet i Norden mellan olika forskare på detta område måste öka.

När det gäller jämställdhetsforskningens inriktning konstateras att en viktig del i jämställdhetsarbetet är att förbättra kvinnornas villkor på arbetsmarknaden. Därför har regeringen gett i uppdrag åt JÄMFO att utarbeta ett forskningsprogram.

Vidare har arbetslivscentrum gjort en förstudie på detta område. Dess-

utom har JÄMFO gett ut en rapport rörande kvinnornas villkor i arbetslivet. Det är en inventering av forskningsbehovet på det här området. JÄMFO har också fått i uppdrag att fortlöpande bevaka forskningen ur jämställdhetssynpunkt inom hela universitetsvärlden. På det sättet skulle man också kunna vidga forskningsområdet. Numera är det i stort sett bara på det humanistisk-samhällsvetenskapliga området som forskning pågår. Det anförs att jämställdhetsforskningen måste vidgas till att även gälla det medicinska forskningsområdet och att man därvid måste prioritera medicinsk kvinnoforskning. Utskottet instämmer i det.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande 16 och avslag på de tre reservationerna.

Anf. 104 INGELA GARDNER (m):

Herr talman! Birger Hagård har tidigare redogjort för moderata samlingspartiets syn på statens ansvar för den fria och obundna forskningen. Det är därför naturligt att vi ser mycket allvarligt på den politiska styrning av högskolans verksamhet som den sektoriella uppdragsforskningen kan innebära. Vi anser att det är viktigt att inom varje forskningsområde kunna göra riktiga avvägningar mellan olika forskningsbehov. Sådana avvägningar bör göras utifrån vetenskapliga kriterier. Mot denna bakgrund har vi under en följd av år krävt att verksamheten inom byggforskningsrådet och statens institut för byggnadsforskning i relevanta delar skall inordnas i universitetets och högskolans verksamhet. Övriga delar av verksamheten kan avvecklas. En avveckling av verksamheten bör ske successivt under tiden fram till år 1990. Som en konsekvens av detta krav har vi föreslagit att ramar och anslag för byggnadsforskningen och för experimentbygget skall anpassas till dessa avvecklingsplaner.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3 i bostadsutskottets betänkande 1986/87:19.

Anf. 105 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Vi diskuterar nu det sista utskottsbetänkandet i den relativt omfattande samlingen betänkanden som fått rubriken Om forskning. Det är möjligt att det är en händelse att bostadsutskottets betänkande placerats sist, men det kan också bero på en medveten planering i den meningen att det handlar om den byggda miljön och om sättet att fungera i denna, vilket har en i mycket vid mening tvärvetenskaplig betydelse.

Jag skall nu inte försöka göra någon summering av dagens debatt. Det är för övrigt icke möjligt med hänsyn till omfattningen. Men jag skall inte avstå från möjligheten att något diskutera med moderata samlingspartiets företrädare när det gäller just bostadsutskottets betänkande. Där finns några tankegångar som är värda att tas upp.

Som vanligt reserverar sig moderaterna vad gäller byggforskningsrådet och dess framtida ställning. Man framställer det så att byggforskningsrådet sysslar med två saker, något som man betecknar som "relevant verksamhet" och något som betecknas som "övrigt". Den relevanta verksamheten anser man att andra huvudmän skall syssla med, i första hand högskolorna. Den övriga verksamheten skall läggas ned.

Detta leder till ett par frågor. Vad är den relevanta verksamheten? Det vore bra om Ingela Gardner kunde beskriva denna och ge några exempel på vad relevant verksamhet är inom byggforskningsrådet i dag. Det skulle vara till nytta för den fortsatta debatten att veta detta. Man säger att den relevanta verksamheten skall fortsätta; i första hand vid högskolorna. Det är säkert inte ogenomtänkt skrivet, och det vore intressant att i dag få höra vad som kommer i andra hand.

När det gäller statens institut för byggnadsforskning, SIB, gör moderaterna också en tudelning. Man säger att den verksamhet som har samhällsvetenskaplig inriktning skall överföras till humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Den övriga verksamheten vid SIB skall t.ex. kunna fortsätta i bolagsform och bedrivas i privat regi. Jag skulle bli glad om Ingela Gardner ville ge ett par exempel på den övriga verksamhet inom SIB som enligt henne är lämplig att bedriva i bolagsform.

När det gäller den teknikoriterade forskningen, som också behandlas i reservation 1, säger man att ansvaret i större utsträckning skall åvila byggbranschen och att det därigenom skapas garantier för att forskningen får den avsedda relevansen för byggsektorn och byggproduktionen. Det leder fram till funderingar kring ansvar: Är det meningen att byggbranschen skall ta ett större kostnadsansvar eller vad är det som avses? Och garantier: Vad är det för skillnad mellan pengar som kommer från statsrådet Feldts kassa och pengar från den privata byggbranschen? Eller avser man att gå in och på något sätt styra den fria forskningen? Jag tror det vore till nytta för den fortsatta tankeverksamheten om Ingela Gardner ville lyfta litet grand på den här förlåten.

Jag tycker att moderaterna röjer sig rejält i sitt sätt att skriva när man talar om den teknikoriterade forskningen. Man talar där om byggandet som om det vore en totalitet, dvs. som om det handlade bara om att producera. Jag tycker det allvarliga ligger i att man så fullständigt glömmer att byggandet tar sikte på en förvaltning, där vi människor kommer in. Den viktiga uppgiften för byggforskningen är att lösa förvaltningsproblemen; byggandet är ett medel att nå ett så bra mål som möjligt, nämligen att skaffa fram bra bostäder och lokaler för de olika verksamheter som vi bedriver.

Till sist, herr talman, kan jag inte låta bli att något kommentera också det faktum att man påstår att man skall skapa garantier för att forskningsresultaten verkligen når ut till och kommer byggbranschen i dess helhet till godo. Man säger: En sådan utveckling förutsätter emellertid att byggbranschen tillåts bedriva en marknadsorienterad produktutveckling, som inte är så kringgärdad av regleringar och styråtgärder som är fallet i dag. Mot den bakgrunden skulle jag vilja be Ingela Gardner ge oss ett exempel på en marknadsorienterad produktutveckling – om det har någon koppling till det ämne som behandlas i det här betänkandet skall vi kanske inte diskutera i kväll – som i dag inte tillåts.

Med det här, herr talman, vill jag helt kort yrka bifall till bostadsutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 106 INGELA GARDNER (m) replik:

Herr talman! Per Olof Håkansson har frågat mig vad som är relevant verksamhet som skulle kunna föras över till högskolan. Enligt vårt sätt att se saken är det högskolans sak att avgöra vilken forskning som utifrån vetenskapliga kriterier skall prioriteras och som högskolan skulle kunna ta över.

Anf. 107 PER OLOF HÅKANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte hänga upp mig på den snabba omdöpningen – det är sådant som vi alla kan råka ut för. Men jag tycker det är beklämande att moderata samlingspartiets företrädare är så tomhänt när det gäller för den här näringen så väsentliga frågor som dem jag har ställt att hon bara säger: Vad som är relevant får de som skall bedriva den framtida verksamheten själva avgöra. Det är ytterst beklagligt att man avstår från att ge för den framtida diskussionen viktiga svar när det gäller det här avsnittet av forskningsdebatten, som är så betydelsefullt för oss alla, oavsett om vi bor eller verkar, för det gör vi i allmänhet, och som handlar om ting som har koppling till det som i dag behandlas i bostadsutskottets betänkande. Det är mycket beklagligt att man ger för dagens diskussion så intetsägande svar som det innebär att inte ge något svar alls.

Anf. 108 INGELA GARDNER (m) replik:

Herr talman! Jag förstår att Per Olof Håkansson har svårt att förstå mitt svar – vi har litet olika syn. I moderata samlingspartiet hävdar vi med enfaset behovet av en fri och obunden forskning, och då kan man inte samtidigt ge sig in och styra och genom ett antal exempel ge högskola och universitet pekpinningar när det gäller vad de skall syssla med. Det anser vi att de själva kan avgöra utifrån vetenskapliga kriterier.

Anf. 109 PER OLOF HÅKANSSON (s) replik:

Herr talman! Att tala om fri och obunden forskning när man själv föreslår att den skall bedrivas i bolagsform är väl att hoppa i helt galen tunna, Ingela Gardner. Det är ju vad moderata samlingspartiet föreslår i reservationen. Förklara för mig: Hur fri, hur obunden, blir en forskning som bedrivs i bolagsform, jämfört med en forskning där staten tillhandahåller det kapital som behövs för att bedriva den? Tala inte om bundenhet när det gäller det som vi i dag i allmänhet kallar för fri och obunden forskning och påstå att en forskning som bedrivs i bolagsform skulle vara mindre bunden än den!

Tredje vice talmannen anmälde att Ingela Gardner anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 110 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Låt mig läsa upp några geografiska namn för de närvarande i kammaren: Singö, Nordmaling, Katterjåkk, Storlien, Harstena, Lörudden, Smygehuk, Markaryd, Haraholmen, Nikkaluokta, Herrvik, Arvika-Blomskog, Suddesjaur-Sudok, Malmberget, Kalmar, Gullaskruv, Bygdå, Röd-kallen, Barsebäck, Kompelusvaara, Norrtälje.

Vad är det nu detta? Jo, det är bemannade väderstationer som SMHI antingen har försökt lägga ner tidigare eller vill lägga ner nu. I flera år har centern kämpat för att de stationer som var bemannade när riksdagen fattade beslut om Promis 90 – ett avancerat tekniskt meteorologiskt system – skall fortsätta att vara bemannade tills försöksverksamheten med detta har prövats, utvärderats och redovisats för riksdagen.

Orsakerna till våra åsikter är flera. Dessa stationer ger ofta de enda arbetstillfällena på avlägset belägna orter. Att göra människorna på dessa orter arbetslösa är samhällsekonomiskt dyrt, vid sidan av de personliga svårigheterna. När nedläggningarna av synopstationer nu fortsätter tar man bort basen för den nuvarande observationsverksamheten innan försöksverksamheten utvärderats. Så sent som för några dagar sedan diskuterade vi i dechargedebatten vad en försöksverksamhet är för något. Vi kom då fram till att om man tar bort basen för att utvärdera försöksverksamheten så har man gjort fel. Vi menar att man nu gör fel när det gäller SMHI:s försöksverksamhet.

En utredning sammansatt av meteorologer, hydrologer och tekniker anser också att man från meteorologiska synpunkter bör behålla de bemannade stationerna tills man ser hur de stora tekniska experimenten fungerar.

Vi i centern tycker också att riksdagen hos regeringen borde begära att SMHI får i uppdrag att förutsättningslöst undersöka i vad mån basen för nedläggningshotade synopstationer kan breddas genom samarbete med andra statliga myndigheter.

Det är ett led i vår kamp för att bevara arbetsplatser i skärgården. Socialdemokraterna fortsätter att tala om att man vill och skall ta regionalpolitiska hänsyn vid alla beslut. Socialdemokraterna fortsätter emellertid att göra precis tvärtom.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2 i trafikutskottets betänkande nr 27.

Anf. 111 KARL BOO (c):

Herr talman! Dagens debatt om forskning har varit omfattande och analyserande över ett brett fält. Självfallet har debatten koncentrerats mycket kring frågeställningar där utskotten haft delade meningar redovisade i reservationer. Låt mig så här i debattens slutskede lyfta fram en fråga där utskottet är enigt och ger regeringen sin mening till känna. Det gäller vad utskottet har anfört om utbildning och forskning som avser fysisk fostran och idrott.

Vad har då utskottet anfört? Jo, efter att ha redovisat nuvarande utbildning och olika framställningar säger utskottet: "Utskottet har förståelse för att det kan vara svårt att inom en institution för lärarutbildning bereda erforderligt utrymme åt utveckling och forskning i vad gäller idrottens många och olikartade basämnen och den informations- och kunskapsspridning som är av intresse för bl. a. idrottsrörelsen. Frågan om en självständig högskoleenhet för fysisk fostran och idrott bör därför skyndsamt prövas av regeringen."

Detta utskottets ställningstagande är välgrundat. Det finns många uttalanden från personer med god fackkunskap som verifierar detta. Jag skall endast

hänvisa till ett reportage i Riksidrottsförbundets nya tidning som behandlar professor Saltins förslag till ett vetenskapligt institut i Falun.

Rektorn för GIH i Örebro, Lennart Mattsson, drar där slutsatsen att idrotten behöver sin egen högre utbildning för det första för att utveckla idrotten, både bredd och elitidrott, och för det andra för att producera bra idrottslärare för skolan. Lennart Mattsson tycker att det är en olycklig kompromiss att försöka jämka ihop dessa olika mål och syften.

Som vi framhållit i motioner från centern, borde en lokalisering av idrottsrörelsens egen högre utbildning till Falun vara naturlig. Falun har redan nu goda förutsättningar resursmässigt att ta emot en högskola för idrottens egen utbildning. En omfattande utbyggnad planeras också av Falu stad. Även sponsorer för forskningsverksamhet har anmält sitt intresse.

Vår förhoppning i Dalarna är att högskolan i Falun–Borlänge skall finnas med när regeringen prövar frågan om lokalisering av idrottens egen högskola.

Anf. 112 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Bostadsutskottet har i stort sett varit enigt om inriktningen av byggnadsforskningen. Den meningsskiljaktighet som har funnits och finns i utskottet har redan kommit till uttryck i den här debatten.

Låt mig markera vad vi från centern säger i vår kommittémotion om vikten av att det sker en intensifiering av forskningsinsatserna om fukt och mögel i byggnader och om skadeverkningar av försurningen på byggnader. Vi har också angett att väg- och anläggningsområdet är ett angeläget område som bör prioriteras, liksom forsknings- och utvecklingsinsatser för energihushållning i byggnader samt administrationen inom byggforskningen.

Beträffande organisationen har utskottet avstyrkt krav från moderaterna om att statens råd för byggforskning och statens institut för byggforskning i Gävle skall avskaffas. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på den punkten.

Centern har i annat sammanhang föreslagit att ett miljöforskningsråd skall inrättas. När detta sker, bör man närmare se över utformningen av organisationen för statens insatser för forskning och utveckling inom byggforskningen i stort.

Herr talman! Låt mig så beröra den punkt i betänkandet där vi från centern anför reservation. Det gäller just bidrag till statens institut för byggforskning. Vi har i reservation 4 tillstyrkt bifall till kravet i Gunnar Björks i Gävle motion om inrättande av ytterligare professurer vid statens institut för byggforskning i Gävle. För att det skall vara möjligt bör anslaget räknas upp med 2 milj. kr. Vi tycker att det är riktigt.

SIB har under senare år fått vidkännas nedskärningar av sina anslag. En sådan utveckling kan vara speciellt allvarlig och kan på sikt hota forskningsinstitut utanför de traditionella högskolecorterna. Det vill vi från centern inte medverka till.

Vid bostadsutskottets studiebesök i Gävle nyligen framfördes välmotiverade skäl för en förstärkning av det anslag som föreslås i Gunnar Björks motion.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 4.

När det gäller fukt- och mögelproblematiken, som jag inledningsvis berörde, har vi från centerpartiets sida sett det som angeläget att prioritera forskningen. Det står helt klart att det finns ett dokumenterat behov av fortsatt forskning och utveckling kring just hur man å ena sidan skall undvika fukt- och mögelskador och samtidigt å andra sidan uppfylla kraven på en effektivare energianvändning i byggnader. Den framtida energianvändningen och knappheten på energi ställer krav på bättre isolering i bostäderna. Detta krav tillsammans med kraven under miljonprogrammets dagar att snabbt bygga bort bostadsbristen, vilka gav upphov till sämre kvalitet i byggmaterial och i en del fall felaktiga byggmetoder, har lett till att omfattande fukt- och mögelskador har uppstått. Hur vi skall komma till rätta med denna sammansatta problematik krävs det mer och intensivare forskning omkring.

Den ökade försurningen i luften medför också stora påfrestningar på byggbeståndet. Försurningen påverkar bl. a. vissa äldre byggnader i t. ex. kalksten och sandsten. Därigenom hotas betydande kulturvärden. Försurningens effekter på moderna material är bristfälligt kända.

Enligt vår uppfattning finns det flera skäl som talar för ökade forskningsinsatser inom väg- och anläggningsområdena. Upprustningen av bärigheten på vägar och broar måste intensifieras både på grund av tidigare eftersatt underhåll och på grund av nya bärighetsnormer som en anpassning till EG. Den framtida satsningen på naturgas kräver ökad byggnation av tunnlar och berggrum för energilagring. Det eftersatta underhållet på VA-nätets dammar och hamnar är ett annat skäl till ökade forskningsinsatser.

Även om utskottet formellt har avstyrkt motionerna har utskottet inte haft invändningar i sak. Skrivningen är välvillig, och därför har vi i centerpartiet inte funnit anledning att reservera oss på den här punkten. Jag vill ånyo understryka vikten av att forskningsinsatserna får den prioriterade inriktning som jag här har redovisat.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservation 4 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 113 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Utskottets värderade ordförande inledde med formuleringar som gav intrycket att det råder en bred samstämmighet inom bostadsutskottet när det gäller forskningen inom vår sektor. Jag har inte svårt att förstå Agne Hanssons bedömning i det avseendet, men det förutsätter att vi tänker bort moderaterna. Det skiljer nämligen ljusår mellan moderaterna och resten av utskottet. Jag tycker inte, Agne Hansson, att vi skall tänka bort moderaterna, utan det är bättre att vi gemensamt bekämpar de åsikter som moderaterna står för. Som jag ser det är det inte bra att det synsätt som moderaterna står för vinner insteg inom det område vi har bevakat. Jag tolkar samstämmigheten som en inbjudan att vi gemensamt skall attackera moderaterna. I det avseendet ställer jag gärna upp.

Anf. 114 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Sedan jag höll mitt anförande har ingen av de socialdemokratiska talarna velat kommentera de påståenden som jag gjorde beträffande

substansen i de anslag som regeringen vill ge till teknisk forskning och utveckling. Av den anledningen konstaterar jag för protokollet att man inte har något att invända mot de beräkningar som jag gjorde i mitt anförande.

Prot. 1986/87:131
26 maj 1987

Bostäder åt unga

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendena skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

10 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1986/87:32 om anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1987/88 (prop. 1986/87:100 delvis),

skatteutskottets betänkande

1986/87:51 om ändrade regler vid allmän fastighetstaxering år 1988 (prop. 1986/87:156) och

socialutskottets betänkande

1986/87:39 om beslut fattade av internationella arbetskonferensen vid dess sjuttioandra möte (prop. 1986/87:125).

Beträffande dessa ärenden meddelade tredje vice talmannen att inga talare var anmälda.

(Beslut i ärendena skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

11 § Föredrogs

bostadsutskottets betänkande

1986/87:16 om bostäder åt unga (prop. 1986/87:93 delvis).

Bostäder åt unga

Anf. 115 JAN SANDBERG (m):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att ge flera konkreta exempel på några av alla de problem som möter ungdomarna på dagens bostadsmarknad. Vidare kommer jag att visa att majoritetens förslag i detta betänkande inte kommer att förbättra ungdomarnas situation. Snarare kommer socialdemokraternas politik att förvärra de problem som finns i dag. Även om det här betänkandet endast upptar en del av de ärenden och de förslag som fanns i regeringens proposition, tycker jag att det är viktigt att vi här i kammaren för en debatt om alla de inslag i bostadspolitiken som de facto har lett till de problem som ungdomarna i dag har på bostadsmarknaden.

Jag kommer också att i mitt anförande beröra vad det är som har skapat alla problem och slutligen gå igenom tio konkreta åtgärder som krävs för att lösa ungdomarnas nuvarande situation.

Herr talman! Ingen kan ha undgått att märka att ungdomarna har stora problem på bostadsmarknaden. Varje dag syns nya löpsedelstexter, rubriker

och reportage om alla de svårigheter som möter ungdomarna när de vill sätta eget bo.

I Stockholm står närmare 40 000 ungdomar i den kommunala bostadskön, i Göteborg och Malmö 16 000 resp. 4 000.

Många politiker är tagna på sängen. I ren desperation för de fram idéer om att bygga tillfälliga ungdomsbostäder i baracker. Socialdemokratiska politiker som för bara två år sedan predikade att bostadsbyggandet behövde begränsas talar i dag om vikten av att snabbt öka nyproduktionen.

Allt fler andra har dock börjat inse sambanden. De förstår att ungdomarnas nuvarande problem på bostadsmarknaden är ett direkt resultat av den tidigare förda bostadspolitik.

Med hjälp av lagstiftning, olika lån och bidrag har politikerna fått allt större möjligheter att bestämma bostädernas läge, utformning, upplåtelseform och tidpunkt för när bostäder skall byggas. I den allt mer genomreglerade bostadsmarknaden, där byggnormer och låneregler har varit avgörande för såväl nybyggnad som ombyggnad, har också byggkostnaderna rakat i höjden. Arkitekter har tvingats att rita hus efter statliga normer och lånebestämmelser och inte efter människornas egna önskemål.

Herr talman! I många år har nybyggnationen av enrummare i stort sett stått stilla. Orsaken har inte varit att man har velat bygga efter människornas önskemål, utan att det har funnits centralt uppställda målsättningar om att enpersonshushåll skall ha en bostad bestående av ett separat sovrum och ett rum för "samvaro". Ja, ett rum för s. k. samvaro är alltså ett vardagsrum, som vanliga människor kallar det. Politiker i kommunerna har fullföljt resonemanget och beskrivit ettor som omänskliga bostäder.

Den här inställningen hos politikerna har medfört att det i stort sett endast funnits minst tvårummare i nyproduktion, med allt vad det medfört i form av färre smålägenheter, kombinerat med höga boendekostnader som gjort det närmast omöjligt att hitta en första bostad som är privatekonomiskt överkomlig.

År 1972, dvs. för ungefär 15 år sedan, var andelen ettor i nyproduktionen närmare en tredjedel, dvs. drygt 30 %, av lägenheterna i flerbostadshusen. År 1985 var andelen mindre än en tiondel, dvs. mindre än 10 %.

Herr talman! Om andelen ettor varit densamma i nyproduktionen från 1972 till i dag skulle det finnas mer än 80 000 fler enrummare på bostadsmarknaden. Detta är bara ett exempel på att det är politikerna som har skapat bristen på smålägenheter, vilket har lett till att framför allt ungdomar har svårigheter att hitta sina första bostäder. Men, det räcker inte med det här. Andelen smålägenheter har minskat markant även i det befintliga bostadsbeståndet. Orsaken till detta är även i detta fall styrande regler, fastställda av centrala och lokala politiker.

Under årens lopp har olika typer av bidrag för reparationer, om- och tillbyggnader funnits, bl. a. de s. k. ROT-bidragen. Bidragen har, genom de tillhörande kraven, styrt renoveringen av fastigheter så att många små lägenheter har slagits ihop till färre stora lägenheter.

Dessa ROT-bidrag har fått en mycket större effekt än vad man kan förledas att tro. Mellan åren 1960 och 1980 försvann 145 000 enrumslägenheter. I dag är det mer än 150 000 ettor som har försvunnit. En av

huvudanledningarna är att många politiker, som jag tidigare sagt, ansett att ettor är omänskliga bostäder.

I Stockholms stad, om vi tar det exemplet, har mer än 5 200 lägenheter försvunnit vid ombyggnationer under åren 1980 till 1986, dvs. närmare 1 000 lägenheter har försvunnit i Stockholm – varje år!

I Göteborg, om vi tar det exemplet, har ungefär 600 lägenheter försvunnit – varje år. Politikerna har således aktivt bidragit till ungdomarnas nuvarande problem på bostadsmarknaden.

Ja, så har då regeringen och den socialdemokratiska majoriteten i riksdagen och i utskottet i detta betänkande presenterat sina förslag till lösningar på ungdomarnas bostadsproblem. Förslagen har mött en relativt massiv kritik för att de inte kommer att påverka situationen nämnvärt. Majoritetens förslag löser inga problem – de skapar bara nya.

Det speciella bostadsbidraget kommer på grund av sin utformning att i huvudsak tillfalla studerande. Därmed premieras de som redan lyckats få tag på en bostad, inte alla de ungdomar som står i bostadskön. Förslaget är illa genomtänkt och kan ge marginaleffekter på över 100 % för studerande som har extrainkomster. En extrainkomst på 5 000 kr. kan betyda 6 000 kr. mindre i plånboken netto för tusentals ungdomar.

Förslaget i regeringens proposition öppnar också vägen för speciella ungdomskontrakt där besittningsskyddet försvinner den dag någon fyller 25 år och hyresgästen därmed formligen kan slängas ut på gatan. Människor skall inte särbehandlas som kollektiv. I ett socialistiskt samhälle kan det kanske vara naturligt, men inte i ett moderat. De problem som jag tidigare har beskrivit kommer enbart att förstärkas och skjutas på framtiden. Vad blir nästa steg – 25-årslyor?

En andra klassens bostadsmarknad för ungdomar kommer att uppstå, vilket vi moderater tycker är mycket olyckligt.

Den speciella delegationen för ungdomsboendes arbete har inte resulterat i att en enda ny bostad har tillkommit. Det lär inte heller bli resultatet om den får ytterligare 2 milj. kr. Ungdomen skulle må bättre av att färre kommittéer, utredningar och delegationer diskuterade nya regler, bidrag och bestämmelser.

Herr talman! Det går att lösa ungdomens problem på bostadsmarknaden.

Vad Sverige behöver är en bostadspolitik som syftar till att underlätta för människor att få bo enligt sina egna önskemål. Det behövs ett sammanhållet alternativ till dagens genomreglerade bostadspolitik.

Jag vill nämna tio konkreta åtgärder som skulle lösa ungdomarnas bostadsproblem:

1. Man måste avskaffa ROT-bidragen. Det detaljstyrande ROT-systemet behöver avskaffas. Därigenom minskar onödiga ombyggnader och sammanslagningar av smålägenheter.

2. Vi behöver avveckla de nuvarande byggnormerna. De är orsaken till att byggkostnaderna är så höga och till att det byggs så få smålägenheter. Normerna skall enligt min och moderaternas mening endast omfatta grundläggande säkerhets- och brandsäkerhetskrav.

3. Vi behöver ta bort mark- och konkurrensvillkoren. I dag gäller som villkor för statliga bostadslån nämligen att marken skall vara i kommunal ägo

eller förmedlad av kommunen och att byggandet upphandlas i konkurrens. Det har fått till följd att möjligheterna för enskilt byggande är starkt försämrade. Dessa villkor har gjort det svårare att exploatera i privat regi och, inte minst, motverkat privat byggande på egen mark.

4. Vi behöver inreda vindar.

Det finns i dag en betydande potential när det gäller möjligheten att snabbt få fram nya lägenheter. Många fastigheter i storstäderna har vindsvåningar som lämpar sig alldeles ypperligt till att inreda till lägenheter. I dag sker inte detta i någon betydande omfattning, eftersom styrande centrala och lokala regler gör det alldeles för dyrt. Främst kravet på hiss motverkar vindsinredningar. Om bl. a. hisskravet avskaffades skulle tusentals nya lägenheter kunna tillkomma i städerna.

5. Vi behöver också ändra bostadsfinansieringen.

Det nuvarande finansieringssystemet motverkar nybyggande. I storstadsområdena har byggandet tidigare i huvudsak skett på "jungfrulig" mark, med relativt låga exploaterings- och byggkostnader. De markområden som står till buds i dag är mer svårtillgängliga och kostsammare att bebygga. S. k. överkostnader måste få finansieras via den fria kreditmarknaden och kunna täckas över hyrorna. Då kommer också många nybyggnadsprojekt att kunna sättas i gång.

6. Vi behöver satsa på fribyggen.

På olika håll i landet har s. k. fribyggen, med vissa avsteg från byggnormerna, tillåtits. Resultatet har blivit 20 % lägre kostnader. Uppsala är ett exempel på det. De boende har också uppskattat de här bostäderna. Fler fribyggen ger lägre boendekostnader till fromma för bl. a. ungdomar.

7. Vi vill premiera bosparande för ungdomar.

Vi moderater vill införa ett statligt premierat bosparande för att inte minst unga människor skall få råd att köpa t. ex. en bostadsrätt. Om man spar i minst tre år utgår enligt vårt förslag en premie vid köp av bostad, oavsett om den är nyproducerad eller begagnad.

8. Vi behöver satsa på infrastrukturerna i storstadsområdena.

Nybyggnation i förortskommunerna i bl. a. Stockholmsområdet försvåras avsevärt av de dåliga kommunikationerna. Därför är det nödvändigt att till-, tvär- och kringfartsleder byggs ut.

9. Privat bostadsrättsbyggande ger billigare bostäder.

I många kommuner har HSB mer eller mindre monopol på nybyggande av bostadsrättsfastigheter. Även på detta område skulle en friare konkurrens gynna de boende. I Nacka, utanför Stockholm, har man jämfört boendekostnader i två likvärdiga nybyggda bostadsrättsområden. Jämförelsen visar att för en HSB-lägenhet krävs mer än dubbelt så hög insats, och hyran är dryga tusenlappen högre än för den privata bostadsrätten.

10. Vi måste säga nej till s. k. ungdomskontrakt.

Ungdomskontrakt hör inte hemma i ett fritt samhälle. Myndiga medborgare skall ha samma rättigheter och skyldigheter. När de som erhållit ett ungdomskontrakt fyller 25 år upphör besittningsrätten för bostaden, och de kommer i samma situation som tidigare. Det medför heller inte att en enda ny lägenhet tillkommer.

Herr talman! Jag vill avsluta med att yrka bifall till de moderata reservationerna, men samtidigt ta tillfället i akt att ställa tre frågor till majoritetens talesman, i det här fallet Berit Bölander.

För det första: ROT-bidraget har medfört att över 150 000 smålägenheter har försvunnit. Är det inte dags att avskaffa ROT-bidraget?

För det andra: I dag finns det många vindar som skulle kunna inredas till mysiga och bra lägenheter. Kravet på hiss gör dock att det inte sker i någon större utsträckning. Varför motarbetar socialdemokraterna byggandet av lägenheter på vindarna?

För det tredje och sist, men inte minst viktigt: Utskottsmajoritetens förslag öppnar vägen för speciella s. k. ungdomskontrakt, där besittningsskyddet försvinner samma dag som någon fyller 25 år, dvs. att hyresgästen därmed formligen kan slängas ut på gatan. Varför vill inte socialdemokraterna ge myndiga ungdomar samma rättigheter som andra medborgare?

Anf. 116 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Vid den bostadsdebatt som vi hade här i kammaren för ca 14 dagar sedan diskuterades mycket dagens brist på bostäder. Nästan varje dag kan vi läsa i dagspressen om hur förtvivlade ungdomar söker bostad. Rapporter från länsbostadsnämnderna berättar om den stora bristen på bostäder. "Kronisk brist på ungdomsbostäder", rapporterar man t. ex. från Malmöhus län, och från Norrbottens län säger man: "Vi har bostadsbrist i alla kommuner." Men så vet vi också att bostadsbyggandet har gått ner år för år. För sex år sedan, 1981, påbörjades 44 500 lägenheter. Förra året, 1986, hade siffran sjunkit till 30 000, en minskning med 15 000 lägenheter. Det är klart att ett sådant minskande bostadsbyggande kombinerat med att allt fler ungdomar söker lägenheter innebär att det blir en bristsituation.

I lördagens Dagens Nyheter, den 23 maj, möter oss rubriken "Hopplös vandring efter bostad", och bilden i artikeln visar en ung grabb som är ute och letar efter bostad. Han ser ut som en tågloffare på vandring runt i Sommarstockholm. Hela det senaste året har han ägnat åt att få tag på en egen bostad. Tillsammans med 40 000 andra ungdomar står han i bostadskön. Där har han stått i två år, men det dröjer minst fyra år till innan han har möjlighet att få en bostad. Sådan är situationen 1987 i Sverige, där socialdemokraterna har ansvaret för bostadspolitiken.

Bostäder för unga människor – mestadels enpersonshushåll – har huvudsakligen ett gemensamt, nämligen att det är frågan om smålägenheter. Det finns visserligen ungdomar – liksom en del hushåll i äldre åldersgrupper – som kan tänka sig en lägre bostadsstandard än andra, i varje fall under en övergångsperiod. Men på det hela taget efterfrågar inte ungdomar annorlunda bostäder än den övriga befolkningen.

Ungdomars bostadsproblem sammanfaller därför med problemen för andra grupper som efterfrågar små lägenheter. Det gäller bl. a. äldre som i större utsträckning vill bo kvar utanför institutionerna, splittrade hushåll och ensamstående samt vissa invandrare.

Samtliga dessa grupper har blivit lidande av en bostadspolitik som slagit ut befintliga smålägenheter och hämmat nyproduktion i allmänhet och nybyggande av ettor och tvåor i synnerhet. Det krävs nu en politisk kursomläggning

som tar sikte på att lösa dessa bägge problem. En politik som främst omfördelar köplatserna tjänar bara till att ställa olika grupper på bostadsmarknaden mot varandra. Det är utbudet av lägenheter som måste öka. Det enda sättet att komma åt bostadsbristen är att bygga.

Framför allt är det angeläget att åstadkomma en ökad produktion av små lägenheter där sådana efterfrågas. I dag byggs det nästan inga lägenheter som är mindre än två rum och kök. På orter där det är brist på ettor bör givetvis även sådana byggas.

Den socialdemokratiska regeringen bär ett tungt ansvar för den uppkomna situationen. I valrörelsen 1982 och under tiden efter regeringsskiftet skapade socialdemokraterna förväntningar om en stor bostadspolitisk offensiv. En ökad bostadsproduktion skulle vara motorn i en ekonomisk expansion. Bostadskommittén skulle lösa snart sagt varje problem på området. Ett nytt bostadsfinansieringssystem utlovades.

Dessa planer ligger nu i spillror. Som jag tidigare påpekat har nyproduktionen sjunkit avsevärt sedan regeringsskiftet 1982. Bostadskommitténs förslag resulterade i en mager och illa genomarbetad proposition, något nytt finansieringssystem finns inte inom synhåll och subventions- och regleringspolitiken fullföljs och utvidgas. Detta är socialdemokratisk bostadspolitik.

Det är allmänt omvittnat att ROT-programmet dessutom medfört omfattande lägenhetssammanslagningar. Ofta har ombyggnaderna blivit mer genomgripande än de boende önskat.

Den socialdemokratiska regeringen har i lagstiftningen underlättat för kommunerna att driva på sammanslagning av lägenheter. Kommunerna har genom ändring i förköpslagen fått möjlighet att förköpa nästan vilken fastighet som helst. Ett av motiven för att utnyttja förköpsrätten har varit att tvinga fram en ändrad lägenhetssammansättning. Dessutom återinfördes det s. k. markvillkoret för att få statliga lån till ombyggnad. Ett av skälen var att kommunen skulle kunna ställa villkor för ombyggnaden. Ett vanligt sådant villkor är att små lägenheter byggs om till familjelägenheter.

De tankegångar om en ny utrymmesnorm som redovisades i bostadskommitténs delbetänkande innebar att inga lägenheter som är mindre än två rum och kök skulle godtas för permanent boende. Strikt tillämnad skulle normen ha lett till att mer än var tionde lägenhet skulle elimineras genom ombyggnad eller rivning. Normen har visserligen inte genomförts, men den speglar otvivelaktigt den attityd till smålägenheter som varit styrande för socialdemokratisk bostadspolitik, både på riksplanet och ute i kommunerna.

Till bilden hör också att socialdemokraterna i Stockholm bara för några år sedan gjorde stora ansträngningar att förmå kommunerna att begränsa sitt bostadsbyggande. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt som ungdomspuckeln inte är någon överraskning utan ett välkänt fenomen från bl. a. skolan. Den borde lätt ha kunnat utläsas av tillgänglig statistik.

Subventions- och regleringspolitiken befinner sig i en återvändsgränd. Subventioner är kostsamma och fördelningspolitiskt ofta ineffektiva. De medför konsumtionsstyrning och leder ofta till ett annat resultat än det avsedda. Såväl subventioner som regleringar bidrar också till att olika upplåtelseformer får olika behandling. Kravet på valfrihet, på en fungerande bostadsmarknad som smidigt anpassar sig till de boendes önskemål, motverkas.

Ungdomar har samma rätt som andra till en bra bostad. De skall inte behöva uppleva vuxenvärlden som ett kösamhälle där arbetsförmedling och bostadsförmedling ingenting har att erbjuda. De kan med all rätt reagera mot en stelbent bostadspolitik, där små, för deras behov väl lämpade lägenheter av ideologiska skäl omvandlas till stora och dyra bostäder, som de inte har råd med.

Men ungdomar är ingen enhetlig grupp med likartade önskemål. Inga åldersgränser förmår fånga deras skiftande behov. Ungdomar under 25 år är inte den enda grupp som drabbas av bristen på smålägenheter. Det kan också vara svårare för ungdomar i familjebildande ålder att klara en bristsituation än det är för yngre grupper. Vi bör undvika en politik som ställer olika grupper mot varandra och i stället sträva efter en bostadsmarknad som fungerar bättre för alla. En ökad nyproduktion av lägenheter måste ta hänsyn till behovet av flexibilitet och bostadssocial kvalitet. Ungdomspuckeln är ett övergående fenomen.

Herr talman! Mot den här bakgrunden föreslår folkpartiet ett antal riktlinjer för arbetet med att förbättra ungdomars bostadssituation. Jag skall här nämna några sådana.

Statsmakterna bör klart deklarera att en ökad nyproduktion är önskvärd. Kommunerna måste framför allt ha en hög planberedskap och forcera arbetet med att utarbeta nödvändiga nya detaljplaner. Statsmakterna bör också ställa krav på att kommunerna beaktar ungdomars bostadssituation vid utarbetandet av sina bostadsförsörjningsprogram.

Nyproduktion ger inte bara ett tillskott till bostadsmarknaden utan också lokala flyttningskedjor, som ofta frigör mindre lägenheter i det äldre beståndet. Studier på detta område har t. ex. visat att ett nyproducerat radhus i Storstockholm kan leda till drygt tre flyttningar. En allmän ökad nyproduktion är till fördel för alla och kan på flera håll räcka för att frigöra de smålägenheter som saknas. Bl. a. i storstadsregionerna är det nödvändigt att särskilt öka produktionen av smålägenheter.

Vi måste öka rörligheten på bostadsmarknaden. Bruksvärdessystemet medger att den s. k. lägesfaktorn ges ökad vikt. Denna möjlighet bör utnyttjas i en helt annan utsträckning än som görs i dag. För att ytterligare understryka detta bör hyreslagen ses över så att detta framgår ännu tydligare.

Vi måste uppmuntra varsam ombyggnad och stoppa utslagningen av smålägenheter. Det är nödvändigt att vid sanering noga överväga hur många smålägenheter som skall sparas. Ombyggnadslån bör inte utgå vid ombyggnader som innebär lägenhetssammanslagningar, om inte fastighetsägaren kan påvisa att det råder ett överskott på smålägenheter. Det bör också vara möjligt att erhålla ombyggnadslån även om alla lägenheter inte fullt uppfyller de krav som ställs på en ny lägenhet. Med andra ord: en mer varsam ombyggnad skall eftersträvas. Det räntebidrag som utgår för lån vid ombyggnader bör vara lägre än det som utgår för nyproduktion, bl. a. för att bromsa lyxsaneringar. På detta sätt åstadkoms också en ökad inriktning på nyproduktion.

Skall nyproduktion uppmuntras, kostnaderna pressas och en bättre marknadsanpassning uppnås, måste de byråkratiska och reglerande inslagen i bostadspolitiken bli färre. Folkpartiet menar också att förköpslagen bör ses

över och bostadsförmedlingen ges rätt att ta ut avgifter för sin verksamhet. Vi anser vidare att markvillkoret – kravet att mark skall förmedlas av kommunen för att statliga lån skall erhållas – bör avskaffas, bl. a. eftersom det kan hämma en nödvändig nyproduktion. Bostadsanvisningslagen bör avskaffas, inte skärpas.

Vidare bör den översyn av byggnorm som görs leda fram till färre bestämmelser. En mindre styrande byggnorm leder dels till att utrymmet för fantasi och för möjligheten att tillgodose människors varierande önskemål ökar, dels till att kostnaderna för byggandet kan minska.

På vissa håll måste de akuta problemen lösas snabbt. Lokala experiment av skilda slag bör därför uppmuntras. Även en del okonventionella lösningar kan accepteras, t. ex. kan det i vissa fall vara möjligt att inreda vindar till bostäder.

Regeringen har tidigare genom ROT-programmet givit bidrag till lägenhetssammanslagningar och därigenom minskat antalet smålägenheter. Nu vill man ge hittelön till de kommuner som kan hitta lägenheter till ungdomar. Kommunerna skall kunna få ett särskilt stöd på 200 kr. per månad och genomgångsbostad för ungdomar under 25 år.

Dessutom skall ungdomar under 28 år få rätt till ett särskilt bostadsbidrag. Det blir alltså bingo för den som får lägenhet, ty han eller hon får också en subvention. Därmed blir det dubbel bestraffning för den som ej får lägenheten, inget bidrag.

Herr talman! Ungdomar bör inte ha väsentligt annorlunda rättigheter och skyldigheter än andra grupper. Det kan starkt ifrågasättas om ungdomar under 25 år har mycket större problem än t. ex. ungdomar mellan 25 och 30 år.

Det folkpartiet framför allt vänder sig emot är tanken på ett begränsat besittningsskydd, som kan skapa stora problem för de berörda hyresgästerna, när de tvingas flytta bara för att de exempelvis uppnått en av kommunen fastställd åldersgräns. Detta är orimligt.

Eftersom vi avvisar tanken på ungdomskontrakt med begränsat besittningsskydd, avvisar vi också de nya subventioner regeringen vill införa för att uppmuntra sådana. Vi tror inte heller att nya subventioner ger några nämnvärt positiva bidrag i arbetet att få fram nya lägenheter. Det är en illusion att tro att vissa miljoner kronor skulle bidra till några lösningar på ungdomars bostadsproblem. Förslaget är ett försök att demonstrera handlingskraft, när skadeverkningarna av socialdemokraternas egen politik blivit akuta. Effekten kommer sannolikt att inskränka sig till en omfördelning för vissa grupper av hyresgäster till andra. Som vi utvecklat i en motion till detta riksmöte menar vi att de stora subventionerna är en del av bostadspolitikens problem, inte dess lösning. Även mot den bakgrunden avvisar vi regeringens förslag till ungdomsbostadsstöd.

Förslaget till bostadsbidrag till ungdomar under 28 år kan knappast vara ordentligt genomtänkt. Ett sådant bidrag späder på efterfrågan men saknar egentlig betydelse för det faktiska problemet: att åstadkomma ett ökat utbud. Eftersom bidraget avtrappas så snabbt skulle det dessutom sannolikt vara till enbart marginell nytta för de ungdomar det avser att stödja.

Studentbostäder intar dock en särställning, menar vi. Eftersom det är

mycket svårt att med studiemedel bekosta en normal bostad kan speciella lösningar för studenter inte undvaras. Fler bostäder för studerande gynnar alla, eftersom konkurrensen om små bostäder minskar. Mot den bakgrunden accepterar folkpartiet regeringens förslag att ge studentbostadsföretag bostadslån till 30 % av låneunderlaget vid nybyggnad.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till de reservationer som folkpartiet har ställt sig bakom i betänkande nr 16.

Anf. 117 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Vi skall nu diskutera regeringens förslag till åtgärder för bostäder åt unga. För ett par veckor sedan diskuterade vi det bostadspolitiska huvudbetänkandet. Jag redogjorde då för centerns syn på bostadspolitiken och sade bl. a. att centern ser bostadspolitiken som en helhet. Alla skall ha tillgång till en bra bostad i en god miljö. Det gäller för ungdomar såväl som för alla andra. Eftersom vi ser bostadspolitiken som en helhet, finns det ingen anledning att bryta ut åtgärder för en viss kategori från övriga boende. Det är ett skäl varför vi har avvisat huvuddelen av regeringens förslag. Ett annat skäl är att vi anser att de av regeringen föreslagna åtgärderna inte hjälper ungdomarna till en lösning.

Hade det rätt balans på bostadsmarknaden mellan tillgång och efterfrågan på bostäder, hade vi inte behövt diskutera särskilda åtgärder för ungdomar. Nu finns inte denna balans. Regeringens politik har lett till en svår obalans. Helt uppenbart har regeringens politik orsakat en svår bostadsbrist i vissa områden. Den har drabbat ungdomen särskilt hårt. Den har gjort det därför att ungdomarna är en svag grupp på bostadsmarknaden, och det är alltid i första hand de svaga som drabbas när politiken går snett.

Att så många ungdomar står utan en bostad är mycket allvarligt. Unga människor har rätt att kräva en bostad på samma sätt som alla andra. De har rätt att kräva att de kan planera sin framtid. Det förutsätter möjlighet till både arbete och bostad.

Centern ser därför mycket allvarligt på de akuta bostadsproblem som stora ungdomsgrupper nu har. Det faktum att vi ser bostadspolitiken som en helhet får då inte hindra att särskilda insatser sätts in för att hjälpa de grupper på bostadsmarknaden som drabbas av en felaktig bostadspolitik från regeringens sida.

Enligt vår mening krävs därför att beslut fattas om ett effektivt åtgärdsprogram för att komma till rätta med ungdomens bostadsproblem på såväl kort som lång sikt. De långsiktiga problemen kan bara lösas genom ett medvetet politiskt agerande som skapar förutsättningar för arbete och boende i hela landet. Det måste vara statens ansvar att vidta sådana åtgärder att trycket på bostadsmarknaden i koncentrationsorter, framför allt i Stockholmsregionen, minskar så att balans skapas mellan tillgång och efterfrågan. Vad som behövs är alltså en kraftigt förstärkt närings- och regionalpolitik som ger en för hela landet mera balanserad utveckling. Förutsättningar måste skapas för att alla skall få en bostad till en rimlig kostnad i en god miljö.

Utöver den allmänna inriktning som skall skapa balans på bostadsmarknaden har vi från centern i vår partimotion anvisat en rad åtgärder för att lösa ungdomens speciella bostadsproblem. Vi har där pekat på möjligheten för

ungdomar att spara till en egen bostad genom inrättande av privata investeringskonton. Många yrkesarbetande ungdomar betalar 40 000–50 000 kr. i skatt årligen och har därmed stora möjligheter att utnyttja ett avdragsgillt skattesparande för t. ex. boende. Ett skattefritt belopp på t. ex. 20 000 kr. per år som sätts in på ett konto i bank ger då på fem år över 100 000 kr. skattefritt, som kan utnyttjas vid anskaffandet av en bostad. Det är enligt vår mening väsentligt att ungdomar genom egna initiativ och insatser ges en ekonomisk möjlighet att skaffa sig en bostad.

Vi har vidare pekat på möjligheten till ungdomskooperativ och byggande i egen regi. En sådan väg är t. ex. att stimulera kommuner och företag att stödja ungdomar när de så önskar att slå sig samman och gemensamt bygga ett mindre hus.

Vi menar vidare att de små lägenheterna måste räddas. De senaste årens satsning på upprustning och ombyggnad – det s. k. ROT-programmet – har lett till att lägenheter efter ombyggnad betingar en hyra som ungdomar inte förmår bära. Lånevillkoren har även inneburit att sammanläggningar subventionerats. Vi har därför föreslagit att reglerna för ombyggnad ändras så att smålägenheterna kan behållas.

Men i ett läge där det råder akut brist måste även byggandet av smålägenheter öka i bristorter. I de mest utsatta områdena är det därför naturligt att kommunerna i det ordinarie bostadsförsörjningsprogrammet särskilt redovisar ett bostadsförsörjningsprogram för ungdomar.

Förenklingar i lånesystemet och bättre möjligheter till dispenser från det tekniska regelsystemet skulle kunna innebära ett väsentligt tillskott av ungdomslägenheter i form av vindsvåningar. Lägenheter som nu inte används på grund av hindrande normer och krav måste kunna tas i anspråk.

Kontoriseringen av lägenheter är ett annat problem som drabbar många ungdomar, inte minst här i Stockholm. Stockholms innerstad måste avkontoriseras och kontorslokaler återställas till bostäder. En tioprocentig neddragning av den centrala förvaltningen i Stockholm skulle innebära ca 1 000 nya bostäder åt ungdomarna och ca 7 000 fler jobb ute i landet.

Som landets huvudstad har Stockholm också ett ansvar för att vara tillgänglig för människor från landets olika delar. Det är brister i detta avseende som tvingat företag och organisationer att skaffa övernattningslägenheter. Stockholms bostadsmarknad och bostäderna i Stockholm måste förbehållas dem som vill leva och bo i Stockholm. Enligt vår mening skulle det vara en bättre ordning om kommunen, eventuellt i samarbete med hotellnäringen, intresserade sig för att bygga renodlade övernattningsrum, vilka skulle stå till förfogande till ett cirkapris väsentligt under hotellpris.

Herr talman! Det är med den inriktningen vi vill lösa ungdomens akuta bostadsproblem. Vi säger därför nej till införandet av ett särskilt ungdomsbostadsstöd. Vi tror inte att en sådan åtgärd löser ungdomens problem. Förslaget är typiskt socialdemokratiskt. Det är en fortsatt subventioneringspolitik. Samtidigt byggs byråkratin ut.

Herr talman! Låt mig så kommentera handläggningen av ärenden om bostadslån som tas upp i det här betänkandet. Ett centralt krav på bostadspolitikens område från centern är kravet på förenkling och decentralisering. Ett sådant konkret krav i det här sammanhanget är kravet på en

decentralisering av handläggningen av ärenden om bostadslån. Vi har närmare tagit upp det i en tidigare motion som nu behandlas. Vi har där krävt att handläggningen decentraliseras till kommunal nivå. Vi menar att en decentralisering skulle medföra en snabbare handläggning och lägre administrationskostnader. Dessutom skulle det innebära att besluten kom närmare dem som berörs. Utskottsmajoriteten har avvisat vårt förslag. Vi beklagar detta. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 22.

Bostadsutskottet tar ett initiativ i betänkandet. Det berör långivningen till vissa tillfälliga bostäder. Avsikten med initiativet är att det i fortsättningen skall stå helt klart vad som gäller för kommunerna i de fall de avser att uppföra bostäder på mark som inte är avsedd för bostadsändamål. Tveksamhet har rått hos central lånebeviljande instans beträffande tillstyrkan av statligt lån.

Enligt utskottets förslag är det kommunens bedömning av det varaktiga behovet som skall gälla. Bostadsstyrelsen skall således inte kunna vägra bostadslån i fortsättningen med hänvisning till att bostäderna inte byggs för varaktigt behov. Initiativet har tagits för att kommunerna inte skall hindras att tillskapa ytterligare bostäder åt ungdomar om de så skulle vilja.

Herr talman! Jan Sandberg ställde tre frågor till utskottsmajoritetens företrädare. Frågorna var inte heltäckande för problemkomplexet, men de pekade på tre väsentliga bristområden, där det, om inte dessa förhållanden hade rått, skulle ha varit möjligt för ungdomarna att få tillgång till fler lägenheter än i dag.

Från delvis andra utgångspunkter vill jag ställa frågan: Varför vill inte regeringen medverka till en förändring av regelsystemet på dessa viktiga områden för att därmed tillskapa och garantera betydligt fler ungdomar bostäder i framtiden?

Avslutningsvis, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 4, 6, 9, 12, 15, 16, 19 och 22 och i övrigt bifall till utskottets hemställan. (forts. prot. 132)

12 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

13 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1986/87:30 Ytterligare försöksverksamhet i frikommunerna, m. m. (prop. 1986/87:118)

Försvarsutskottets betänkande

1986/87:11 Totalförsvarets fortsatta utveckling (prop. 1986/87:95)

Bostadsutskottets betänkande

1986/87:21 Högre låneandel vid bostadslångivningen till vissa bostadsföretag (prop. 1986/87:155)

Prot. 1986/87:131 14 § Kammaren åtskildes kl. 22.52.
26 maj 1987

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.
1986/87:131

Tisdagen den 26 maj

Talmannen 37
Biörsmark, Karl-Göran (fp) 127
Björk, Ingvar (s) 67
Björnemalm, Maud (s) 74, 77, 78
Bodström, Lennart, utbildningsminister 37, 45, 49, 54
Boo, Karl (c) 120
Brunander, Lennart (c) 95, 99, 100
Bråkenhielm, Anita (m) 64, 69
Carlström, Marianne (s) 59, 60
Cars, Hadar (fp) 104
Dau, Hans (m) 100, 101
Ernestam, Lars (fp) 85, 92
Fogelberg, Margareta (fp) 51
Franzén, Ivar (c) 106, 114, 15
Gardner, Ingela (m) 117, 119
Granstedt, Pär (c) 16, 34, 36, 44, 47
Gustafsson, Lars (s) 27, 35, 37, 56, 57, 58
Haglund, Ann-Cathrine (m) 69, 76, 78
Hagård, Birger (m) 8, 32, 36, 42, 49
Hansson, Agne (c) 121, 131
Hansson, Ing-Marie (s) 79, 81
Hedkvist Petersen, Ewa (s) 54, 56
Håkansson, Per Olof (s) 117, 119, 122
Jennehag, Jan (vpk) 86
Karlsson, Ove (s) 97, 99, 101
Keen, Kerstin (fp) 12, 26, 33, 43, 48
Lantz, Inga (vpk) 72, 76
Larsson, Torgny (s) 53
Lindberg, Mats (s) 111
Lundblad, Grethe (s) 87, 92, 94
Olsson, Karl Erik (c) 81, 91, 93
Paterson, Sten Sture (m) 60, 63, 64
Persson, Gustav (s) 116
Rydén, Rune (m) 58, 60
Samuelson, Björn (vpk) 20, 26, 35, 44, 47
Sandberg, Jan (m) 123
Silfverstrand, Bengt (s) 61, 63, 64
Svensson, Sten (m) 101, 122
Söderqvist, Oswald (vpk) 109, 116
Tarschys, Daniel (fp) 57, 58, 77, 78
Wictorsson, Åke (s) 112, 115
Wikström, Jan-Erik (fp) 79, 81
Virgin, Ivar (m) 83, 90, 93
Wohlin-Andersson, Anna (c) 119
Östh, Rosa (c) 71, 76

